

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**EKONOMİK KALKINMA SÜRECİNDE BELEDİYELER
-ÇORUM BELEDİYESİ ÖRNEĞİ-**

Danışman
Prof. Dr. İ. Hakkı DÜĞER

Hazırlayan
Mustafa BİLGİN

ISPARTA-1996

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ŞEKİL VE TABLOLAR	VI
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE BELEDİYELER

1. YEREL YÖNETİMLER	3
1.1. Tanımı	3
1.2. Tarihçesi	4
1.3. Türleri	6
1.3.1. Belediyeler	6
1.3.2. İl Özel İdaresi	7
1.3.3. Köy İdaresi	10
1.4. Merkezden ve Yerinden Yönetim Kavramları	11
1.4.1. Merkezden Yönetim Kavramı	11
1.4.2. Yerinden Yönetim Kavramı	12
1.5. Merkezi ve Yerel Yönetimler Arasındaki İlişkiler	14
1.5.1. Yönetim İlişkileri	14
1.5.2. Siyasi İlişkiler	16
1.5.3. Mali İlişkiler	17

II

2. BELEDİYELER.....	18
2.1. Gelişimi.....	18
2.2. Organları.....	21
2.2.1. Belediye Başkanı.....	21
2.2.2. Belediye Meclisi.....	22
2.2.3. Belediye Encümeni.....	24
2.3. Belediyelerin Görevleri.....	25
2.3.1. Sosyal Görevleri.....	26
2.3.2. Kültür ve Eğitim Görevleri.....	28
2.3.3. İmar Görevleri.....	29
2.3.4. Ekonomik Görevleri.....	32
2.3.5. Diğer Görevleri.....	34
2.4. Belediye Maliyesi.....	36
2.4.1. Belediye Gelirleri.....	37
2.4.1.1. Merkezden Temin Edilen Gelirler.....	38
2.4.1.2. Belediyelerin Öz Gelirleri.....	40
2.4.1.3. Bağış ve Yardımlar.....	42
2.4.1.4. Borçlanmalar.....	44
2.4.2. Belediye Giderleri.....	45
2.4.2.1. Gider Çeşitleri.....	46
2.4.2.2. Hukuki Açıdan Giderler.....	47

III

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA BELEDİYE İLİŞKİSİ

1. TANIMLAR.....	49
1.1. Büyümenin Tanımı.....	49
1.2. Kalkınmanın Tanımı.....	51
1.3. Kalkınma ve Büyüme Arasındaki Farklılıklar.....	53
2. KALKINMANIN BOYUTLARI.....	55
2.1. Ekonomik Boyutları.....	55
2.2. Sosyal Boyutu.....	58
2.3. Siyasal Boyutu.....	59
3. BELEDİYELERİN EKONOMİK FONKSİYONLARI.....	61
3.1. Sermaye Birikimi ve Yatırım.....	61
3.2. İstihdam.....	63
3.3. Gelir Yaratma ve Harcamalar.....	68
3.3.1. Gelir Yaratma.....	68
3.3.2. Harcamalar.....	71
4. KALKINMANIN KENTSEL VE KIRSAL BOYUTU.....	73
4.1. Kentsel Boyutu.....	73
4.2. Kırsal Boyutu.....	75

IV

5. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ - BELEDİYE İŞLETMECİLİĞİ	78
5.1. Belediye Bütçesi İçinde veya Belediye Bütçesi Dışında Yer Alan İşletmeler	79
5.2. Belediyelerin Kurdukları ve İştirak Ettikleri Şirketler	80
5.3. Tanzim Satış Fonları ve Döner Sermayeli Kuruluşlar	80
6. BELEDİYE-İLLER BANKASI İLİŞKİSİ	81
7. KALKINMA VE BELEDİYE	85
7.1. Belediyelerin Kalkınmadaki Fonksiyonları.....	86
7.1.1. Ekonomik ve Sosyal Fonksiyonları.....	86
7.1.2. Demokratik Fonksiyonları	87
7.2. Belediyelerin Kalkınma Fonksiyonunu Engelleyen Etkenler.....	88
7.3. Bölgesel Kalkınma Süreci ve Belediyeler	89
7.3.1. Bölgesel Kalkınma Politikası ve Amaçları.....	89
7.3.2. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Kalkınma.....	90
7.3.2.1. Belediyelerde Nüfus Tahminleri.....	91
7.3.2.2. Konut Üretimi.....	91
7.3.3. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kentleşme	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇORUM BELEDİYESİ UYGULAMASI

1. ÇORUM İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER	95
1.1. Tarihçesi ve Coğrafi Yapısı.....	95
1.2. Ekonomik ve Sosyal Yapısı	97

2. ÇORUM BELEDİYESİNİN YAPISAL DURUMU.....	99
2.1. Sosyal Faaliyetleri.....	101
2.2. Ekonomik Faaliyetleri.....	103
2.2.1. TANSA (Tanzim Satış).....	104
2.2.2. Su Otobüs İşletmesi Müdürlüğü.....	105
2.2.3. Mezbahane Müdürlüğü.....	106
2.2.4. Taşocağı ve Diğer Ekonomik Faaliyetleri.....	107
2.3. İmar Görevleri	108
3. GELİRLERİ.....	109
3.1. Üretim Faaliyetleri Sonucu Elde Edilen Gelirler	110
3.2. Tanzim Satış (TANSA) Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelirler.....	111
4. HARCAMALARI.....	112
5. ÇORUM BELEDİYESİ VE KALKINMA	113
6. ANKET	116
6.1. Örneklemin Dağılımı.....	116
6.2. Örneklem Yöntemi.....	116
6.3. Saha Çalışması.....	116
6.4. Anket Sorularının Hazırlanması.....	116
6.5. Özet Bulgular	117
6.6 Ortalamalar.....	130
6.7. Değerlendirme.....	137
SONUÇ.....	138
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	144

VI

ŞEKİL VE TABLOLAR

Şekil 1: Türkiye' deki Belediyelerin Görünümü.....	20
Tablo 1:Toplam Belediye Gelirleri.....	62
Tablo 2: Belediyeler ve Belediyelerdeki Nüfusun Gelişimi.....	66
Tablo 3: Belediyelerin Gelir ve Harcamalarındaki Gelişmeler	67
Tablo 4: Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Belediye Yönetimlerine Ayrılan Paylar.....	69
Tablo 5: Yerel Yönetimlerce Tahsil Edilen Emlak Vergilerinin Gelişimi ve GSMH İçindeki Payı.....	70
Tablo 6: Belediyelerin Gelir ve Harcamalarındaki Gelişmeler	72
Tablo 7: Yerleşme Grupları İtibariyle Nüfus Tahminleri.....	91
Tablo 8: 2000 Yılına Kadar Konut İhtiyacı	92
Tablo 9: 1970-1990 Döneminde Kent Arazilerinin Kullanımı	93
Tablo 10: Çorum Belediyesi Gelirleri	110
Tablo 11: Üretim Faaliyetleri Sonucu Elde Edilen Gelirler	111
Tablo 12: Rakamlarla Tanzim Satış Faaliyetleri.....	111
Tablo 13: Faaliyetler Sonucu Elde Edilen Gelirler.....	111
Tablo 14: TANSAN Giderleri.....	112
Tablo 15: TANSAN Gelir ve Giderlerinin Karşılaştırılması.....	112
Tablo 16: Çorum Belediyesi Harcamaları	112
Tablo 17 : Çorum Belediyesi Personel Durumu.....	113
Tablo 18 : Personel Harcamaları.....	113
Tablo 19 : Deneklerin Yaş Grupları	117
Tablo 20 : Deneklerin Cinsiyetleri	117
Tablo 21 : Deneklerin Eğitim Düzeyi	118
Tablo 22 : Gelir Durumu	118
Tablo 23 : Mesleki Durumları	118
Tablo 24 : Ne Zamandan Beri Çorum` da Yaşıyorsunuz?	119
Tablo 25 : Genel Olarak Belediye Hizmetlerinden Memnun musunuz?.....	119
Tablo 26:Çorum Belediyesi Tarafından Ele Alınması Gereken Öncelikli Üç Konu Nedir?	120
Tablo 27 : Belediye Ekonomik Girişimlerde Bulunmalı mıdır?.....	121
Tablo 28 : Belediyenin Ekonomik Amaçlı İşletmelerinin Hangilerinden Faydalanıyorsunuz?.....	122
Tablo 29 : Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Durumunda Ne Gibi Sonuçlar Ortaya Çıkar?.....	122
Tablo 30: Belediyenin Yaptığı Altyapı ve Sosyal Yatırımları Yeterli Görüyor musunuz?	123
Tablo 31 : Belediyenin Personel Politikası Hakkındaki Görüşleriniz nedir?	123

VII

Tablo 32: Belediye Başkanı'na İstedığınız Zaman Ulaşabiliyor musunuz?	124
Tablo 33 : Belediye Başkanı'nın Halkla Olan İlişkilerini Nasıl Görüyorsunuz?	124
Tablo 34 : Belediyenizin Yapmış Olduğu Faaliyetlerden Haberiniz Oluyor mu?.....	125
Tablo 35 : Merkezi Yönetimlerin Belediyelere Kaynak Aktarımı ile Beldenin Kalkınması Arasında Bir İlişki Görüyor musunuz?.....	125
Tablo 36: Çorum'un Merkezi Yönetimden Yeteri Kadar Kaynak Aldığını Düşünüyor musunuz?	126
Tablo 37 : Sizce Kalkınmanın Ölçüsü Nedir?	127
Tablo 38 : Çorum'un Kalkınma Düzeyi Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?	127
Tablo 39: Çorum'un Kalkınmasında Belediyeye Düşen Görevler Sizce Neler Olmalıdır?.....	127
Tablo 40 : Çorum'un Kalkınmasında Belediye Görevlerini Yerine Getiriyor mu?.....	128
Tablo 41 : Çorum'da Kalkınmayı Engelleyen Faktörler Nelerdir?	128
Tablo 42: Belediyeye İşiniz Düştüğünde Yapılıyor mu?.....	129
Tablo 43 : Cinsiyet Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri.....	130
Tablo 44: Eğitim Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri	131
Tablo 45: Yaş Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri	132
Tablo 46: Gelir Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri	133
Tablo 47 : Meslek Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri	134
Tablo 48: Meslek Gruplarının Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Konusundaki Görüşleri.....	135
Tablo 49 : Meslek Gruplarının Kalkınmada Belediyeye Düşen Görevler Konusundaki Görüşleri	135
Tablo 50: Eğitim Gruplarının Belediye Hizmetlerinin Özelleştirme Konusundaki Görüşleri	136
Tablo 51: Gelir Gruplarının Belediye Hizmetlerinin Özelleştirme Konusundaki Görüşleri.....	136
Tablo 52: Eğitim Gruplarının Kalkınmada Belediyeye Düşen Görevler Konusundaki Görüşleri	136

VIII

KISALTMALAR

AİD	: Amme İdaresi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
C.	: Cilt
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
Ed.	: Editör
ha	: Hektar
İBD	: İller ve Belediyeler Dergisi
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
KAV	: Konrad Adenauer Vakfı
KÖY	: Kalkınmada Öncelikli Yöre
Mat.	: Matbaa
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBD	: Türk Belediyecilik Derneği
TDV	: Türk Demokrasi Vakfı
TİD	: Türk İdare Dergisi
TODAİE	: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Yüzyıl

GİRİŞ

1. **Çalışmanın konusu:** Çalışmamız bir yerel yönetim kuruluşu olarak merkezi idarenin vesayet denetimi altında bulunan belediyelerin, yerel düzeyde kalkınma çabalarına katkılarını belirlemeye yöneliktir. Böylece yerel yönetimlerin ekonomik fonksiyonlarının ön plana çıkarılarak, kalkınma üzerindeki etkileri Çorum İli örnek alınmak suretiyle bir anket çalışması ile ortaya konmaya çalışılacaktır.

2. **Çalışmanın kapsamı:** Çalışmamızın önemli bir bölümü teorik çerçevede gerçekleştirildiğinden, dünya ve Türkiye'deki gelişmeleri kapsamaktadır. Çalışmanın uygulama kısmını oluşturan anket çalışması ise, Çorum merkezi ile sınırlandırılmıştır.

3. **Çalışmanın amacı:** Bu çalışma ile; halka daha yakın olarak kabul edilen belediyelerin hem ekonomik kalkınma çalışmalarındaki etkileri, hem de yerel halkın hizmetlerinin karşılanmasında merkezi idareye göre daha etkili olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

4. **Yöntem ve materyal:** Çalışmamızın önemli bir kısmı arşiv çalışması ile yürütülmüştür. Uygulama kısmında saha çalışması yapılarak, basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen deneklerle yüz yüze anket görüşmesi yapılmıştır.

5. Çalışmanın bölümleri:

Çalışmamız başlıca üç ana bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; genel olarak yerel yönetimler ve belediyeler kavramları üzerine açıklamalar yapıldıktan sonra, belediyelerin nitelikleri, görevleri, mali yapıları ele alınacaktır.

İkinci bölümde; kalkınma ve büyüme kavramları tanımlandıktan sonra, kalkınmanın boyutları ve kalkınma-belediye ilişkileri verilecektir.

Üçüncü bölümde; birinci ve ikinci bölümde teorik olarak verilen kalkınma-belediye ilişkileri "Çorum Belediyesi Örneği" adı altında; belediyeden, yöreden alınan bilgilerle ve yapılan anket çalışması ile ortaya konmaya çalışılacaktır.

Sonuç bölümünde; yapılan anket çalışmasından hareket edilerek ortaya çıkan sonuçlar değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE BELEDİYELER

1. YEREL YÖNETİMLER

1.1. Tanımı

Yerel yönetimler 1982 Anayasası'nın 127.nci maddesinde; "İl, belediye veya köy halkının yerel, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş, esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir"¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Anayasal bir kuruluş olan yerel yönetimlerin amacı; iktisadî ve malî özellikleri olan üretim, tüketim, bölüşüm, finansman gibi konularda, devlet içerisinde oluşmuş olan irili ufaklı insan topluluklarının yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamaktır.²

Yerel yönetimlere evrensel bir tanımla yaklaştığımızda; görevleri ve yetkileri yasama organı tarafından belirlenen ülke yönetiminin bütünlüğü içinde yer alan, kendi örgüt yapısı içinde özel gelirlere, bütçeye, personele sahip olan ve belirli bir coğrafi alanda yaşayan

¹ T.C. Anayasası, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ank. 1995, s.121.

² NADAROĞLU, Halil. Mahalli İdareler, Beta Yayınevi, 5. Baskı, İst. 1994, s.3.

bireylerin birarada yaşamaları nedeniyle topluluğu ilgilendiren konularda hizmet üretmek amacıyla toplulukça seçilerek göreve getirilen kuruluşlardır.³

İnsanların toplu olarak yaşadıkları il, ilçe, köy gibi yerlerde; birarada yaşadıkları sınırlar içinde birlikte yaşamaktan kaynaklanan ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kendi seçtikleri insanlar tarafından yönetilen ve hukukî bir sistem içinde oluşturulan yönetim yapısına yerel yönetimler diyebiliriz.

1.2. Tarihçesi

Yerel yönetimlerin ortaya çıkışını, merkezi yönetimin yetkilerinin bir kısmını yerel yönetimlere devretmesi şeklinde ele alacak olursak; antik sivilizasyonlara ve Roma İmparatorluğu'na kadar götürmek⁴ ve Batı Avrupa'da 12. yüzyılda feodalizme rağmen toplum tarafından oluşturulduğunu görmek mümkündür.⁵

Bugünkü anlamı ile; tüzel kişiliği, kendisine ait bütçesi, geliri ve seçimle işbaşına gelen organları olan yerel yönetimler 19. yüzyıl ortalarına doğru devlet içerisinde ayrı bir hukukî kişilik kazanmışlardır.⁶

Avrupa'da bir sivil toplum örgütü olarak ortaya çıkan yerel yönetimlerin ilk örneği İngiltere'de 1835 yılında bir yasa ile kurulduğunda seçme ve seçilme hakkı sadece mal sahipleri ile sınırlandırılmış ve mal sahibi olmayanların da seçilebilmelerine de 1894'de imkân tanınmıştır.⁷

³ YALÇINDAĞ, Selçuk, Kırsal Kalkınma Projeleri ve Yerel Yönetimler, 2. Baskı, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İst. 1993, s.7.

⁴ NADAROĞLU, s.17.

⁵ GÜLER, Birgül, "Yerel Yönetim Tarihine Yaklaşım Sorunu", AİD, C: 26, S:1, 1993, s.88.

⁶ NADAROĞLU, s.17.

⁷ TEKELİ, İhan, Belediyecilik Yazıları (1976-1991), Kent Basımevi, İst. 1992, s.6.

Türkiye`de ise; bugünkü anlamda tüm hukukî özellikleri olan yerel yönetimlerin kuruluşu cumhuriyet döneminde olmuştur. Osmanlı Devleti`ndeki idari, toprak ve malî örgütlenme vb.. nedenlerden tanzimattan önceki dönemde rastlanmayan yerel yönetimler esas itibariyle, 1854`ten sonra yavaş bir gelişme izleyerek⁸ 1876`da “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu” ile kurulmuştur.⁹

Halkın ortak ihtiyaçlarını karşılayan faaliyetlerin organizasyonuna ve yürütmesine katılmasını sağlayarak; hem devletin yükünü azaltan, hem de yapılan işlerin daha başarılı olmasını kolaylaştıran yerel yönetimlerin¹⁰, bugün gelişmiş Batı ülkelerinde kamu harcamalarının % 50`sine yakın bir bölümünü yaptığını ve bu yönetimlerin demokrasinin vazgeçilmez unsuru¹¹ olduğunu görmekteyiz.

Batıda merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında görev ve kaynak dağılımı yapılmış; sağlık, eğitim hizmetleri de dahil olmak üzere yerel nitelikteki tüm faaliyetleri halkın yönetime katıldığı seçilmiş organlar olan yerel yönetimler tek yetkili organ olarak yürütmektedir. Ortak pazara girmek, serbest piyasa ekonomisine sahip ülkelerle entegre olmak isteyen ülkemizde ise; merkezi ve yerel yönetimler arasında görev ve kaynak dağılımı yapılamadığından bütün hizmetler tüm ayrıntılarıyla merkezden yürütülmektedir. Ülkenin tüm meseleleri merkeze taşınmakta, olayları yerinde tespit etme imkânına sahip yerel yönetimlere yeterli kaynak verilmezken, kamu harcamalarının % 85`ini merkezi yönetim yapmaktadır.¹²

⁸ NADAROĞLU, s.165.

⁹ TORTOP, Nuri. “Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma”, AİD, C:25, S:3, 1992, s.37.

¹⁰ BOZKURT, Nart. , “Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı”, Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri, TBD-KAV Yay., Ank., 1993, s.44.

¹¹ YAZICIOĞLU, Recep, Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi (Mahalli İdareler Reformu), Tokat, 1989, s.9-10.

¹² YAZICIOĞLU, s. 10.

1.3. Türleri

1.3.1. Belediyeler

Yerel yönetim kuruluşu olan belediye yönetimlerinin temelleri Osmanlı Devleti döneminde atılmıştır. Belediyeler ilk kuruldukları günlerde, yürütme ve yargı organı özelliklerini bünyesinde bulunduran, kentin en yüksek yöneticisi (kadı) tarafından yönetilmekteydiler.¹³

Belediyelerin hukukî yapısı; ekonomik ve yönetim açısından etkinliği sağlamak, çeşitli kurumlarca yürütülen hizmetleri tek elde toplamak amacıyla 1930'da 1580 Sayılı Belediye Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir.¹⁴

1580 sayılı kanun; belediye örgütünün kurulabilmesi için yerel sınırlar içindeki nüfusun en az 2.000 ve daha fazla olmasını hükme bağlamıştır. Bu kanun, nüfusu 1 milyon ve daha fazla olan yerleşim yerlerinin sorunlarını çözmeye yetersiz kaldığından, 1984 tarih ve 3030 sayılı kanunla klasik belediye yönetimi yanında "Büyükşehir Belediye Yönetimi" oluşturulmuştur.¹⁵

¹³ KARAMAN, Zerrin TOPRAK. Kent Yönetimi ve Politikası, 3. Baskı, Anadolu Matbaası, İzmir, 1995, s.227.

¹⁴ 14.4.1930 tarih ve 1471 Sayılı Resmî Gazete.

¹⁵ ERYILMAZ, Bilal. Kamu Yönetimi, Üniversite Kitabevi, İzmir, 1994, s.161.

1.3.2. İl Özel İdaresi

Genel yapı itibariyle merkezi yönetime bağlı ve onun taşra teşkilatının bir parçası olan il özel yönetimi; ilçe, kasaba ve köyü içeren il sınırları içindeki halkın yerel nitelikteki bayındırlık, sağlık, eğitim ve iktisat işlerine ait genel ihtiyaçları gerçekleştirmekle yükümlü olan tüzel kişiliğe sahip kamu kuruluşudur.¹⁶

İl özel yönetimine ilişkin ilk resmi belge; 1864 yılında yürürlüğe giren “Teşkil-î Vilayet Nizamnamesi”dir ve bu belge ile bazı bayındırlık, tarım ve ekonomi konularının tartışılması, görüşülmesi ve ihtiyaçların karşılanmasını sağlamak amacıyla vali başkanlığında halk arasından seçilmiş kişilerin oluşturduğu il genel meclisi kurulmuştur. İl genel meclisinin görev ve yetkileri, 1870 tarihli “İdare-î Umumiye-î Vilayet Nizamnamesi” ile artırılmıştır. 1876’da anayasa ile daha geniş bir yerel yönetim anlayışı getirilmiş olup, 1913 yılında geçici kanun niteliğinde bir kararname kabul edilerek bugünkü il özel yönetimlerinin temeli atılmıştır. 1987 yılında 3360 Sayılı Kanunla “İdare-i Umumiye-î Vilayet Kanunu Muvakkiti”nin adı “İl Özel İdaresi Kanunu” olarak değiştirilmiştir.¹⁷

Küçük bir bölge yönetimi sayılan il özel yönetimleri, herhangi bir yasal işleme kalmadan merkezin taşra örgütü olan ilin kurulması ile otomatik olarak kurulur. İl özel yönetiminin yürütme organı olan valinin atama ile işbaşına gelmesi, yönetim açısından belediyeler ve köy muhtarlıkları arasındaki en önemli farktır.¹⁸

İl özel yönetimlerinin yasal olarak; Vali, İl Genel Meclisi ve İl Daimi Encümeni olmak üzere üç organı vardır. Merkezi yönetim tarafından atanan ve il özel yönetimlerinin yürütme

¹⁶ NADAROĞLU, s.174-182.

¹⁷ KARAMAN, s.227.

¹⁸ KELEŞ, Ruşen-YAVUZ Fehmi. Yerel Yönetimler, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ank., 1989, s.47.

organını olan vali, il genel meclisi ve il daimi encümeninin de başkanıdır. İl özel yönetimlerinin yapması gereken işlerini, özel yönetim müdürlüğü ve merkezi yönetimin ildeki örgütleri valinin denetimi altında yürütmektedirler. Özel yönetim örgütünü vali adına yöneten il özel yönetim müdürü, ilin yıllık programını, bütçesini ve kesin hesabının hazırlayarak yasaların ve valinin kendisine verdiği diğer görevleri yerine getirir.¹⁹

İl özel yönetiminin genel karar organı il genel meclisi; üye sayısı, ildeki ilçelerin sayısına ve ilçe nüfuslarına göre belirlenmektedir. İl genel meclisi Mayıs ve Kasım aylarının ilk haftasında 30' ar günün geçmemek üzere üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile toplanır ve toplananların çoğunluğu ile karar alır. İl genel meclisinin görevleri; yıllık faaliyetleri görüşüp bütçe ve kesin hesap çıkartılarak karara bağlamak ve yönetmelik hazırlayarak yapılacak işler için borçlanma kararı vermektir. Bu kararlar valinin onayı ile yürürlüğe girer.²⁰

İl daimi encümeni, il özel yönetiminin bir diğer karar organıdır. Kendi görevleriyle birlikte il genel meclisinin toplanmadığı günlerde (sonradan il genel meclisi tarafından kabul edilmek üzere) acele olan konularda kararlar alabilirler. İl daimi encümeni, il genel meclisi üyelerinden; 5 asil ve 5 yedek olmak üzere oluşturulur. Toplantılarında başkanın havale ettiği konuları görüşürler.²¹

İl özel yönetimlerinin 1913 tarihli geçici kanununun 78.nci maddesinde sayılan görevleri şunlardır:²²

1. Bayındırlık,
2. Eğitim ve öğretim,

¹⁹ KELEŞ-YAVUZ, s.61-62

²⁰ ERYILMAZ, s. 139.

²¹ NADAROĞLU, s.187.

²² ÖNCEL, Yenal. Mahalli İdareler Maliyesi, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İst. 1992, s.116-119.

3. Sağlık ve sosyal yardım,
4. Tarım ve hayvancılık,
5. Diğer hizmetlerdir. (Vali ve kaymakamlık lojmanlarının yapımı, merkezi yönetimin yapmadığı telefon bağlantıları vs.)

Bu sayılan görevlere 1987 yılında il özel yönetimlerini düzenleyen 3360 Sayılı kanunla; ekonomi, ticaret, haberleşme, kültür ve turizmle ilgili yeni görevler eklenmiştir.²³

Yerel hizmetlerin hızla ulusal bir nitelik kazanmasında il özel yönetimlerinin; tarım, sağlık, bayındırlık ve eğitim alanındaki görevleri daha iyi yerine getirilebilmesi için kurulan bakanlıklara devredilmiştir.²⁴

İl özel yönetimlerinin görevlerini yerine getirmesi için bazı gelir kaynakları bulunmaktadır. Bunlar:²⁵

1. Merkezi yönetim vergi gelirleri toplamı üzerinden alınan % 1.70'lik pay,
2. Belediyelerce tahsil edilen emlak vergisi toplamının % 15'i,
3. Taş ocağı, kaplıca, maden suyu işletmelerinin ruhsatlarından tahsil edilen resim ve harçlar,
4. Belirli şartlar altında; bayındırlık, sağlık ve eğitim işlerinde kullanmak üzere İller Bankasından alınan borçlar,
5. Harcamaların merkezi yönetim vergilerinden alınan pay ve öz kaynaklardan sağlanan gelirler ile sağlanamaması sonucu merkezi yönetimden alınan yardım ve bağışlar,
6. Çeltik geliri, para cezaları gibi çeşitli gelirlerdir.

²³ KELEŞ-YAVUZ, s.50.

²⁴ TORTOP, Nuri. Mahalli İdareler, TODAİE Yayınları, Ank., 1984, s.85.

²⁵ ÖNCEL, s.121-131.

İl özel yönetimlerinin giderlerini ise; kanunen gerçekleştirmekle yükümlü oldukları görevleri yerine getirmek için yapmış oldukları harcamalar oluşturmaktadır. Bu giderler İl özel yönetimi kanununun 82. maddesinde faydası bir yıla ait olan işler için yapılan ve her yıl tekrarlanan (memur maaş ve ücretleri vs.) giderler ile 83. maddesinde belirtilen olağanüstü giderler (inşaat ve tesis) olarak sayılmıştır. Çeşitli kanunlarla da; asker ailelerine yardım, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na "Koruma payı", İller Bankası'na " Ortaklık payı" adı altında bütçesinden harcama yapmaktadır.²⁶

1.3.3. Köy İdaresi

1924 yılında 442 sayılı kanunda; "Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy denir." Ayrıca "belediye teşkilatının olmadığı yerlerde köy yönetimleri kurulur" hükmüne yer verilmiş ve "cami, mektep, otlak, yaylak ve baltalık gibi ortak malları bulunan toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler" şeklinde köyün vasıfları tanımlanmıştır.²⁷

Köy yönetimlerinin organlarını teşkil eden; muhtar. köy derneği ve ihtiyar meclisi kanunda belirtilen zorunlu ve isteğe bağlı olarak iki bölümden oluşan işleri yerine getirmektedirler. Bu işler daha çok köyün; sağlık, refah ve güvenliğini sağlamak, köy içinde yol ve meydan durumunu halletmek, ağaçlandırma ve askerde olanların ailelerine bakmak gibi görevleri yasada açıkça sayılmıştır. Zorunlu ve isteğe bağlı işleri yapacak olan köy yönetiminin gelirlerini; imece, salma ve bazı resim ve harçlarla, devlet gelirlerinden verilen paylar oluşturmaktadır.²⁸

²⁶ NADAROĞLU, s.188.

²⁷ KUTLU, Muammer. "Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Dağıtılması", TİD, S:393, 1991, s.133.

²⁸ ÖNCEL, s.174-175.

Günümüzde köylere verilmiş olan; köylerde yaşayan toplulukların ekonomik, toplumsal ve kültürel hayat seviyelerini iyileştirmede çok önemli olan görevleri yerine getiremedikleri açıkça görülmektedir.²⁹ Türkiye'de bütün parasal ölçülerin değiştiği günümüzde yapacağı en küçük bir iş için elinde kaynakları sınırlı olan, yetkisiz ve etkisiz bir haldeki muhtarlar, her hizmeti merkezi yönetimden bekleyen maaşlı bir devlet memuru durumundadırlar.³⁰

1.4. Merkezden ve Yerinden Yönetim Kavramları

1.4.1. Merkezden Yönetim Kavramı

Merkezden yönetim; yasama, yürütme ve yargıya ait yetkilerin tamamını merkezi bir otoritede toplanması, her işin merkezden yönetilmesidir.³¹

Kamu hizmet ve faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli olan ve kamusal gücü elinde bulunduran merkezi yönetim; biri siyasi, diğeri idari yönden olmak üzere ikiye ayrılır. Siyasi merkeziliğin olduğu ülkelerde, hukukî birlik, siyasi gücün merkezi yönetimin elinde toplanması ve siyasi birliğin sağlanmasıyla gerçekleşmektedir. Yasalarca merkez olarak belirlenen yerde (başkent) toplanan, üst düzey yöneticisi durumundaki bakanların aldığı kararlar ast-üst ilişkisi içinde tüzel kişiliğe bağlı en küçük birime kadar ulaştırılır.³²

Yönetimde merkeziyet denildiğinde; bir ülkenin siyasi ve idari (veya hukukî) bakımdan

²⁹ YALÇINDAĞ, s.29.

³⁰ YAZICIOĞLU, s.35.

³¹ ÜNLÜ, Hall. Yönetimler Arası İlişkiler, Kent Basımevi, İst., 1993, s.20.

³² KARATEPE, Şükrü. İdare Hukuku, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1988, s.73.

merkezden yönetilmesi anlaşılmaktadır. Siyasi merkezîyet; yasama ve yargı yetkilerinin merkezi yönetim tarafından yerine getirilmesi, idarî merkezîyet ise; yürütme ile ilgili konulardaki yetki ve fonksiyonların merkeze sıkı bir şekilde bağlı olmasını ifade eder.³³

Siyasi merkezîyetçiliğin bir sonucu olarak, idarî merkezîyetçilik siyasî bakımdan merkezîyetçi yönetime sahip olmayan ülkelerde gerçekleşmez. Bir ülkede siyasî merkezîyetçiliğin olması durumunda idarî merkezîyetçiliğin de olacağına dair bir zorunluluk yoktur.³⁴

Bir başka açıdan merkezden yönetim; ülke içindeki yönetimle ilgili tüm kamu hizmetlerinin merkezde bir elde, devlet tüzel kişiliğinde toplanması ve bu hizmetlerin merkez ve merkezin hiyerarşisi içinde yer alan kurumlarca yürütülmesidir.³⁵

1.4.2. Yerinden Yönetim Kavramı

Yerinden yönetim (adem-î merkezîyet), yerel özellikleri olan kamuya ait hizmetlerin, kamu gücüne ve tüzel kişiliğe sahip yerel yönetimlerce, merkezi yönetimler dışında yerine getirmeleridir. Belirli bir yerel alanda yaşayan halkın ortak hizmetlerini yerine getiren, organları seçimle oluşturulan ve merkezi yönetimden ayrı olarak faaliyetlerini yürüten yerel yönetimler, bizi yerinden yönetim kavramına ulaştırır.³⁶

“Yerinden yönetim” kavramı merkezîyetçiliğin karşıtı olmaktan çok, merkezin bazı yetki ve sorumluluklarının aynı hiyerarşik yapıdaki ve dışındaki seçilmiş organlardan oluşan özerk yerel kurumlara devredilmesi ve bu kurumların malî ve yasal açıdan güçlenmesini

³³ ÖNCEL, s.13.

³⁴ ERYILMAZ, s.59.

³⁵ GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref. Yönetim Hukuku, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ank., 1995, s.37.

³⁶ ÜNLÜ, s.21.

içermektedir.³⁷

Yerinden yönetim; siyasî ve idarî yönetim olarak ikiye ayrılır. Siyasi yerinden yönetim; siyasî gücün merkezi yönetimle yerel yönetim birimleri arasında paylaşılmasıdır. Siyasi yerinden yönetim, federal devlet sistemini ortaya çıkarmıştır. Federalizm ise; üniter devlet sisteminden farklı ve onun karşıtı bir siyasî sistemi temsil eder. İdarî yerinden yönetim; aşırı merkeziyetçiliğin sakıncalarını ortadan kaldırmak, halkın yönetime katılımını sağlayarak, yerel ihtiyaç ve hizmetlerin karşılanmasında verimliliği artırmayı amaçlayan bir yönetim şeklidir.³⁸

İdarî yerinden yönetim; “hizmet yönünden” ve “yer yönünden” olmak üzere ikiye ayrılır. Hizmet yönünden yerinden yönetimler belli bir alana bağlı olmaksızın ülkede ihtiyaç duyulan bazı kamu hizmetlerini yürüten kuruluşlardır (Üniversiteler, ticaret ve meslek odaları gibi). Yer yönünden yerinden yönetimler ise; belli bir alan içinde, o bölgede yaşayan insanların yerel, ortak ihtiyaçlarını gidermekle görevli kuruluşlardır. Ülkemizde yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları; il özel yönetimleri, belediyeler ve köylerdir.³⁹

³⁷ ERDER, Sema - İNCİOĞLU, Nihal. Türkiye’de Yerel Yönetimler, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi no:23, İst. 1995, s.8.

³⁸ ERYILMAZ, s.69.

³⁹ TORTOP, Mahalli İdareler, s.11.

1.5. Merkezi ve Yerel Yönetimler Arasındaki İlişkiler

1.5.1. Yönetim İlişkileri

Kamu yönetimi içinde yönetim fonksiyonlarının tamamının tek bir merkezden yerine getirilmeye çalışılması uygulamada çeşitli zorlukları beraberinde getirir. Hizmetlerin özelliği nedeniyle bazı hizmetlerin merkez tarafından görülmesi daha rasyonel olmaktadır. Sözgelimi; vergi gelirlerinin toplanması gibi. Ancak bazı hizmetler de vardır ki, bunların karşılanması için yerel organların kullanılması hem hizmetin verimliliğinde, hem yerine getirilme hızında, hem de halka ulaşılabilmesinde merkezi yönetime göre daha uygun olmaktadır. Bu hizmetler; genellikle, yerel halkın birarada yaşamaktan kaynaklanan yerel ihtiyaçları olabileceği gibi, merkezi yönetimin yapmak zorunda olduğu ancak, çeşitli yetersizlikler nedeniyle gerçekleşmesinin zorlaştığı hizmetlerdir. Sözgelimi; bir yörenin sosyo-ekonomik açıdan kalkındırılması aslında merkezi yönetime düşen bir görevdir.

Kamu hizmetlerinin asli ve sürekli bir görev niteliği taşıması, kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinden hiçbir yönetim kuruluşunun kaçınamayacağı anlamını getirir. Bu nedenle; kamu hizmetlerinin niteliği bakımından yerel mi, yoksa merkezi bir nitelik mi taşıdığı sorunu çoğu kez hizmetlerin yerine getirilmesinde karmaşaya yol açmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerin görevlerinin anayasada ve kanunlarda açıkça belirtilmesine rağmen, kamu hizmetlerinin bir kısmı nitelik değiştirmişlerdir. Sözgelimi; yerel yönetimlerin görevleri arasında sayılan, kanalizasyon atıklarının bertaraf edilmesi sorunu, özellikle büyük şehirlerde alanın büyüklüğü de gözönüne alındığında hizmetin mahiyetinin yerel yönetimlerin gücünün oldukça üzerinde olması nedeniyle, daha çok merkezi yönetimin maddi yardımlarıyla ve ekipman desteği ile çözümlenebilir sorunların başında gelmektedir.

Diğer yandan; yerel yönetimlerin gelirlerinin ve faaliyetlerinin merkezi yönetimin “vesayet denetimi” nedeniyle sıkı kontrolü altında bulunması, merkezin bir kuruluşu olan İller Bankası`ndan nüfusları oranında pay alarak gelir elde etmesi ve yörel yönetim makamlarının siyasî olması nedeniyle, yerel yönetim organlarıyla merkezi yönetim arasındaki ilişkiler oldukça gelişmiştir.

Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerinde uygulanan denetim ve vesayetinin bazı özellikleri vardır. Bunlar;⁴⁰

1- Vesayet ve denetim yetkisi ancak, yönetim makamları ve idarî yargı organları tarafından kullanılabilir.

2- Yetki yasalara dayanır ve sınırları yasalarca belirlenir.

3- Merkezi yönetimin denetim ve vesayet yetkisi kamu hukukunun temel bir kurumu olmakla birlikte, yönetim hukuku içinde yer alan “hiyerarşik denetim”den farklıdır. Hiyerarşik denetimi uygulayan ile uygulanan kuruluşlar arasında ast-üst ilişkisi sözkonusudur. Denetim ve vesayetteki ilişkinin niteliği bundan farklıdır.

4- Denetim ve vesayet yetkisi, hangi kurum veya görevlilere verilmiş ise, onlar tarafından kullanılır. Bu yetki devredilemez.

Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki idarî denetim ve vesayet yetkisi;

1- Kararları,

2- Eylem ve işlemleri,

3- Organları ve

4- Görevli çalışanları üzerinde uygulanır.⁴¹

⁴⁰ KELEŞ-YAVUZ, s.219.

⁴¹ KELEŞ-YAVUZ, s.218.

Kararlar üzerindeki yetkiler;

- 1- Onaylama,
- 2- Erteleme,
- 3- Bozma,
- 4- Sözkonusu kararı almış bulunan yönetimin yerine geçerek karar verme,
- 5- Önceden izin alma biçiminde olur.

Eylem ve işlemler üzerindeki denetim; İçişleri Bakanlığının müfettişlerinin belediyelerin eylem ve işlemlerini denetlemesiyle sağlanır. Organlar üzerindeki denetim ise; yürütme ve karar organlarının işe başlayabilmeleri, olağanüstü toplantıya çağırabilmeleri, çalışmalarına son verilmesi gibi durumlarda sözkonusudur. Görevli çalışanlar üzerindeki denetim ise; çalışanların kadrolarının alınması, atanmaları, izinleri ve haklarında yapılacak kovuşturmaları ile ilgilidir.⁴²

1.5.2. Siyasi İlişkiler

Yerel yönetim kuruluşlarının yöneticilerinin seçimle işbaşına gelen kişilerden oluşması nedeniyle, özellikle belediyeler (daha çok halkla ilişkili olduklarından) üzerindeki siyasal yapılaşmalar daha yoğun olmaktadır. Bu yüzden belediyeler için daha yoğun siyasal kurumlardır diyebiliriz. Yalnızca belediye başkanları değil, belediyenin diğer organları ve belediye örgütü de siyasal süreçlerin içinde siyasallaşmışlardır.⁴³

Bunun yanında; özellikle yeni kurulan veya küçük yerlerdeki yerel yönetimlerin finansman konusunda karşılaştığı sorunları gidermek için sık sık merkezi yönetim eliyle

⁴² KELEŞ-YAVUZ, s.218.

⁴³ KELEŞ-YAVUZ. Yerel Yönetimler, s.225.

gidermeye çalışmaktadırlar. Merkezi ve yerel yönetimler arasında yönetim açısından oluşan ilişkiler, karşılıklı bir etkileşimin sonucudur. Merkezi yönetim yaptığı yardımın karşılığını çeşitli vergi ve fonlarla sürekli bir kamu geliri olarak dönüştürmekte, diğer yandan; yerel yönetimler de gerçekleştirdikleri hizmetlerin karşılığında bazı gelirler elde ettikleri gibi, halkın memnuniyet derecesini de ölçme imkânı bulmaktadırlar.

1.5.3. Malî İlişkiler

Merkezi ve yerel yönetimler arasında görev ve yetkilerin paylaşılması konusu; bir yandan görev ve yetkilere bağlı olarak siyasal yönden güçlü bir konuma gelmeyi ifade ederken, diğer yandan görev ve yetki alanı içindeki gelir kaynaklarının da bölüşülmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle yerel yönetimlere görev ve yetkileri oranında gelir kaynakları sağlanması merkezi yönetime anayasal bir görev olarak verilmiştir.

Merkezi yönetim, genellikle gelir kaynaklarını elinde tutarak bir bakıma yerel yönetimler üzerinde malî bir araç olarak kullanmaktadır. Bununla birlikte genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamından belediyelere ve il özel yönetimlerine nüfusları oranında % 10,95`lik bir pay verilmektedir. Bu miktarın % 3,83`lük kısmı yönetimi merkezi yönetime ait olan fonlar olan “Belediye Fonu”, “İl Özel İdareleri Fonu” ve “Yerel Yönetimler Fonu”nda toplanmakta, geri kalan % 7,12`lik kısım nüfusları oranında il özel yönetimleri ve belediyelere dağıtılmaktadır. İl özel yönetimleri ve belediyelere nüfusları oranında yapılan yardımda merkezi yönetimin siyasal tercihleri etkili olmakta, bu nedenle yerel politikaların belirlenmesinde merkezi yönetim daha etkili olmaktadır.⁴⁴

Merkezi yönetimin gelir kaynakları konusundaki belirleyiciliği, asıl etkisini yerel

⁴⁴ ERYILMAZ, s. 184-185.

politikaların şekillenmesinde göstermektedir. Yerel politikaların belirlenmesi; yerel halkın ihtiyaç ve isteklerinden daha çok, yerel yönetim malî açıdan güçlü olmasına bağlıdır. Bu nedenle gelir kaynakları bakımından merkezi yönetime bağıllık, sonuçta; yerel yönetimlerin merkeze daha da çok bağımlı hale gelmesine neden olmaktadır.

2. BELEDİYELER

2.1. Gelişimi

Osmanlı Devleti'nde belediye hizmetleri, yerel yöneticilerle yürütülüyordu. Yerel yönetici olan kadı, asli görevlerinin yanında şehir hayatının düzenlenmesi ile ilgili yönetim ve denetim işlerine de bakıyordu. Şehrin alt yapı, sosyal, eğitim, sağlık, imar gibi belde hizmetlerinin karşılanması için gerekli malî kaynakları vakıflar temin ediyordu. Osmanlı'da ilk belediye, 1854 yılında İstanbul'da "İstanbul Şehr-emaneti" yönetimi olarak kurulmuştur. Şehr-emanetinin başında Bab-ı Ali'nin seçimi ve padişahın iradesi ile atanan bir "Şehremini" bulunmaktaydı.⁴⁵

Bu teşebbüsün hemen ardından 1858 yılında Beyoğlu ve Galata semtlerini kapsayan "Altıncı Daire-i Belediye" kurulmuştur. Bu belediyelerin yönetimi hükümetçe atanan daire müdürüyle, yedi üyeli "Daire-i Belediye Meclisi" yürütmekteydi. Daha sonra 1868'de çıkarılan bir talimatname ile başkanları merkezi hükümet tarafından atanan, meclis üyeleri ise; beldedeki emlak sahibi olan erkek seçmenler tarafından seçilen belediyelerin İstanbul dışında, il ve ilçe merkezlerinde de kurulması zorunlu hale getirilmiştir.⁴⁶

1876'da "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu" ile belediyelerin yönetimi, kuruluşu ve

⁴⁵ UĞURLU, M.Fatih, *Belediyelerin Yeniden Yapılanmaları ile İlgili Çözüm Önerileri*, DPT Yay. Ank. 1995, s.6.

⁴⁶ KELEŞ-YAVUZ, s.38-39.

görevleriyle ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1912`de belediye daireleri kaldırılarak, yerine belediye şubeleri kurulmuştur. Şehr-emaneti Meclisi de, yerini "Encümen"e bırakmıştır. Bu sistem, 1930 tarih ve 1580 sayılı kanunun çıkarılışına kadar uygulanmıştır.⁴⁷

1930`da yürürlüğe konan kanunla; o günün imkânları dahilinde geniş bir görev alanı çizilerek, belediyeler için önemli düzenlemeler yapılmıştır. 1946-1960 yıllarında çok partili sisteme geçilmesiyle 1580 sayılı kanunda yapılan değişiklikler neticesinde; merkezi yönetiminin denetimi birçok konuda artırılmıştır. Örneğin; şehiriçi trafik düzenlemesi belediyelerden alınarak, merkezi yönetime verilmiştir. 1961-1980 arasında yapılan düzenlemelerle; belediye gelirleri artırılmış, İller Bankasına olan borçlar silinmiştir. Devlet belediyelere vereceği payları vermediğinden, belediye bütçesinde oluşan açıklar sürekli bağış, yardım ve borç silmelerle kapatılmıştır. Yine bu dönemde imar planı yapma yetkisi İmar ve İskan Bakanlığına verilerek, belediyelerin hazırlayacağı 4 yıllık imar planlarına bakanlığın tasdik şartı getirilmiştir.⁴⁸

1980`de alınan bir kararla; büyük kentlerin yakınılarında bulunan belediyelerin halka daha iyi bir hizmet götürebilmelerini sağlayabilmek amacıyla ana belediyelere bağlanması öngörülmüştür. Alınan bu kararı müteakiben; İstanbul`da 31, Adana`da 16, İzmir`de 13, İçel`de 11 belediye ana belediyelere bağlanmıştır. 1980`de ülke yönetimini ele alan askeri yönetim, belediye organlarını feshetmek ve belediye gelirlerini artırıcı 1981 tarih ve 2380 Sayılı "Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun" çıkartmakla, iki önemli karar almışlardır. 1983`de yapılan seçimlerden sonra siyasal iktidar belediyelerin ekonomik ve idarî açıdan daha rahat çalışabilmelerini sağlayıcı önemli kanunlar çıkartmıştır. Çıkartılan bu kanunlarla normal belediye sisteminin yanısıra, büyükşehir belediye yönetiminin kurulması, belediye malîyesi ve imar mevzuatı ile

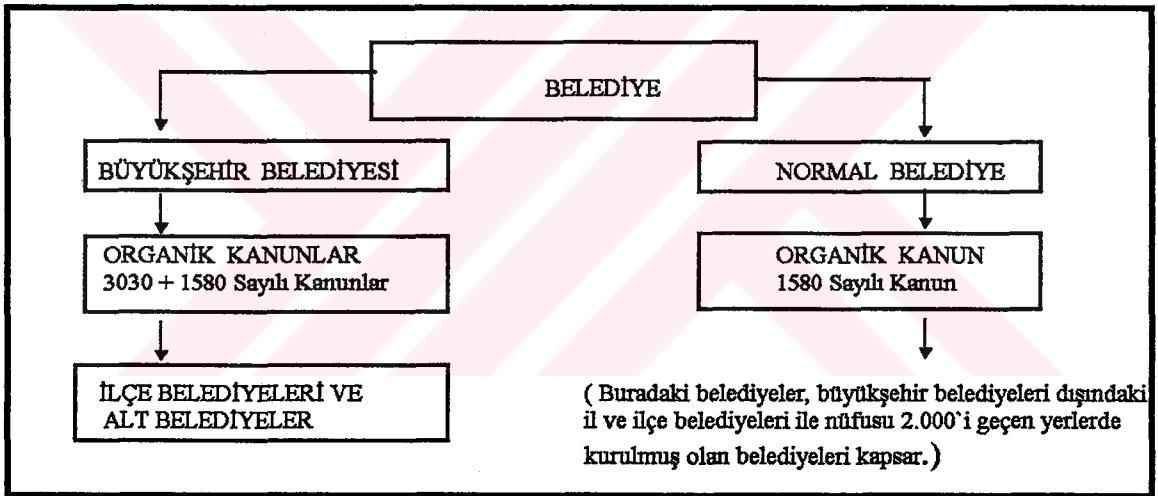
⁴⁷ NADAROĞLU, s.199.

⁴⁸ UĞURLU, s.9.

ilgili bazı yetkilerin merkezi yönetimden alınarak, belediyelere verilmesi sağlanmıştır.⁴⁹

Büyükşehir belediyeleri yönetiminin hukukî statüsüyle birlikte hizmetlerin planlı ve programlı bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla, 27.6.1984 tarihinde 3030 Sayılı “Büyükşehirlerin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun”la⁵⁰. büyükşehir belediyesi kurulması sağlanmıştır.

Büyükşehir belediye sınırları içinde yer alan; ilçe varsa “ilçe belediyesi”, ilçe yoksa “alt belediyeler” kurulmasına ve bu alt belediyelerin ilçe belediyelerinin görevlerini yerine getirmeleri kanun hükmündeki kararnamelerle imkân tanınmıştır. 3030 Sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle Türk Belediye sistemi aşağıdaki gibi olmuştur.⁵¹

Şekil 1: Türkiye’deki Belediyelerin Görünümü

Kaynak: NADAROĞLU, Mahalli İdareler, s.203

⁴⁹ NADAROĞLU, s. 199-201.

⁵⁰ 9.7.1984 tarih ve 18453 sayılı Resmî Gazete.

⁵¹ NADAROĞLU, s.203.

2.2. Organları

Ülkemizde belediyelerin organları; belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümenleridir.

2.2.1. Belediye Başkanı

Belediye başkanları 1963 yılına kadar belediye meclisleri tarafından seçilmekteydi. 1963'den itibaren tek dereceli olarak halk tarafından çoğunluk usulü ile 5 yıl için seçilen belediye başkanları, belediyenin yürütme organlarıdır.⁵² Belediye başkanları halk tarafından ve çoğunluğun kararıyla seçildiklerinden, belediyenin yaptığı olumlu ve olumsuz faaliyetlerin hesabını seçimlerde halka vermektedirler. Belediyenin yürütme organı olması nedeniyle de toplumu etkileyecek kararları alırken çok dikkatli davranmak zorundadırlar. Esas itibarıyla seçimle işbaşına gelen belediye başkanlarının bazı durumlarda, Bakanlar Kurulunun "gerek görmesi" halinde, il merkezlerinde İç İşleri Bakanlığınca; il merkezinin dışındaki yerlerde ise il valilerince atama yoluyla işbaşına getirilmesine imkân tanınmıştır.⁵³

Belediye başkanlarının atanma yolu ile göreve getirilmesine 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinden sonra, bütün belediye başkanlıklarının vali ve kaymakamlara, 12 Eylül 1980'den sonra ise;

- 1- Fiilen görevli veya emekli kamu görevlileri,
- 2- Serbest meslek sahipleri,
- 3-"Siyasi partilerle olan ilişkilerin kesilmesi" şartıyla görevden alınmış belediye

⁵² TORTOP, Mahalli İdareler, s.103-104.

⁵³ ERYILMAZ, s.152.

başkanlarına verilmesiyle mümkün olmuştur.⁵⁴

1580 Sayılı Kanunda belirtilen belediye başkanının görev ve yetkileri ana hatlarıyla şunlardır:⁵⁵

- 1- Mülki amirlerin göndereceği kanun tüzük ve yönetmelikleri yayınlamak ve duyurmak,
- 2- Belediye yönetiminin en büyük amiri olarak emir ve yasaklarını uygulamak,
- 3- Belediye mallarını yönetmek,
- 4- Gelir ve giderleri takip etmek,
- 5- Belediye adına sözleşmeler yapmak,
- 6- Belediye meclis ve encümenin aldığı kararları uygulamak,
- 7- Resmi işlerde belediye tüzel kişiliğini temsil etmektir.

Belediye başkanı maaş tutarını belirleyen ve sorumlu olduğu belediye meclisine her toplantı dönemi başında, alınan kararların yerine getirildiğine dair yıllık bir çalışma raporu sunmakla yükümlüdür. Meclis rapordaki açıklamaları üye tamsayısının 2/3 çoğunluğu ile yeterli görmezse, başkan hakkında “yetersizlik” kararı verebilir.⁵⁶

2.2.2. Belediye Meclisi

Belediye Meclisi, belediyenin en büyük genel karar organıdır. Milletvekili seçimlerinde olduğu gibi belediye meclisi seçimleri de belediye başkanlığı seçimi ile birlikte beş yılda bir nisbi temsil sistemine göre yapılır. Seçmen tarafından doğrudan seçilen belediye meclis

⁵⁴ KELEŞ-YAVUZ, s.160.

⁵⁵ UĞURLU, s.17.

⁵⁶ ERYILMAZ, s.154.

üyelerinin sayısının hesaplanmasında son genel nüfus sayımı sonuçları ile siyasî partilerin aldıkları oy miktarı dikkate alınır. Beldenin nüfus sayısına göre belirlenen belediye meclis üyelerinin sayısı nüfusu 10.000'e kadar olan beldelerde en az dokuz, nüfusu 1.000.000'den fazla olan yerlerde 55'dir. Üye sayısı nüfusla birlikte fakat nüfusun artışına orantılı olmaksızın artar. Büyükşehir belediye meclisleri, belediye hudutları içindeki ilçe seçim çevreleri için belirlenmiş belediye meclis üye sayısının her ilçe için beşte biri alınmak suretiyle bulunacak toplam sayı kadar üyeden oluşur⁵⁷

Belediye meclisinin herkese açık olan olağan ve olağanüstü olmak üzere iki tür toplantısı vardır. Olağan toplantılar; Ekim, Şubat ve Haziran aylarında olmak üzere yılda üç kez yapılır. Bütçenin görüşüldüğü toplantılar en çok 30 gün, diğer toplantılar ise en çok 15 gün sürer. Olağanüstü toplantılar ise önemli, acele bir iş çıkması durumunda belediye başkanının yazılı çağrısı veya meclis üyelerini üçte birisinin gerekçeli önerisi veya valinin doğrudan doğruya çağırması ile yapılır. Olağanüstü toplantılarda yalnızca çağrıyı gerektiren konu görüşülebilir.⁵⁸

Belediye meclisinin toplantılarına, belediye başkanı başkanlık eder. Üye tam sayısının çoğunluğu ile toplanan ve toplantıya katılanların ekseriyeti ile karar alan belediye meclisinin belediye kanunu ile belirlenen görevlerinden başlıcaları şunlardır :⁵⁹

1 - Bütçe, kesin hesap, çalışma programı, imar planı ve imar programlarını görüşerek karara bağlamak.

2 - Bütçe uygulamaları sırasında ortaya çıkan borç alma ve borç verme konularına

⁵⁷ TORTOP, Mahalli İdareler , s. 97-98.

⁵⁸ T.C. MARMARA VE BOĞAZLARI BELEDİYELER BİRLİĞİ, *Belediyecinin Başucu Kitabı*, Su Basım Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., İst., Tarihsiz, s. 39.

⁵⁹ ERYILMAZ, s. 56 ve AYTAÇ, Fethi-PIRLER, Orhan-GÖKÇEER, Fikri. *Belediyelerimize Rehber*, TBD-KAV Yay., Ank., 1994, s.41.

karar vermek.

3 - Belediye vergi ve resimlere ait tarifeleri ve belediyenin yapacağı bazı hizmetler karşılığında alınacak tarifeleri belirlemek.

4- Kamu yararına olan hizmetlerin belediye adına yapılabilmesi için başka kişi ve kuruluşlara ayrıcalık vermek.

5- Belediyenin taşınmaz mallarının bir hizmete ayrılması veya bu hizmet türünün değiştirilmesi veya gelir getirici bir hale getirilmesine karar vermek.

6 - Belediye zabıtası yönetmeliğini onaylamak.

7- Belediye başkanı veya belediye meclis üyeleri tarafından önerilen konuları görüşüp karar bağlamaktır.

2.2.3. Belediye Encümeni

Belediye Encümeni, biraz karar, biraz yürütme, biraz da danışma organıdır denebilir. Belediye Encümeni, belediye meclisi üyeleri arasından ve belediye daire başkanlarını oluşturduğu doğal üyelere meydana gelmektedir. Belediye meclisi üyeleri arasından her dönem baş toplantısında seçilen encümen üyelerinin hizmet süresi bir yıldır ve tekrar göreve getirilebilmeleri mümkündür.⁶⁰

Belediye meclisinden seçilen üyelerin sayısı, memur olan üyelerin sayısının yarısından fazla olamaz. Encümene katılan daire başkanlarına ise yazı işleri, sağlık işleri fen işleri, hukuk işleri ve teftiş kurulu müdürleri oluşturmaktadır.⁶¹

Belediye başkanını yada görevlendireceği bir kişinin başkanlığında toplanan belediye

⁶⁰ AYTAÇ-PIRLER-GÖKÇEER. *Belediyelerimize Rehber*, s.49.

⁶¹ UĞURLU, s.16.

encümeninin görevi aylık gelir ve gider hesaplarını inceleme, bütçe içindeki maddeler arasında aktarmalar yapmak, bazı ihtiyaç maddelerinin satış fiyatlarını, belediye cezalarını belirlemek, otobüs, minibüs gibi taşıma araçlarının tarifelerini tespit etmek, kamulaştırma kararı almak ve belediye meclisinin toplantıda bulunmadığı zamanlarda özel kanunlarla belediye meclisine verilen görevleri yerine getirmektir⁶²

Yasaya göre haftada en az bir yada iki kez toplanması zorunlu olan encümenin iş hacmi yada işlerin yoğunluğuna göre toplantı günlerini kendisi belirler. Kendisine gelen işleri en geç bir hafta içinde görüşü karara bağlamakla yükümlüdür. Mazeretsiz olarak üç., toplantıya katılmayan Encümen üyesinin üyeliği kalkar.

Belediye başkanı yasalara ve kamu yararına aykırı bulduğu kararlara karşı itiraz etmek ve bu kararların yürütülmesini durdurmak hakkına sahiptir. İtiraz edilen konulardaki uyuşmazlıklar o konu ile ilgili yargı mercilerince sonuçlandırılır.⁶³

2.3. Belediyelerin Görevleri

Teker teker ele alındıklarında fazla önemli olarak görülmeyen; kentiçi ulaştırma, çöplerin toplanması, kentin imarının yapılması, suyun temin edilmesi, mezarlık yerlerinin ayarlanması, itfaiye, kanalizasyon, park ve bahçelerin düzenlenmesine ilişkin bu hizmetlerin bir ya da birkaçının yerine getirilmeyişi, kentte yaşayan insanların yaşam düzeylerini olumsuz etkiler.⁶⁴

Belediyelerin görevleri 1580 Sayılı “Belediye Kanunu”nun 15.maddesinde; “belde halkının sağlık, esenlik ve refahını sağlamak amacıyla yapacağı işler olarak 77 fıkra halinde

⁶² KARATEPE, s.113.

⁶³ T.C. MARMARA VE BOĞAZLARI BELEDİYELER BİRLİĞİ, s.44.

⁶⁴ NADAROĞLU, s.76.

sıralanmıştır. “Belediyeler, Belediye Kanununun`nun 19.maddesindeki “genel yetki” ilkesi uyarınca, yasa ile kendilerine verilmiş olan görevleri yerine getirdikten sonra halkın ortaya çıkacak ortak ihtiyaçlarını giderecek her türlü teşebbüsde bulunabilmektedirler.⁶⁵

İnsanların birarada topluca yaşamaları kendi aralarındaki ilişkilerin boyutunu tek başlarına tanzim etmeye yetmez. Kentleşme sürecinde köylerden kentlere olan göçler, nüfusun artması, ihtiyaçların değişmesi, yeni yerleşim alanlarının imara açılması bu yerleşim yerlerindeki halkın ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan belediyelere sosyal, ekonomik, kültürel ve çeşitli görevler yüklemektedir. Belediyelerin görevlerinin temelini kendilerini seçimle işbaşına getiren halkın yaşamlarını belirli bir ahenk içinde ve işlerini, çalışma ortamlarını huzurlu bir şekilde yürütebilmelerini sağlayarak, halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak oluşturmaktadır. Bu bölümde belediyelerin üstlendiği görevleri ana hatlarıyla aşağıdaki şekilde ele alacağız.

2.3.1. Sosyal Görevleri

Kentlere olan yoğun göç nedeniyle toplumların sosyal yapılarında hızlı bir değişme görülmektedir. Yerleşim alanlarındaki nüfusun artmasıyla birlikte toplumu oluşturan bireylerin otopark, kanalizasyon, su, itfaiye vb.. gibi artan ihtiyaçların karşılanabilmesi ve bu hizmetlere olan talebin artması belediyelerin önemini daha da artırmaktadır.

Belediyelerin hizmet götürdükleri topluluklara karşı olan sosyal görevleri içinde; halk banyoları, kaplıcaları, sağlık ve spor tesisleri, halk plajları, belediye tiyatrosu, otel, gazino, hayvanat bahçesi gibi faaliyetleri yapmak ve bunları işletmek olduğunu söyleyebiliriz.⁶⁶ Belediyelerin sosyal görevleri içinde bakıma muhtaç durumdaki çocuk, yaşlı ve yoksulların

⁶⁵ DÖNMEZ, Mustafa. “Belediyelerin Görevleri”, İBD., Kasım, 1994, S:589, s.475.

⁶⁶ ERYILMAZ, s.151.

yemek yiyebilecekleri aş evleri, barınacakları tesisleri kurmayı da sayabiliriz. 1580 Sayılı yasanın 15.maddesinde belediyelerin sosyal görevleri özetle şu şekildedir:⁶⁷

- “1. Muhtaç insanların kalacağı huzurevleri oluşturmak ve işletmek,
2. Bırakılmış ve bulunmuş çocukları, kazaya ve afete uğrayanları koruyup gözetmek,
3. Dilencileri dilenmekten alıkoyacak tedbirleri almak,
4. Fakir ailelerin ikiz çocuklarına, genel olarak; öksüz, fakir, kimsesiz çocuklara para, doktor, ilaç, yeme-içme, giyinme, barınma, eğitim gibi konularda yardım etmek, fakirlerin cenazelerini kaldırmak,
5. Kimsesiz kadın ve çocukları korumak,
6. Fakirler için yatı evleri kurmak ve yönetmek,
7. Belediye çalışanlarına emekli sandıkları ve muhtaç olanlar için yardım sandıkları kurmak ve yönetim etmektir.”

Terkedilmiş çocukları 6 yaşını bitirinceye kadar bakmak, kuduz hayvanlar tarafından ısırılan fakir kimselerin tedavi giderlerini karşılamak ve muhtaç asker ailelerine yardım etmek de belediyelerin sosyal görevleri arasındadır.⁶⁸

Tüm dünya insanları arasındaki birlik, beraberlik ve dostluk bağlarını güçlendiren sporun gelişmesine katkıda bulunma, belediyelerin bir diğer sosyal görevi olarak 3530 Sayılı Kanun ve onun yerini tutan 3289 sayılı kanunda belirtilmiştir. Bu amaçla; 3289 Sayılı Kanunda belediyelerin gelirleri toplamının % 1 payı ile yerel halkın spor saha ve tesislerinin yapılması ve spor malzemesi temininde kullanılması için yerel beden terbiyesi ve spor il müdürlüğü bütçesine ödenek aktarılır.⁶⁹

⁶⁷ 14.04.1930 tarih ve 1471 sayılı Resmi Gazete.

⁶⁸ DÖNMEZ, s.477.

⁶⁹ RÜZGAR, Hasan. “Belediyelerimiz ve Spor”, İBD., Nisan-1994, S:582, s.179-181.

2.3.2. Kùltür ve Eğitimi Görevleri

Eskiden kùltür ve sanatla çok fazla görevi olmayan belediyeler; zaman içinde kùltür ve sanat faaliyetlerinin büyük önem kazanması sonucu festival ve şenlikler düzenlenmesi, orkestra, bando, folklor ekipleri kurulması, büst ve anıt yapımı gibi kùltürel ve sanat faaliyetleri karşısında kayıtsız kalamamış ve faaliyetlerini bu alanlarda da yoğunlaştırmışlardır.⁷⁰

1580 sayılı kanununun 15-33 ve 15-59 maddesinde belediyelerin kùltür ve sanatla ilgili görevleri şunlardır:⁷¹

- “1- Halk için kùtùphane ve okuma salonları açmak,
- 2- Belediye tiyatrosu, sineması ve halk müzeleri kurup işletmektir.”

Eğitim ve kùltür birarada düşünülmesi gereken süreçlerdir. Belediyeler hizmet ettikleri beldelerde kùltürel konularda oldukça önemli bir yere sahiptirler. Bunun nedeni; yerel topluluğun içinden çıkan belediye yöneticilerinin, yerel halkla bütünleşebilmeleri, sorunların çözümünde halkın da etkin olarak katılabilmeleri ve beraberinde yerel kùltürü geliştirmeyi sağlayacaktır.⁷²

Eğitim konusunda Batı ülkelerine baktığımızda Fransa hariç hemen her ülkede örgün eğitimin yerel yönetimlerce yapılması okullaşma oranını çok yükseltmiştir. Ülkemizde ise; belediyelerin yetki ve sorumluluklarını belirleyen 1580 ve 3030 Sayılı kanunlarda belediyelere eğitim alanında bir sorumluluk yüklenmemiştir.⁷³ Sadece, 1580 Sayılı Kanunda; beldenin ve

⁷⁰DÖNMEZ, s.479.

⁷¹ 14.04.1930 ve 1471 sayılı Resmi Gazete.

⁷² AYHAN, Serap. “Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kùltür İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı”, Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kùltür İşlevleri, TBD-KAV Yay., s.16.

⁷³ DOĞAN, Tahsin. “Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kùltür İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı”, Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kùltür İşlevleri, TBD-KAV Yay., s.21.

belediye yönetiminin ihtiyaç duyduğu alanlarda; belediye memuru, yapı kalfası ve çeşitli meslek ustaları yetiştirmek üzere; kurslar, dersler, gece ve hafta tatillerinde dersaneler, çırak ve ev kadını okulları açmak ve bunları yönetmek görevi verilmiştir.⁷⁴

Bununla beraber; 222 Sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu” ile belediyelere eğitim için bazı görevler verilmiştir. Bunlar:⁷⁵

- 1- Öğrenim çağına gelmemiş çocuklara (3-6 Yaş) okul öncesi eğitimi sağlamak üzere yetiştirici ve tamamlayıcı kurslar açmak,
- 2- Özürlü çocukları ilkokula hazırlama, ilkokulu bitiren ve üst öğrenim yapamayan özürlü çocuklara bilgi ve becere kursları açmak,
- 3- İlkokul yapımında kullanılmak üzere ücretsiz arsa vermektir.

2.3.3. İmar Görevleri

İnsanlığın mutlu ve sağlıklı bir şekilde yaşamaları konusunda bütün dünyanın üzerinde durduğu en önemli konulardan bir tanesi düzenli ve sağlıklı bir kentleşmedir. İmar konuları planlı ve düzenli bir kentleşme için günlük siyasî kaygıların üzerinde tutulmalıdır.⁷⁶ Hızlı nüfus artışı sonucunda ülkemizdeki nüfusun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır. Şehirlerdeki hızlı nüfus artışıyla birlikte yapılaşma açısından hızlı ve düzensiz yoğunlaşma ortaya çıkmaktadır. Bu yoğunlaşma beraberinde barınma sorununu da getirir. Ülke ilerlemesi bakımından olumlu bir gelişme gibi görünen kentleşme; konut bunalımları, ulaşım zorlukları, çevre sorunları, tarih ve doğa değerlerinin yok edilmesi, alt yapı yetersizlikleri gibi sağlıksız kentleşmenin belirtileri ve sonuçları olan konularda şayet optimal sınırlar aşılsa gerçekte

⁷⁴ 14.04.1930 tarih ve 1471 sayılı Resmi Gazete.

⁷⁵ DÖNMEZ, s.478-479.

⁷⁶ MEIER, Max Georg, “Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama Konusunda Yuvarlak Masa Toplantısı”, Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama TBD-KAV Yay., Ank. 1994, s.14.

sağlıklı büyümeye ayak bağı olabilir.⁷⁷

Bu problemlerin ortadan kalkması için belediyeler buldukları beldenin mevcut durumunu ortaya koyacak olan bir yapılaşma haritasına ve gelecekte olabilecek en iyi ve sistemli bir yapılaşmayı öngören imar planlarını yaptırmak ve yeni yapılacak olan binaların bu planlara uygun olacak şekilde yerine getirilmesini sağlamakla görevlidirler.

1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Kanunu ile kentlerin imar planlarının yapımı bazı özel haller dışında büyük ölçüde belediyelere bırakılmıştır. Bir imar planı, sağlıklı bir demokratik sistem içinde halkın katılımıyla uzun müzakereler sonucunda toplumun çoğunluğunun doğruluğuna ve uygulanmasının gerekli olduğuna inandığı bir belge olarak ortaya çıkar. Bu imar planları kentin yapısını çok uzun süreler için belirlemeli ve kent çok karmaşık bir sistem olduğundan kentin sağlıklı bir yaşama kavuşması için iç tutarlılığın korunması gerekmektedir.⁷⁸

Belediyelerin en önemli görevlerinden biri olan imar konusunda Belediye Kanunu, İmar Kanunu ve Hıfzıssıhha Kanunu ile bir çok görevler belediyelere verilmiş durumdadır. 3194 sayılı İmar Kanunu ile belediyelere verilen görevler özetle şunlardan oluşmaktadır;

- 1- Belde için nüfusu 10.000'i aşan yerlerde imar planı, nüfusu 10.000'nin altında olan yerlerde halihazır planı veya belediye meclisinin kararı ile imar planı yapmak,
- 2- İmar planlarının yürürlüğe girmesinin ardından 3 ay içinde bu planı uygulamak üzere 5 yıllık imar programları yapmak,
- 3- Her çeşit arazi ve arsa düzenlemeleri yaparak parselasyon planları hazırlamak ve onaylamak,

⁷⁷ ÜRÜN, Halil "Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama Konusunda Yuvarlak Masa Toplantısı", Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama, TBD-KAV Yay., Ank. 1994, s.21.

⁷⁸ TEKELİ, İhan, Belediyecilik Yazıları (1976-1991), Kent Basımevi, İst., 1992, s.150-155.

4- Çevrenin özelliklerine göre binalar arasında uyum sağlamak, güzel bir görünüm elde etmek amacıyla dış cephe, boya ve kaplamaları ile çatı malzeme ve rengini belirlemek,

5- Otopark ihtiyacı olan bina ve tesisleri ihtiyacı karşılayacak otopark yeri ayrılıp yapılmadıkça kullanım izni vermemek.

1580 sayılı Belediye Kanunu'na göre, belediyelere imar ile ilgili verilmiş olan görevler şunlardır:

1- Her türlü inşaat, tamir ve ilaveler için ruhsat vermek, kanunsuz veya ruhsatsız yapılmakta olan inşaatları düzeltirmek veya yıktırmak (madde 15/12),

2- Beldenin sokak ve meydanlarını plan ve programa göre yapmak, düzenlemek, ağaçlandırmak, aydınlatmak ve bunları iyi bir halde bulundurmak (madde 15/31),

3- Belediye sınırları içinde kamuya ait iskele ve rıhtım inşa etmek ve bunların bakım ve onarımını sağlamak (madde 15/36),

4- Kanunun yapılmasını zorunlu tuttuğu her türlü inşaat ve tesisat için müracaat edilmesi halinde fenni muayene raporları vermek (madde 15/39),

5- Ucuz belediye konutları yapmak ve belediye adına bina yaparak kiraya vermek (madde 15/68).⁷⁹

İmar planı yapmakla yükümlü olan belediyeler, bu planları ya kendileri hazırlarlar ya da bu ihtiyaçlarını yarışma veya ihale yoluyla dışarıdan karşılarlar. Belediyeler 5 yıllık bir süre için imar programları hazırlarlar ve bu programlar belediye meclislerinin kabulü ile kesinlik kazanır. Belediye bu programın gerçekleşmesi için gerekirse kamulaştırma yetkisini kullanarak planda yer alan yol, meydan, yeşil alan, çocuk bahçesi gibi kamu kullanımına ayrılmış olan alanlarda yapı yasağı uygular.⁸⁰

⁷⁹ 14.4.1930 tarih ve 1471 sayılı Resmi Gazete.

⁸⁰ EYÜBOĞLU, Ercan-GÖZAYDIN, İştah-TOKSÖZ, Fikret. (Ed.) Belediyecinin Başucu Kitabı, Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Yay., İst., Tarihsiz, s.53-55.

2.3.4. Ekonomik Görevleri

Belediyeler ekonomik hayatta sınai ve ticari nitelikte bir çok işler yapmaktadırlar. Belediyeler, ekonomik faaliyetlerinin bir kısmını doğrudan kendileri yürütürken bir kısmını da katma bütçeyle kendilerine bağlı olan denetimleri altındaki özel kanunlarla kurulmuş işletmelerle veya belediye meclisi kararlarıyla kurulmuş işletmelerle ya da Ticaret Kanunu'na göre yürütülen ortaklıklardan oluşan şirketlerle yürütürler.⁸¹

1580 sayılı kanunda sayılan belediyelerin ekonomik görevleri şunlardır;

1- Umumun yiyip içmesine, yatıp kalkmasına, tarımın temizlenmesine, eğlencesine ait olan, lokanta, kahvehane, meyhane, otel, hamam, sinema, tiyatro, bar vb. yerlerde satılan kullanılan şeylerin ücret tarifelerini belirlemek (madde 15/3),

2- Ütücü, kolacı, lekeci, temizleyici ve ayakkabı tamircileri vb.lerinin mesleki kuruluşlarının da görüşü alınarak ücret tarifelerini belirlemek (madde 15/3),

3- Açık artırılmalı gayri resmi satışları denetleyerek, önceden tespit edilen toptan ve perakende azami satış fiyatlarına kar hadlerini ve ücret tarifelerine uyulup uyulmadığını kontrol etmek, ölçü ve tartı aletlerini kontrol edip damgalamak (madde 15/15-16),

4- Belediye sınırları içindeki kara, deniz, göl, nehirlerdeki nakliye vasıtalarının yollarını açmak, sürücülerin özelliklerini denetlemek, durakları belirlemek suretiyle bunların ilgili mevzuata uygunluğunu denetlemek, bu araçların ilgili dairelerin görüşleri alınarak insan ve eşya ücret tarifelerini belirleyip onaylamak (madde 15/9-10),

5- Ete, ekmeğe, yaş meyve ve sebze ile odun ve mangal kömürüne doğrudan doğruya ve kesin gereklilik halinde yerel yönetim kurullarınca tasdik edilmek şartıyla diğer gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerine toptan ve perakende azami satış fiyatları ve kar hadleri belirlemek,

⁸¹ KELEŞ, Ruşen. "Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri İsimli Yuvarlak Masa Toplantısı", Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri , TBD-KAV Yay., Ank. 1993, s.9.

gerekirse 2490 ve 1050 sayılı kanunlara bağlı olmaksızın bu maddeleri satın almak, stok etmek üzere bir fon tesis ederek tanzim satış mağazaları kurup hayatı ucuzlatacak tedbirleri almak (madde 15/43),

6- Meydan ve pazar yerleri yapmak, gaz ve patlayıcı maddelerin depolarını yapmak ve işletmek (madde 15/41-42),

7- Belediyeye ait eğlence yerleri ve ılıcalar, her nevi yıkanma yerleri yapmak ve işletmek (madde 15/55-56),

8- Gıda maddelerinin sağlığa uygun bir biçimde satılabilmesi için gerekli tesisleri kurmak ve yönetim etmek (madde 15/58),

9- Belediye tiyatrosu, sineması, otel, halk müzeleri, hayvanat bahçeleri, zahire pazarları ve depoları, soğuk hava depoları, süt toplama ve dağıtma teşkilatı kurmak ve işletmek (madde 15/59-61),

10- Mezat salonları açmak, un fabrikası yapmak ve işletmek (madde 15/64-66),

11- Belediye personeli için tasarruf ve emekli sandıkları kurmak, şehir bankaları açmak ve işletmektir (madde 15/70).⁸²

Belediyelerce işletilen alanlarda ve beldedeki işyerlerine ruhsat vererek piyasa düzenini sağlamak, toptancı halleri, mezbahalar yapmak, ortak finansman ve yatırımı gerektiren hizmetleri yerine getirmek, yolcu ve yük terminalleri ile çok katlı otoparklar yapmak, su kanalizasyon, merkezi ısıtma, gaz, toplu taşımacılık hizmetlerini yerine getirmek, spor, dinlenme, eğlence amaçlı tesisler kurmak ve işletmek belediyelerin belli başlı ekonomik görevleri içerisinde yer aldığı görülmektedir.⁸³

Belediyelerin yapacakları görevlerin, gelirleriyle yakından ilgili olduğu gözönüne

⁸² 14.4.1930 tarih ve 1471 sayılı Resmi Gazete.

⁸³ DÖNMEZ, Mustafa, "Büyükşehir Belediyelerinin Görevleri ve Hizmetlerin Dağılımında Koordinasyonun Sağlanması", İBD., Mayıs-1995, s.221.

almamak olursa belediyelerin gelir getirecek ekonomik faaliyetlerde bulunmasının önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Piyasa düzeninin sağlanması, çeşitli tesislerin kurulması ve işletilmesi belediyelerin ekonomik hayatta yer almasını gerekli kılan nedenlerdendir.

2.3.5. Diğer Görevleri

Belediyelere başta 1580 sayılı kanun olmak üzere çeşitli kanunlarda verilen görevler zaman içerisinde belediyelerin ekonomik gücünü artırmıştır. 1580 sayılı Belediye Kanunu ve diğer kanunlarla belediyelere verilen diğer görevler şunlardır;

1- Belediye sınırları içindeki orman, tarla, harman, bağ, bahçe, koru ve her türlü araziye hasardan korumak, su kanallarının ve bozulan yolların yapım, bakım ve devamlılığını sağlamak, belediye bahçeleri, fidanlıkları, koruları yetiştirmek, küçük çocukların temiz hava almasını sağlayacak daha fazla bahçe ve spor tesisleri yapmak gibi "tarım görevleri",

2- Salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadele konusunda hükümetçe alınacak önlemlerde hükümete yardımcı olmak, mezbahanelerden başka yerlerde hayvan kestirmemek, ehli hayvan hastanesi kurmak, hayvanlarla taşımacılık yapanlara ruhsat vermek, hayvan ürünlerini muhafaza edecek soğuk hava depolarını denetlemek, hayvan pazarlarının temiz ve sağlıklı olmasını sağlamak gibi "hayvancılıkla ilgili görevleri",

3- Beldenin ve belde halkının sağlık ve huzurunu sağlamak ve beldenin düzeninin korunması amacıyla kanunların verdiği yetkiye dayanarak yasaklar koymak ve uygulamak, huzuru bozan şeylere meydan vermemek, yasaklara uymayanları cezalandırmak, vali ve kaymakam gibi mülki amirlerin kamu düzenini korumak amacıyla verecekleri emirleri yerine getirmek, belediye zabıta işlerini düzenlemek, her türlü yanıcı ve patlayıcı madde depolarını yapmak gibi "hukuk ve güvenlik görevleri",

4- Herkese açık yerlerde, imalathanelerde yangın söndürücü araçları tespit etmek, orman yangınlarına karşı gerekli araçları bulundurmak, gerekli görülen yerlerde itfaiye

havuzları ve sarnıçları yaptırmak, yangın çıkmasını önleyecek tedbirleri almak gibi "itfaiye görevleri",

5- Taşıt araçlarının tekel niteliğinde olmamak üzere kişiler tarafından işletilmesine izin vermek belirlenen yolcu ücret tarifelerine uyulmasını sağlamak, belediye sınırları içinde yolcu taşıt aracı olarak otobüs, minibüs, otogar, tünel işletmek veya işletilmesine izin vermek, yapım ve bakımından sorumlu olduğu yol ve kavşaklarda trafik ışıklı işaretleri, işaret levhaları koyarak trafiğin güvenliğini sağlamak, çocuklar için trafik eğitim tesisleri yapmak ve bunları il, ilçe trafik birimleri ile işbirliği yaparak yürütmek gibi "ulaştırma ile ilgili görevleri",

6- Belediye gelirlerini tahsil etmek, hizmetler için gerekli harcamaları yapmak, belediye mallarını yönetim etmek, resmi binalar dahil tüm binalara numara verilmesi, sokaklara ad veya numara verilmesi, isim ve numaraların sürekli olarak denetlenmesi, meydan, cadde ve sokak gibi umuma ait yerlerde ilan ve reklam faaliyetlerini düzenlemek gibi "çeşitli görevleri" vardır.⁸⁴

Yukarıda sayılan görevlerin düzenli olarak belediyeler tarafından yerine getirildiğini söylemek oldukça zordur. Belediyelerin büyük mafi kaynak gerektiren görevlerini yerine getiremeyişi, ekonomik güçlerini aşmalarından ve bunlardan eğitim, hastane gibi bazı hizmetlerin büyük ölçüde merkezi yönetim tarafından yerine getirilmesinden kaynaklanmaktadır.

⁸⁴ DÖNMEZ, "Belediyelerin Görevleri", s.479-484.

2.4. Belediye Maliyesi

Her ülkede kamu görevleri ve hizmetleri merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında bölüşülmekte ve genellikle; savunma, adalet, iç güvenlik gibi bazı hizmetler merkezi yönetim tarafından yerine getirilmektedir. Kent ve kasabaların temizliği aydınlatılması, içme kullanma sularının sağlanması, kanalizasyon ve bayındırlık işleri, oto park, çocuk parkı gibi yerel nitelik taşıyan görevleri de belediyeler yerine getirir. Belediyeler kendilerine kanunlarla ayrılmış bu görevleri yerine getirebilmek için yeterli malî kaynakları sahip olmaları gerekir. Bu kaynakların temininde belediyelerin malî yönden merkeze bağımlı olması ve bağımsız olması açısından yeryüzünde iki sistemin olduğu söylenebilir. Yalnız yeryüzündeki ülkelerin hiç birinin de bu sistemler yüzde yüz saf biçimleriyle uygulanmazlar. Belediyeler gelir yönünden tam bağımsızlığa ya da tam bağımlılığa daha yakın olarak derece derece bulunurlar.⁸⁵

Kamu malîyesi alanında özellikle üniter devletlerde bol gelir getiren vergilerin hemen tamamı merkezi yönetim tarafından toplanmaktadır. Gelir vergisi, kurumlar vergisi KDV türünden muamele vergileri gümrük vergisi, çeşitli servet vergileri merkezi yönetimin kullanımındadır. Türkiye`de tipik bir yerel vergi olan emlak vergisi dahi 1985`te belediyelere bırakılmıştır.⁸⁶

Ülkemizde belediye gelirleri sistemi esas olarak merkeze bağımlı bir sistemdir. Yerel hizmetlerin artması halkın isteklerinin çoğalması buna karşılık kaynakların sınırlı kalması ve para değerinin düşmesi, belediyeleri gelir bakımından sürekli daha da zor duruma sokmaktadır.⁸⁷

⁸⁵ KELEŞ, Ruşen, "Belediye Gelirleri", AİD, S:4, s.63-64.

⁸⁶ NADAROĞLU, s.70.

⁸⁷ YETER, Enis, "Belediyelerin Mali Durumu Nedir? Ne Olmalıdır?", TİD, S:396, s.87.

2.4.1. Belediye Gelirleri

Belediye gelirleri 1981 yılına kadar son derece verimsiz ve dağınık bir durumdaydı. 1.3.1981 tarihinde yürürlüğe giren 2380 sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine genel bütçe vergi gelirlerinden pay verilmesi ve 1.7.1981 tarihinde yürürlüğe giren 2461 sayılı belediye gelirleri kanunu ile belediyelerin lehine çevrilmeye çalışılmıştır. Belediyeler gelirlerinin önemli bir bölümünü 1948`de yürürlüğe giren 5237 sayılı belediye kanununa dayanarak elde etmişlerdir. Bu kanun özetle şu konuları içermektedir:⁸⁸

1. Belediye vasıtası ile tahsil edilemeyen gelirlerden belediye payları (Gelir vergisinden, kurumlar vergisinden)
2. İşletme gelirlerinden belediye payları (Elektrik ve hava gazından, telefon konuşma ve abone ücretlerinden, hayvan kesim ücretinden)
3. Harcamalara iştirak payı (Yol, lağım, su tesislerinin masraflarına iştirak payı)
4. Türlü gelirler: Kiralamalara ait sözleşme resmi, imtiyazlı şirketlerden alınan menfaat hisseleri.

Üstlendikleri görevler açısından önemli bir yeri olan belediyeler artan nüfusun belediye sınırları içerisinde yoğunlaşması, toplum ihtiyaçlarının her geçen gün artması halkın artan bu taleplerinin karşılanabilmesi için ellerindeki kaynakları en iyi şekilde kullanmak ve yeni kaynaklar temin etmek zorundadırlar.

Belediyelerin görevleri yerine getirirken yapacakları harcamaların kaynağını oluşturan gelirlerini;

1. Merkezden temin edilen gelirler.
2. Belediyelerin öz gelirleri.

⁸⁸ NADAROĞLU, s.225-226.

3. Bağış ve yardımlar.

4. Borçlanmalar.

olmak üzere dört ana başlık altında inceleyeceğiz.

2.4.1.1. Merkezden Temin Edilen Gelirler

Halkın ihtiyaçlarının artması ile ortaya çıkan eğitim, sağık, yoksulların sorunu olan ucuz ve sağıklık konut, doğum evi gibi ekonomik ve toplumsal nedenlerden; halkın seçmen olarak siyasal parti ve hükümetler üzerinde baskı yapacak duruma gelmelerinden dolayı oluşan siyasal nitelikli nedenlerden; yerel nitelikli hizmetlerin genel menfaati kapsamı açısından belediyeler arasındaki zenginlik, vergi ödeme gücündeki farklılığı kaldırmak ve belediyeleri yararlı tesisler kurmaya özendirme istemesi bakımından devlet; siyasal tercihi, ekonomik ve toplumsal yapısı ne olursa olsun belediyelere yardım yapar.⁸⁹

Belediyelerin merkezi yönetimden aldıkları gelirlerin ne kadar olacağını belirleyen "Belediyelere ve İl Özel Yönetimlerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkındaki" 2380 Sayılı kanun belediyelere genel bütçe vergi gelirleri toplamı üzerinden % 5 oranında pay verilmesi esasını getirmiştir. Sonradan bu kanun üzerinde yapılan değişikliklerle bu pay önce % 5'ten % 10,30'a yükseltilmiş daha sonra 1985 yılında çıkarılan 3239 sayılı kanunla bu oran % 9,25'e indirilerek son şeklini almıştır. Kanun bu ayrılan payların gelir saymanları tarafından aylık olarak hesaplanıp toplandıkları ayı izleyen ay sonuna kadar İçişleri Bakanlığı emrindeki bir hesapta toplanmak üzere İller Bankası'na yatırılmasını emretmiştir.⁹⁰

İller Bankası'nda toplanan bu payın % 6'sı büyükşehir belediyeleri dikkate alınmadan

⁸⁹ KELEŞ-YAVUZ, s.201-202.

⁹⁰ KELEŞ, "Belediye Gelirleri", s.66.

son nüfus sayımındaki nüfusları oranında belediyelere dağıtılır. Büyükşehir belediyelerine il merkezinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı üzerinden % 5 oranında pay ayrılır.

İller Bankası'nda toplanan bu payın % 6'sı büyükşehir belediyeleri dikkate alınmadan son nüfus sayımındaki nüfusları oranında belediyelere dağıtılır. Büyükşehir belediyelerine il merkezinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilatı üzerinden % 5 oranında pay ayrılır.

% 9,25'lik belediyeler payının % 3'lük kısmı "Belediyeler Fonu" adı altında İller Bankası'na yatırılmakta ve bu fondan nüfus durumuna bakılmaksızın bütün belediyeler yıllık yatırım programında yer alan haritalar, imar planları, her türlü tesis ve bunlara ait projeler için yararlanmaktadırlar. Ayrıca bu % 3'lük fonun, % 2 gibi küçük bir kısmı da "Boğaziçi İmar Müdürlüğü Payı" olarak İller Bankası sermayesine aktarılır.

% 9,25'lik payın arta kalan % 0,25'lik kısmı Yerel Yönetimler Fonu'na aktarılır. Yerel yönetimler fonu, il özel yönetimlerinden gelen % 0,30'luk bir pay ile 0,55'lik bir toplama ulaşır. Mahallî yönetimler fonunun % 0,15'lik bölümü belediyelerin imar uygulamaları için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na, % 40'lık bölümü de yerel yönetimlerin hizmetlerini karşılamaları için İç İşleri Bakanlığı'na aktarılır. İç İşleri Bakanlığı bu % 40'lık payın % 80'nini nüfusu 50.000'in altındaki belediyelerin kullanımına sunar.⁹¹

1987 ve daha sonraki yıllar bütçe kanunlarına konulan hükümlerle % 9,25'lik pay, % 8,55 olarak uygulanmıştır. % 8,55'lik payın tüm belediyelere sadece nüfus kriterine göre dağıtılan % 6'lık kısmı, bütçe kanununa konulan hükümlerle nüfus yanında kalkınmışlık derecesi, olağanüstü hal bölgesinde bulunup bulunmaması, turistik yöre belediyesi olup olmaması göz önüne alınarak bunlara daha fazla pay verilmiştir. % 8,55'lik bu payın % 2,30'u Belediyeler Fonu'na, % 0,25'i Yerel Yönetimler Fonu'na aktarılmıştır.⁹²

⁹¹ KELEŞ-YAVUZ, s.184-187.

⁹² YETER, "Belediyelerin Mali Durumu...", s.91-92.

2.4.1.2. Belediyelerin Öz Gelirleri

Belediyelerin öz gelirlerini Emlak Vergisi Kanunu ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu oluşturmaktadır.

Belediyelerin öz gelirleri, belediyelerin devlet vergilerinden aldıkları paylardan az olmuştur. 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu, belediyelerin gelirlerini; belediye vergileri, belediye harçları ve harcamalara katılma payları olmak üzere üç kısma ayırmaktadır. 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun birinci kısmında yer alan vergiler şunlardır:⁹³

1- Meslek Vergisi: 1987 yılında kaldırılmıştır.

2- İlan ve Reklam Vergisi: İlan ve reklamı kendi adına yapan veya yaptıran gerçek ve tüzel kişilerin ödediği vergilerdir.

3- Eğlence Vergisi: Sinema, tiyatro, opera, bale, spor müsabakaları, at yarışları, konserler, sirkler, lunaparklar, çalgılı bahçe ve benzerleri gibi biletle girilen eğlence yerlerini işleten gerçek ve tüzel kişilerin ödediği vergilerdir.

4- Akaryakıt Tüketim Vergisi: 1984 yılında 3074 sayılı kanunla kaldırılmıştır.

5- Haberleşme Vergisi: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde Posta Telgraf Telefon işletmesinin tahsil ettiği telefon, teleks, faksimile ve data ücretleri üzerinden alınan bir vergidir. Mükellef Posta Telgraf Telefon yönetimidir.

6- Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içerisinde tüketilen elektrik ve havagazı ücretlerine dahil olan vergi dağıtım kuruluşları tarafından tahsil olunup belediyeye yatırılan bir vergidir. Mükellef elektrik ve havagazı tüketenlerdir.

⁹³ 24.5.1981 tarih ve 17354 sayılı Resmî Gazete.

7- Yangın Sigortası Vergisi: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içindeki gayrimenkul ve menkul mallar için yapılan yangın sigortaları dolayısıyla alınan primlerin üzerinden ve sigorta şirketlerinden alınan vergilerdir.

8- Çevre Temizlik Vergisi: Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin katı atık toplama ile kanalizasyon hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan bina sakinlerinin ödedikleri vergidir.

Temizlik hizmetlerinin belde sakinlerinden çevreyi kirletenlerden bir karşılık almadan belediyeler tarafından yerine getirilmesi yanlıştır. Günümüzde çevrenin, doğanın korunması için önemli bir malî kaynağa ihtiyaç vardır. İşçi grevleri sonunda insan sağlığını tehdit eden çöplerin yığılmasının esas nedenini malî kaynak yetersizliği oluşturmaktadır. Bu nedenle her suçlu belediyelere yüklemek yanlıştır.⁹⁴ Halk tarafından “çöp vergisi” olarak bilinen çevre temizlik vergisi belediyelerin bu görevlerini daha rahat yerine getirmesini sağlamıştır.

Belediye Gelirleri Kanunu'nda harcamalara katılma payları; yol harcamalarına katılma payı, kanalizasyon harcamalarına katılma payı ve su tesisleri harcamalarına katılma payından oluşmaktadır. Harcamalara katılma payları, belediyelerin yaptığı inşa, tamir ve genişletmeye tabi yollardan yararlanan, kanalizasyon yapılması veya ıslah edilmesi halinde ve yeni içme suyu şebekelerinin yapılması ve mevcut şebekelerin ıslah edilmesi halinde bundan faydalanan gayrimenkul sahiplerinin ödediği paylardan meydana gelir.⁹⁵

Belediye Gelirleri Kanunu'nda yer alan harçlar şunlardır:⁹⁶

Temizletme ve aydınlatma harcı (3239 sayılı kanun ile kaldırıldı), işgal harcı, tatil günlerinde çalışma ruhsatı harcı, hayvan kesimi, muayene ve denetleme harçları, ölçü ve tartı

⁹⁴ GÖKÇEER, Fikri, “Çevre Temizlik Vergisi”, İBD., S:580, s.67.

⁹⁵ 29.5.1981 tarih ve 17354 sayılı Resmi Gazete.

⁹⁶ 29.5.1981 tarih ve 17354 sayılı Resmi Gazete.

aletleri, muayene harcı, kaynak suları harcı, tellallık harcı, bina inşaat harcı, kayıt ve suret harcı.

Belediyelerin öz gelirlerinden olan emlak vergisi, 1972 yılından 1985 yılına kadar merkezi yönetim vergisi iken 1985 tarih ve 3239 sayılı kanunla belediyelere bırakılmıştır. Belediye vergileri içinde önemli bir payı olan emlak vergisi; bina, arazi ve arsaların mükellefleri tarafından beyan edilen bir servet vergisidir. Belediyeler tarafından tahsil edilen emlak vergisinin % 15'i il özel yönetimleri payı olarak ayırır. 3030 sayılı kanunun uygulandığı illerde ise ilçe belediyeleri, il özel yönetim payları ayrıldıktan sonra kalan miktarın % 20 oranındaki bir payı büyükşehir belediyesi payı olarak ayırmak zorundadırlar.⁹⁷

Emlak vergisi matrahının gayrimenkulun gerçek rayiç bedelini yansıtmaması ve bu matrahın beyannamenin verildiği dönem boyunca sabit kalması vergi kaybına neden olmaktadır.⁹⁸

2.4.1.3. Bağış ve Yardımlar

Belediyeler konumları itibariyle farklı büyüklüklere ve imkâna sahiptirler. Hizmet yönünden karşılayamadıkları bazı hizmetleri de yapmakla mükelleftirler. Bu nedenle imkânları zayıf ve yapmakla yükümlü oldukları görevleri yapmaya kaynakları yeterli olmayan belediyelere siyasal bir kayırma olmadan yardım yapılması gerekir. Bu yardımlar; genel yardımlar, özel yardımlar, yatırımlar için yardımlar, özel görevlerin yerine getirilmesi, borçların ödenmesi ve çeşitli kullanımlar için yardım yapılması gerekir.⁹⁹

⁹⁷ TOPRAK, Zerrin KARAMAN, *Yerel Yönetimler, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1992, s.67.*

⁹⁸ UĞURLU, s.121.

⁹⁹ TORTOP Nuri, "Merkezi İdare ile Yerel İdareler Arasında Kaynak Bölüşümünün Ölçütleri" *MİD.*, S:3, 1994, s.39.

Devletin belediyelerin malî gücünü artırmak, gelir yetersizliğini ortadan kaldırmak, belediyeler arasındaki vergi yükü eşitsizliklerini gidermek için yaptığı genel amaçlı yardımlar vardır. Bu yardımlar belediyelerin malî güçlükleriyle sınırlıdır ve sürekliliği yoktur. İkinci olarak belli bir hizmetin meydana getirilmesi, gerekli tesislerin yapılması ve ancak o işe harcanması şartıyla yapılan özel amaçlı yardım devlet belediyelere yapar. Özel amaçlı yardım toptan değil, tesis ya da hizmetin ilerlemesine paralel olarak verilir.¹⁰⁰

Belediyelerin bağış yoluyla elde ettikleri gelirleri de vardır. Kamusal fonların hemen tamamına yakın bir kısmını toplama yetkisini elinde bulunduran merkezi yönetimin, bu fonların oluşmasında doğrudan ya da dolaylı olarak rolü olan belediyelere bağış yoluyla gelir transfer etmesi bir lütuf değil aksine son derece doğal bir davranıştır. Merkez yönetimin elinde bölgeler arasındaki malî eşitsizliği düzeltmenin en etkin araçlarından biri olan bağış, normal olan bu davranışı gerçekleştirmenin sadece teknik bir yöntemidir.¹⁰¹

Kanuni bir zorunluluğun olmamasına rağmen belediyelerin malî sıkıntılarının olduğu durumlarda içişleri ve Maliye Bakanlığı gibi genel bütçeye bağlı kuruluşlar düzensizde olsa çoğu zaman şarta bağlı bağışlar yaparak belediyelere yardım yapmışlardır. Daha az olmakla birlikte şartsız blok bağışlarında yapıldığı görülmüştür. Merkezi yönetim İller Bankası'na yapılan hazine yardımlarıyla da belediyelere yardımda bulunur. Belediyeler İller Bankası programlarında yer alan yatırımları için yapmış oldukları borçlanmaları karşılayamadıklarında ortaya çıkan açıklar bağış biçimindeki devlet yardımları ile genel bütçeden karşılanmaktadır.¹⁰²

¹⁰⁰ KELEŞ.-YAVUZ, s.203-204.

¹⁰¹ NADAROĞLU s.91.

¹⁰² NADAROĞLU, s. 235.

2.4.1.4. Borçlanmalar

Belediyeler tahvil çıkarma yoluyla özel şahıs veya bankalara müracaat ederek borçlanma yetkisine sahiptirler. Belediyelerin kendi kanunlarında borç alma ile ilgili belli bir sınır bulunmamakla birlikte, borç veren kurum ve bankaların kanunlarında sınırlandırmalar mevcuttur. Genellikle İller Bankasına borçlanan belediyeler Türkiye Emlak Kredi Bankası aracılığı ile imar planlarına uygun istimlakler veya bunu tamamlayacak yol, meydan vb. tesislerin yapılması için tahvil çıkararak borçlanırlar.¹⁰³

1580 Sayılı Belediye Kanununun 19. Maddesinin 10. Fıkrasına göre belediyeler;

- 1- Tasdikli imar planlarının tatbiki dolayısıyla yapılacak istimlak bedellerinin tediyesine,
- 2- İstimlakin gayesine veya imar planına uygun olarak yapılacak tesislerin meydana getirilmesine,

Tahsis olunmak üzere ve en çok 20 yıl içinde ödenmek kaydıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası kefaletiyle tahvil çıkarabilirler. Belediye Meclisinin aldığı tahvil çıkarma kararları valinin görüşü dahilinde İçişleri Bakanlığına gönderilir. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının görüşü alındıktan sonra İçişleri Bakanlığının teklifi ve Başbakanın onayı ile kesilir.¹⁰⁴

Borçlar, öz kaynaklar ve merkezi yönetimden sağlanan devlet desteği şeklindeki diğer sürekli kaynaklardan farklı olarak geri ödenmesi gereken geçici kaynaklardır. Bundan dolayı borçlar bazen geciktirilmiş vergilendirme olarak tanımlanır. Borçları belediyelerin diğer kaynaklarından ayıran ikinci farklılık ise belli bir masraf için alınmayan diğer kaynakların tersine borçlar kesinlikle özel projeler için tahsis edilir. Bütçenin yatırım bölümünde gelirler

¹⁰³ ÖNCEL, s.155.

¹⁰⁴ 14.04.1930 tarih 1471 sayılı Resmî Gazete.

kısmına kayıt edilen borçlar belediyeler tarafından tamamı yeni yatırımları karşılamak amacıyla kullanılır. Son birkaç yıldır borç işlemlerini yöneten kanuni düzenlemelerdeki liberalleşme ile sağlanan özgürlükle belediyelerin mali özerkliği güçlendirilmektedir.¹⁰⁵

Belediye meclislerinin Belediye kanununun 70. Maddesinin 5. fıkrası hükmü ile borç alma ve borç verme yetkisi vardır. Borçlanma ve borç verme yetkisini konu, miktar, ödeme şekli ve süresi bakımından kısıtlayan bir hüküm olmadığından belediyeler para ve sermaye piyasalarından, gerçek ve tüzel kişilerinden borç alabilirler. Ancak Türkiye’de ne para ve sermaye piyasalarının durumu nede belediyelerin itibarı böyle bir işleme elverişli olmadığından istisnalar dışında belediyelerin borç kaynağı İller Bankasıdır. İller Bankası da, belediyelerin yerel kamu hizmetleri ile ilgili tesisleri ve diğer işleri kolaylaştırmak, kent, kasaba ve köylerin kuruluş ve imar yolundaki plan ve programlarının yerine getirilmesini desteklemek amacıyla kendi tüzüğüne göre belediyelere borç vermektedir.¹⁰⁶

2.4.2. Belediye Giderleri

Bütçe hukuku açısından belediye giderlerini kanunlarla belediyelerin yapmakla mükellef oldukları görevlerini yerine getirebilmek için belediye bütçesi ile verilen yetki sınırı içerisinde belediye gelirlerinden harcanan paraları ifade eder. Belediye giderleri, merkezi yönetimin giderlerindeki artış hızından daha düşük olmasına rağmen yine de büyük bir hızla artmaktadır. Merkezi yönetim artan giderlerini karşılayacak kamusal fonları bir ölçüde kendi iradesiyle artırabilme imkânına sahipken, belediyeler için böyle bir durum sözkonusu olmadığından gider artışı karşısında merkezi yönetime oranla daha fazla zor durumla karşılaşmalarına sebep olmaktadır. Belediyelerin giderleri kendi istek ve iradeleri dışında

¹⁰⁵ AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER YÖNLENDİRME KOMİTESİ, *Yerel Yönetimlerde Mali Yönetim*, Mahal İdareler Genel Müdürlüğü Yay., No:2, Ank., 1995, s.29.

¹⁰⁶ NADAROĞLU; s.236.

alınan kararlar (memur maaşlarındaki artışlar gibi) sonunda da önemli ölçülerde artabilmektedir.¹⁰⁷

2.4.2.1. Gider Çeşitleri

Çeşitlilik gösteren belediye giderleri gider türleri olarak işletme giderleri ve yatırım giderlerinden oluşmaktadır. Çok çeşitli olan işletme giderleri şu alt başlıklar altında sıralayabiliriz.¹⁰⁸

1. Personel Giderleri:

Zorunlu bir gider olan cari bütçenin en yüksek kalemini oluşturan ve bazı belediyelerde toplam giderin % 50'sini bile aşan personel giderleri devamlı ve geçici personelin maaşlarını, sosyal sigorta primlerini, ve personele yapılan çeşitli ödemeleri içerir.

2. Mali Giderler:

Belediyelerin cari giderlerinde gittikçe önemli bir yer tutan mali giderlerin önemli büyük bir kısmı belediyelerin almış oldukları borçlar için ödeyecekleri faizlerden oluşur.

3. Kota, Yatırım Giderleri

Belediyelerin üyesi oldukları belediyeler arası birlikler tarafından yapılan giderlerin bir kısmını karşılamak veya il özel yönetimi ile ortaklaşa yapılan hizmetlerin finanse edilmesi için yapılan katkılar "kota ve yatırımlar" başlığı altında kaydedilen giderlerdir.

4. Genel Yönetim Giderleri

Belediyenin genel yönetimi tarafından yapılan ve herhangi bir müdürlüğe yazılamayan personelin seyahat giderleri, matbaa, genel yayın, posta ve haberleşme giderleri, belediye başkanı ile yardımcılarına ödenen ödeneklerini içeren giderler belediyenin genel yönetim giderleridir.

¹⁰⁷ NADAROĞLU, s.224.

¹⁰⁸ AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER YÖNLENDİRME KOMİTESİ, s.13-14.

Yatırım giderleri doğrudan ve dolaylı yatırım giderleri olarak ikiye ayrılır. Bunlar:¹⁰⁹

1. Doğrudan Yatırım Giderleri: Belediyenin varlıklarında artış meydana getiren arazi, taşınmaz mallar, ekipman, makina, eşya, taşıt alımları ve bütçe yılı içinde tamamlanamayacak olan inşaat, otoyol, elektrik, su gaz işleri veya ormancılık veya tarım gibi diğer alanlardaki belediye projeleri ve iyileştirme işleri gibi ücret karşılığı üçüncü şahıslar için yapılan işlere yapılan harcamalar belediyelerin doğrudan yatırım giderlerini oluşturmaktadırlar.

2. Dolaylı Yatırım Giderleri: Üçüncü taraflara ödenen desteklemeler veya daha önce alınan borçların ana para ödemeleri dolaylı yatırım giderleridir. Dolaylı yatırım giderlerinin büyük bir bölümünü ana para ödemeleri oluşturur.

2.4.2.2. Hukuki Açıdan Giderler

Belediye giderleri hukukî açıdan zorunlu ve isteğe bağlı giderler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Belediye kanununun 117. maddesinde sayılan ve kanunen bütçeye konulması gereken giderler belediyelerin zorunlu giderlerini oluşturmaktadırlar. Bunlar özetle:¹¹⁰

1. Belediye binasının temin edilmesi temizlik ve bakım giderleri.
2. Belediyede çalışan memur ve hizmetlilerin maaşları ve sigorta primleri, emekliliğe ayrılanlara yapılan harcamalar.
3. Belediye zabıtası ve itfaiye masrafları, yol sokak, meydan, köprü inşaatı, cenaze hizmetleri su tesisatı ve işletme masrafları.
4. Kanunlarla yapılması gereken görevlerin yerine getirilmesi vadesi gelen borçların

¹⁰⁹ AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER YÖNLENDİRME KOMİTESİ, s.15.

¹¹⁰ 14.4.1930 tarih ve 1471 Sayılı Resmi Gazete.

ödenmesi için yapılan ödemeler.

Belediye kanununun 118. maddesinde “mecburi görevler ifa ve ikmal edilmedikçe ihtiyari görevler için bütçeye tahsisat va`z olunamaz” denilmektedir. Bundan dolayı belediyeler zorunlu giderlerini karşıladıktan sonra gerçekleştirilmesi istedikleri işlerini yerine getirebilmek için bütçeye yapacakları giderleri koyarlar. Bu bütçeye konulan giderler belediyelerin isteğe bağlı giderlerini oluşturur. İsteğe bağlı giderler ilgili belediye alanlarının büyüklüğüne, refahına ve sağlayabildikleri kaynaklara göre çok farklılık gösterir. İsteğe bağlı giderler siyasal tercihlerle birlikte ekonomik, sosyal, kültürel, eğitim ve spor gibi alanlarda yapılan seçimlerle de yakından ilgilidir.¹¹¹

¹¹¹ AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER YÖNLENDİRME KOMİTESİ, s.18.

İKİNCİ BÖLÜM

KALKINMA BELEDİYE İLİŞKİSİ

1. TANIMLAR

1.1. Büyümenin Tanımı

Günümüzden yüzelli yıl önceki iktisatçıların uğraştıkları bir konu olan büyüme, bugün politikacıların da dilinden düşürmedikleri bir konudur.¹¹² Daha çok gelişmiş ülkelerle ilgili olan büyüme bir ekonominin zaman içinde bünyesel olarak genişlemesini ve gelişme hızını belirleyen faktörlerin incelenmesine ele alarak, milli gelir, tüketim, istihdam, sermaye birikimi gibi ekonomik büyüklüklerdeki artışların soyut modeller içinde incelenmesidir.¹¹³

Büyüme, bir ekonomide ve belli bir dönemde (genellikle bir yıl) insanları ve ülkeyi bugünkünden daha sağlam, daha yüksek gelir düzeyine götürebilecek; nüfus, sermaye, tasarruf, milli gelir vb. gibi konularda bir miktar, bir ağırlık, bir hacim değişmesi olarak tanımlanabilir. Büyüme bir üretim artışı olarak kabul edecek olursak; belli bir dönemde ve belli bir üretim miktarı için gerekli olan üretim faktörleri arasındaki ilişki ve üretim kapasitesi

¹¹² DOBB, Maurice. *Kapitalizm, Sosyalizm, Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma*, Çev: Mehmet SELİK, AÜ SBF. Yay., Ank., 1981, s.115.

¹¹³ SEYİDOĞLU, Halil. *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Güzem Yay., Ank., 1992, s.107.

büyük önem taşıyacaktır. Bazı iktisatçılar ise; iktisadî büyümeyi milli gelir veya kişi başına reel gelirdeki bir artış olarak kabul ederler.¹¹⁴

Reel milli gelirin uzun dönemli olarak çoğalmasını ifade eden büyüme, kişi başına üretim endeksine ait değerlerin trendindeki değişmelerle ölçülür.¹¹⁵ Kişi başına reel olarak gelir artışı veya iktisadî hayatın temel verilerinde, üretim faktörlerinde kişi başına reel milli geliri yükseltecek şekilde görülen sürekli artışlara da büyüme denir. Emek arzını, mal ve hizmet talebini, işgücü kalitesi ve verimliliği ile üretim artışını gerçekleştiren nüfus, üretim düzeyinin artmasını sağlayan doğal kaynaklar, emek ve doğal kaynakları üretim sürecine sokacak olan sermayede meydana gelen artışlar ve daha ucuz, daha kaliteli ve büyük miktarlarda üretimi gerçekleştirecek olan teknolojiadaki gelişmeler büyümeyi etkileyen faktörlerdir.¹¹⁶

Kaynaklarda ve sermayede meydana gelen artış ve teknolojiadaki gelişmeler toplumu oluşturan insanların maddi refah düzeyini sağlayacak mal ve hizmetleri üretebilme gücünü artıracığından, büyüme ekonomilerin üretim kapasitelerini artırarak, zaman içinde mal ve hizmet çıktısındaki fiili artış olduğu kadar, bu fiili artışı sağlayacak üretme gücünde oluşacak artışı da kapsar.

¹¹⁴ ÖZGÜVEN, Ali. İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması, Filiz Kitabevi, İst., 1988, s.36-37.

¹¹⁵ Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi, C: 1, Milliyet Yay., İst., 1988, s.142.

¹¹⁶ DÜĞER, İ.Hakkı. Makro İktisat, Kütahya, 1993, s.195.

1.2. Kalkınmanın Tanımı

Türkçe'de "gelişme" kavramı ile aynı anlamda kullanılan kalkınma¹¹⁷ az gelişmiş ülkelerin ekonomik yapılarındaki dengesizliklerin giderilerek ekonomide meydana gelen genişlemeyi ifade eder.¹¹⁸

Kalkınma bir ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasal yapılarında topyekün bir iyileşme ile belli bir hayat bir hayat seviyesine ulaşmasıdır. Ulaşılan hayat seviyesinde ülkenin ekonomik sosyal ve siyasal kurumlarında değişme ve iyileşme ortaya çıkar.¹¹⁹ Sadece genel sayılarla belirlenen ekonomik büyümeyi de içine alan kalkınma GSMH'deki hızlı artışlarla belirlenen ekonomik büyüme ile birlikte ekonomik ve sosyal değişimleri de kapsamaktadır.¹²⁰ Bu bakımdan kalkınma bir ekonomide temel üretim faktörleri olan; emek, sermaye, doğal kaynak ve girişimin etkinlik derecesiyle sanayinin ülke ekonomisi ve ülke ihracatı içindeki payının artması gibi ekonomik yapıdaki değişme, doğum artış oranı, kentleşme oranı vb. sosyal yapıdaki ve okullaşma oranı, sanat faaliyetleri vb. kültürel yapıdaki değişme ve iyileşme ile de ilgilidir.¹²¹

Kalkınma II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya genelinde ortaya çıkan uluslararası ekonomik sorunların çözümünde azgelişmişlik-gelişme gibi sorunların tespit edilmesi, anlaşılması ve çözüm önerilerinde bulunması düşüncesiyle oluşturulan teori ve modellerin belirli bir çerçevede bir araya getirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Azgelişmiş ülkelerdeki toplumsal değişimi ifade eden kalkınmanın gerçekleştirilmesinde, kalkınma sürecini belirli

¹¹⁷ BAŞKAYA, Fikret. Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü, İmge Kitabevi, 1.Baskı, Ank. 1994, s.23.

¹¹⁸ SEYİDOĞLU, s.107.

¹¹⁹ DÜĞER, s.189.

¹²⁰ Ekonomi Ansiklopedisi, C:2, Paymaş Yay., İst., tarihsiz, s.722.

¹²¹ DINLER, Zeynel. İktisada Giriş, Etkin Kitabevi Yay. Bursa, 1995, s.503.

makro ekonomik büyüklükler arasındaki ilişkiye indirgeyen modellerin esas vurgularını sermaye birikimi aracılığıyla ekonomik büyüme üzerine olan genel yaklaşımları oluşturmaktadır.¹²²

Bir başka ifadeyle kalkınmadan anlatılmak istenen işgücünün verimliliğinin artmasıdır. Kalkınmada motor görevi gören işgücü verimliliğindeki artış ölçütünü aynı zamanda kalkınmanın ölçütü olarak düşünmek ve kabul etmek mümkündür. Kalkınma hızı ölçülürken verimlilik bilgileri toplanamamış ise (verimlilik artış endeksi yoksa), verimlilik artışına yolaçan faktörlerin artış hızı kalkınmanın da hızı olacaktır.¹²³

Ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarının birbirinden farklı olması, kalkınmak için kullanacakları modelleri de farklı kılacaktır. Ülkeler daha iyi bir ekonomik düzeye ulaşmak için kullandıkları ortak yol olan sanayileşmede yoğunlaşarak, tarımı nisbî olarak geri plana alırlar.¹²⁴ Çünkü kalkınmak için tarımdan sanayiye geçiş zorunludur. Nedeni ise; en ileri ekonomilerde bile tarımdaki işgücünün üretim araçlarıyla donatım düzeyini sanayi düzeyine çıkarma imkânının olmayışıdır.¹²⁵

Sanayileşmenin ülkenin belli bölgelerinde yoğunlaşması, toplumun sosyo-ekonomik yapısında yapacağı değişiklikler nedeniyle bölgesel dengesizlikleri ortaya çıkaracak; bu da, birtakım sorunları beraberinde getirecektir. Sanayi ve ticaretin kentlerde yoğunlaşması, kentle kırsal arasındaki ekonomik, sosyal ve kültürel farklılığın artmasına sebep olduğundan kırsal kente nüfus akışını hızlandırmıştır. Bölgesel kalkınma denildiğinde; ülke içerisinde adil bir refah düzeyinin oluşturulmasında, sanayileşmenin belli bölgelerde toplanması sonucu ortaya

¹²² TÜRKAY, Mehmet. "Gelişme İktisadının Bir Disiplin Olarak Ortaya Çıkması", *Gelişme İktisadı Kuram-Eleştiri-Yorum*, Ed: İŞGÜDEN-ERCAN-TÜRKAY, Beta Yay. 1995, 1st. s.112-122

¹²³ KÜÇÜK, Yalçın. *Planlama, Kalkınma ve Türkiye*, 4. Basım, Tekin Yay. Ank. 1984, s.44-46.

¹²⁴ MAYNARD, Geoffrey. *Economic Development and Price Level*, Second Edition, MacMillan and Co. London, 1963, s.60.

¹²⁵ KÜÇÜK, s.49.

çıkan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için geri kalmış bölgelerin de sanayileştirilmesi anlaşılır.¹²⁶

Buraya kadar yaptığımız açıklamalardan sonra kalkınmayı genel olarak tanımlayacak olursak; kişi başına üretimin devamlı ve hızlı olarak artırılması, çalışan nüfusun verimliliğinin yükseltilmesidir. Malların ve hizmetlerin üretiminde, ulaşımında, dağıtımında, örgütlenmesinde, üretim girdi ve çıktılarının yeni nicelikler ve çeşitlilik kazanmasında, kişi başına düşen reel gelirin artmasında tüketim kalıplarının farklılaşmasında, fiili çalışma sürelerinin kısalmasında, dış ticaretin ve genellikle dış ilişkilerin önemli artışlar göstermesinde köklü değişmelerin meydana getirilmesi sürecine **kalkınma** denilmektedir.¹²⁷

1.3. Kalkınma ve Büyüme Arasındaki Farklılıklar

Çoğu kere eş anlamlı olarak kullanılan kalkınma ve büyüme kavramları, birbirlerini tamamlamakla birlikte, aslında aralarında anlam farklılığı vardır. Örneğin; Türkiye'nin 5 yıllık kalkınma planında kalkınma hızından bahsedilirken, kalkınma kavramı büyüme ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır.¹²⁸ Kalkınma kavramı bazen de düzgün ve sürekli bir gelişmenin önündeki engellerin tümüyle ortadan kalktığı Rostow'un büyüme aşamalarından biri olan "kalkış - take off"¹²⁹ karşılığı olarak kullanılmakta ve reel gelir artışının kişi başına değil, global olmasından bahsedilmektedir.¹³⁰

¹²⁶ Ekonomi Ansiklopedisi, C: 1, s.207-208.

¹²⁷ MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ, Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri, Milli Güvenlik Genel Sekreterliği Yay. , No 2, Ank. , 1993 , s.27-28

¹²⁸ MİLLİYET, Genel Ekonomi Ansiklopedisi, C: 1, s.143.

¹²⁹ BAŞKAYA, Kalkınma İktisadının.., s. 71.

¹³⁰ Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi, C: 1, s.143.

Büyüme ve kalkınma kavramları arasındaki farklılıklara bakacak olursak;

1- Büyüme, bir ekonomide bazı bölgelerde ve tarım-sanayi-hizmetler dediğimiz üç sektördeki gelir artışıdır. Büyüme de; toplumu oluşturan tüm fertlerin ve tüm sektörlerin gelirlerinde bir artış beklenmez.

2- Kalkınmada ise, kişisel verim ve gelir artışı ile dengeli bir gelir dağılımı ve birçok hizmetlerden herkesin yararlanmasını sağlayarak, toplumun tamamının belli bir refah seviyesinden daha yüksek bir düzeye ulaşması ve üç sektörde dengeli bir verimlilik artışı sağlanmasıdır.¹³¹

3- Daha çok gelişmiş ülkelerle ilgili olan büyüme kavramında genellikle yapısal değişme yoktur. Kalkınma ise, az gelişmiş ülkelerle ilgilidir ve iktisadî yapıda oluşan dengesizliklerin ortadan kaldırılarak, ekonomideki genişlemeyi ifade eder.¹³² Kişi başına düşen milli gelirin artması, üretim faktörlerinin etkinlik ve miktarlarının değişmesi, endüstri kesiminin milli gelir ve ihracat içindeki payının artması gibi ortaya çıkan yapısal değişmelerin ekonomik boyutu olduğu kadar; sosyal, kültürel ve siyasal boyutu da vardır.¹³³

4- Büyüme kantitatif, kalkınma ise daha çok kalitatif bir değişmedir. Kalkınma geleceğe bakışta güven kazandırarak zihniyet değişikliğine yolaçar. Üretimdeki değişmelerle, verimlilik ve gelir düzeyinde meydana gelen artış tüketicilerin tüketim meyillerini ve davranışlarını değiştirecektir. Artan tüketim meyli ise; kalkınmanın ve ekonominin uyarıcı bir faktörüdür. Kalkınma ile üretim faktörleri arasındaki en iyi bileşimi sağlamak ve kesimler arasındaki dengesiz faktör dağılımını önlemek mümkündür.¹³⁴

5- Büyüme canlı bir varlığın fiziki olarak değişmesini, uzamasını, genişlemesini çağırır. Gelişme ise; canlının zeka, kabiliyet ve anlayışındaki değişmedir. Ekonomide de

¹³¹ ÖZGÜVEN, İktisadî Büyüme.., s.156.

¹³² SEYİDOĞLU, s.107.

¹³³ MANISALI, Erol. Gelişme Ekonomisi, 3.Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İst. 1992, s.2.

¹³⁴ ÖZGÜVEN, s.157.

emeğin vasfının yükselmesi, verimliliğin artması, yapılan faaliyetlerin rasyonelleşmesi kalkınmanın içinde yer alır.¹³⁵

Bazı çalışmalar büyüme ve kalkınmanın farklılıklarından daha değişik olarak;¹³⁶

- 1- Birinin diğerini mümkün kılan ardışık süreçler,
- 2- Ekonomik kalkınmanın daha fazla büyümeyi sağlayacak bir süreç,
- 3- Kalkınmanın ekonomik büyüme sonucu ortaya çıktığı ve,
- 4- Kalkınmanın ekonomilerin yavaş büyüme oranlarından, hızlı büyüme oranlarına doğru bir hareket olarak değerlendirilmektedir.

2. KALKINMANIN BOYUTLARI

2.1. Ekonomik Boyutları

Kalkınmanın ekonomik boyutu sermaye birikimi ve aynı zamanda sosyal ve siyasal gelişmeleri de kapsayan çok yönlü bir olgudur. Sosyal ve siyasal inanışlarda, eğitim ve kültürde gerekli yapısal değişiklikler yapılmadan bir ülkenin ekonomik bakımdan kalkınmasına imkân yoktur.¹³⁷

İktisadi kalkınma ile sosyal kalkınma birbirlerini tamamlar. Örneğin; bir üretim artışı hem iktisadi, hem de sosyal yönüyle karşımıza çıkabilir. Yatırım, milli gelir ve ücret artışları refah düzeyini yükselten faktörler olduğundan kalkınmanın iktisadi boyutu, sosyal

¹³⁵ Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi, C:1, s.143.

¹³⁶ TÜRKAY, Mehmet. "Gelişme: Kavramsal Köken ve Yorumlar", Gelişme İktisadi Kuram-Eleştiri-Yorum, s.106.

¹³⁷ MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ, s.38.

boyutundan önce ortaya çıkmaktadır.¹³⁸

Ekonomik kalkınma; ülkenin yatırımlarında meydana gelen artış, teknolojik gelişme, verimlilik artışı, gelirdeki reel artış, eğitim düzeyinin yükselmesi ve bunlarla beraber düşüncede -zihniyette- oluşan yapısal değişiktir. Verimlilik artışı makro olarak ele aldığımızda ekonomik kalkınma, düşük olan kişi başına gelir düzeyinden, yüksek gelir düzeyine veya büyüme hızını belli bir seviyenin üzerine çıkartmaktır. Uygarlık ve kültürle de ilgili olan ekonomik kalkınma, sadece sayısal ölçülere dayandırılmaz. Gelecekteki teknolojik gelişmelerde büyük katkısı olan kültür ve uygarlıkların etkisiyle; alışkanlıklarda, inançlarda ve davranışlardaki değişimi de kapsar.¹³⁹

Ekonomik kalkınmada ekonomik faaliyetlerde artışın sağlanması halinde, kişilerin gelirlerinde de bir artış olacaktır. Gelirde meydana gelen bu sürekli artışlar tüketicilerin tercihleri üzerinde de etkili olacak ve bu da tüketicilerin taleplerinin artmasına yolaçacaktır. Kalkınmanın ilk aşamalarında, kişiler öncelikle zorunlu ihtiyaçlarını karşılamayı düşünecekleri için talep, daha çok besin maddelerine olacaktır. İnsanların gelirleri arttıkça, talepleri de sanayi ürünlerine yöneleceğinden, girişimciler artan bu talebi karşılamak için yeni yatırımlara yöneleceklerdir.

Ekonomik kalkınma ile ulaşılmak istenen hedefler şunlardır:¹⁴⁰

- 1- Kişilerin ihtiyaçlarını daha kolay karşılayabilmeleri için, kişi başına reel gelirlerini arttırmak.
- 2- Büyüme hızının yükselmesini sağlamak.
- 3- Ülkeye ekonomik bağımsızlığı kazandırmak.

¹³⁸ MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ, s.30-31.

¹³⁹ ÖZGÜVEN, s.99-100.

¹⁴⁰ MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ, s.29-30.

4- İleri ülkelerle rekabet edebilecek seviyeye gelebilmek için çalışmak.

5-Daha fazla boş zaman ile insan ömrünü artıran bir hayat anlayışı getirmek.

6- Tarihten gelen kültürel değerleri sürdürmek.

7- Ülkeler arası ulaşım, haberleşme gibi hizmetlerden herkesin faydalanmasını sağlamaktır.

Ekonomik kalkınmanın başlangıcında tarım sektörünün ekonomi içindeki payı, sanayi ve hizmet sektörlerinin paylarından daha yüksektir. Ekonomik değişimin hızlanmasıyla tarımın payı giderek azalmakta, buna karşılık sanayi kesiminin payı da giderek artmaktadır. Belli bir gelişme safhasından sonra sanayi, hizmet ve tarımın ekonomideki payları dengeye gelmektedir. Ekonomilerdeki gelişmeler ilerledikçe, tarımın payı en aza inerken, sanayi ve hizmet sektörlerinin payları artmakta ve en sonunda hizmet sektörünün payı en yüksek seviyeye ulaşmaktadır.¹⁴¹

Bir toplumdaki kişisel tüketim, sağlık, eğitim, kültür gibi kolektif tüketim arzını ifade eden refah seviyesinin yükseltilebilmesi için üretimin ve bunlardan kişi başına düşen payın artması gerekir. Üretimin artması da yatırımlara bağlıdır. Ekonomik kalkınmanın görünen üç yönü vardır. Sermaye birikimi, üretim ve refah düzeyi. İnsanlık için bir servet kaynağı sayılan sermaye birikimi, toplum açısından mutluluk ve refahtaki artıştır.¹⁴²

¹⁴¹ DÜLGEROĞLU, Ercan. Kalkınma Ekonomisi, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1988, s.10.

¹⁴² ÖZGÜVEN, s.153.

2.2. Sosyal Boyutu

Kalkınmanın sosyal boyutunu ele aldığımızda; toplumdaki gelir dağılımında ortaya çıkan büyük farklılıkların giderilmesi ön plana çıkmaktadır. Kalkınmanın sosyal boyutundan söz edebilmek için, ekonomide en düşük gelire sahip kişilerle, en yüksek gelire sahip kişiler arasında oldukça büyük farklılıkların bulunmaması gerekir. Bunun yanı sıra; kişilere gelir artışları yanında daha iyi konut, sağlık, ulaşım, eğitim ve kültür gibi hizmetler sağlanmalı ve herkese en azından zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilecek imkânlar sağlanmalıdır. Sosyal kalkınma ile birlikte; kişi başına ortalama tüketim meylî yükselmekte, toplumdaki sosyal ve beşeri ilişkilerde, sosyal dayanışmalarda, karşılıklı saygınlığın artmasında bir iyileşme görülmektedir.

Kalkınma ile birlikte toplumun sosyal yapısında çok önemli değişiklikler görülür. Toplumlarda akrabalık, hısımlık ve herhangi bir gruba bağlılık geleneksel ilişkiler zayıflar. Herşeyi devletten beklemek yerine, bireycilik anlayışında bir artma görülür. Kalkınma ile birlikte; toplumda ikinci sınıf muamelesi gören, tarımda çok ağır işlerde çalışan kadınlar; daha iyi eğitim alarak, daha iyi iş ortamlarında çalışmaya başlarlar. Aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda kalan çocuklar; okumaya, sağlıklı yaşamaya doğru bir gelişme kaydederler. Okur-yazar olanların eğitim-öğretim kurumlarının, teknik elemanların, mülk ve gelir seviyesi iyi olanların toplam nüfus içindeki payı kalkınma sürecinde devamlı bir artış gösterir.

Sosyal kalkınmayı önemli kılan nedenlerden birisi kişisel çıkarlarla, toplumun çıkarları arasındaki çelişkilerdir. Örneğin; kişi için marjinal fayda, sosyal sınıflar için toplam fayda sözkonusudur. Sosyal adaletin gerçekleştirilmesinde de çelişkiler ortaya çıkar. Sosyal adaletle daha adil bir gelir bölüşümü amaçlanmıştır. Fakat işletmelerin kârları azalacağı için yatırımlar

yavaşlayacak ve büyüme hızı azalacaktır.

Sosyal kalkınmayı önemli kılan bir başka neden de; açlık ve kötü beslenme. Sosyal kalkınma açlık durumunu ve kötü beslenme sorunlarını ele alır ve gelir farklarını azaltabilir.

Sosyal kalkınmayı önemli kılan bir başka neden ise; maddi değerler yanında, manevi değerlerin de yer almasıdır. Ahlak kurallarına ve manevi değerlere büyük önem veren Japonya bütün ülkelere örnek olacak düzeye gelmiştir.¹⁴³

2.3. Siyasal Boyutu

Kalkınmayı "ekonomik" olması açısından tanımlamak çok kolaydır. GSMH, Fert Başına Milli Gelir, Teknolojik Gelişme gibi çeşitli göstergeler hep ekonomik kalkınmayı ölçmek için nesnel bir ölçek olarak kullanılabilir. Batılı yazarlar Siyasal kalkınma (Politik Gelişme)'yi çoğu zaman batılı olmayan bir toplumun siyasî hayatta modern davranış kalıplarına doğru gidişi göstermekte kullanmışlardır. Modern davranış kalıplarından anlatılmak istenen, serbest seçimler, siyasî partiler, parlamento ve Anayasa Mahkemesi gibi demokrasinin siyasî kurumlarının oluşu menfaat uzlaşmazlıklarını ve milli amaçları kaynaşmış bir toplumun üyeleri olarak yalnızca bu kurum ve usullere başvurarak gerçekleştirilmesi oluşturulmaktadır. Bu anlamda siyasî kalkınma ekonomik bakımdan kalkınmış toplumların siyasî alanda yaptıklarını kabullenebilmedir.¹⁴⁴

Kalkınma toplumsal yapıyı altüst etme çabası değil toplumu daha iyi bir hayat seviyesine ulaştırmaktır. Bu da çoğu zaman uzun süreli ve bilimsel hesaplara dayanan

¹⁴³ ÖZGÜVEN, s.155-156.

¹⁴⁴ SOYSAL, Mümtaz. "Politik Gelişmede Mahalli İdarelerin Rolü (Soyut Bir Kanıtın Taslak Olarak İfadesi)", Mahalli İdareler ve Ulusal Kalkınma, TODAİE Yay., Ank., 1971, s.64.

tedbirlerin alınması ve uygulanmasıyla amaca ulaşılır. Kalkınma politikasının uygulanabilmesi için siyasal (İç ve Dış) ortamın istikrarlı olması gerekir. Siyasal ortam istikrarlı olduğu sürece kalkınmada başarı sağlanır. Hangi ekonomik sistem uygulanırsa uygulansın bu bütün ülkeler için geçerlidir. Çünkü hiç bir ülke siyasî istikrarsızlık içerisinde uzun süreli tedbirleri arzuladığı şekilde yürütemez.¹⁴⁵

Kalkınmanın siyasal boyutunun, ekonomik kalkınma ile birlikte ele aldığımızda, bir milletin hem insan hem maddi kaynaklarını ekonomik ve sosyal nitelikteki milli amaçlara ulaşmak için en verimli yolları biraraya getirebilme yeteneğinde artış olması anlamında kullanılır. Bu anlamda siyasal kalkınma ile birlikte devlet görevlerinin daha iyi başarılması, politikaların uygulanmasında bürokratik yeteneğin artırılması iş başarmaya ağırlık verilerek ideolojik tartışmaların daha az olması anlaşılmaktadır. Şayet ülkelerin yönetiminde söz sahibi olan sistemler toplum üyeleri arasında geniş bir iktidar dağılımı sağlayamıyorsa bu sistemde de politik bakımdan kalkınmış denilemez.¹⁴⁶

Kalkınma süreci içerisinde toplumun her kesiminde görülen iyileşmeler siyasî alanda da kendini göstermelidir. Ülke yönetiminde söz sahibi olan siyasî parti yöneticileri ve parlamenterler ülkenin huzurunu bozacak olan tartışmalardan ve birbirlerine olan çirkin saldırılardan uzak durmalıdırlar. Ülke içerisinde varolan ve olabilecek olan problemleri en kısa zamanda aşma yoluna gidilmelidir. İktidara hangi parti gelirse gelsin ülkenin çıkarlarını oluşturan kalkınma yolundaki politikaların değişmemesi ve uygulanması o toplumda siyasî kalkınmışlığı gösterir.

¹⁴⁵ KÖKLÜ, Aziz. Makro İktisat, Sevinç Matbaası, Ank., 1976, s.155.

¹⁴⁶ SOYSAL, s.64.

3. BELEDİYELERİN EKONOMİK FONKSİYONLARI

3.1. Sermaye Birikimi ve Yatırım

Nüfusu 2.000 kişiyi aşan beldelerde siyasi iradenin belediye kurması aynı zamanda o yöredeki sermaye birikimine bağlıdır. Devlet kaynaklarının bu sermaye birikimini desteklemesi amacıyla belediye aracılığıyla kullanımı sözkonusu olmaktadır. Aksi takdirde kamu kaynaklarının o yöreye aktarılması sözkonusu olmamaktadır. Belli bir sermaye birikimine ulaşmış yörelerde sermayeyi harekete geçirme noktasında devlet kaynaklarını harekete geçirmek için belediye kurmaları teşvik edilmektedir.¹⁴⁷

1580 sayılı Belediye Kanunu¹⁴⁸ belediyelerin belli bir sermaye birikimine ulaşmış yörelerde bu birikimi destekleyici bir araç olarak kullanımını tavsiye eder.

Belediyelerin yerel kaynaklardan elde ettiği gelirler ile devlet bütçesinden aldığı paylar belediye bütçesi içerisinde toplanarak, belediye hizmetleri çerçevesinde yerel sosyo-ekonomik yaşama yöneltilmektedir. Belediyenin mal-hizmet-para alımları, üretim ve dolaşım sürecinin ihtiyaç duyduğu alt yapı yatırımlarında yeniden bir bölüşüm yaşanmaktadır. Yeniden bölüşüm; belediye kurumunu yerel, bölgesel, ulusal hatta büyük yerleşmelerin büyük yatırımlarında uluslararası sermayenin çeşitli grupları ile ilişkiye sokmaktadır. Belediye, kanunda kendisine verilen görevler nedeniyle yüklendiği sosyo-ekonomik fonksiyonları tümüyle yerine getirmekte, devletin birikim sürecine destek olmasına ilişkin politika gerçekliğe

¹⁴⁷ GÜLER, Birgül, "Belediyeleşme Süreci Hakkında", *AİD*, C:25, S:3, Eylül, 1992, s.72-73.

¹⁴⁸ Belediye Kanunu, Birinci Fesil, Madde 1. Belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tasviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir.

dönüşmektedir.¹⁴⁹

Belediyeler, sermaye birikimini desteklemekte öncü olmaktan ziyade, destek olmakta ve bu birikimi harekete geçirme uğraşında bulunmaktadır.

Belediye bütçesinin finanse ettiği yatırımlar sayesinde civar yerlerin inşaat, ticaret sermayesinin dolaylı olarak beldeye akması sözkonusudur. Dolayısıyla devlet gelirleri kullanılarak civar bölgeler ile ekonomik bağlantı kurulmakta ve iç pazarların birbirleriyle entegrasyonu sözkonusu olmaktadır. Ancak belediyeleşme süreci sonunda mutlaka yerel sermayenin harekete geçeceği gibi bir sonuç çıkarmamız yanlış olur. Çünkü sermaye birikimini sağlayan etkenler idarî faaliyetlerden ziyade ekonomik harekete sahiptirler.

Tablo 1:Toplam Belediye Gelirleri. (Cari fiyatlarla, Milyar TL.)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994(1)	1995(2)
2380 (3) ve 3030 (4) sayılı kanun gereği belediyelere ayrılan tutar	2.102	3.862	7.446	12.870	25.270	49.186	83.617
Toplam Belediye gelirleri	4.119	7.433	13.134	23.670	48.404	94.588	149.304
Belediye gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde değişimi	—	80	92	72	96	95	70
Dağıtılan payların toplam belediye gelirleri içindeki oranı (yüzde)	51,0	52,0	56,7	54,4	52,2	52,0	56,0

Kaynak: VII. BEŞ Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

(1) Gerçekleşme tahmini (2) Program

(3) 2380 sayılı kanun gereği belediye ve büyükşehir belediyelerine genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından % 61 pay ayrılmaktadır.

(4) 3030 sayılı kanun gereği büyükşehir belediyelerine bu bulunduğarı il merkezinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilatından % 5 ilave pay ayrılmaktadır.

Toplam belediye gelirlerinin önceki yıllara göre değişimi incelendiğinde; 1990`da % 80, izleyen yılda ise % 92 artış gösterdiği, 1992 yılında % 72`lere inmesine rağmen 1990 ve 1994 yılı artış hızlarının yine % 90`ın üzerine çıktığı görülmektedir. 1995 yılı artış hızının ise % 70 olması beklenmektedir.

¹⁴⁹ GÜLER, "Belediyeleşme Süreci Hakkında.", s.74-75.

Merkezi yönetim, yatırım kararlarını en ince ayrıntılarına kadar planlamaktadır. Tüm kararlar Ankara'da alınıp hizmetlerin ayrıntıları ve değişiklikleri burada belirlenmektedir. Ancak bu fonksiyonun doğal sonucu olarak bürokrasi ve kırtasiyecilik artmış, yerel ihtiyaçları dikkate almayan yatırım planları oluşmuştur. Merkezi yönetimin aşırı ayrıntıyla uğraşmak zorunda olması asıl görevi olan koordinasyon yani makro planlar yapma, araştırma, yardım, koordinasyon, destek ve denetim fonksiyonlarını etkin bir şekilde yerine getirememektedir. Bunun sonucu ise yerel halkın kalkınma projelerine yeterince katılmadığı sonucunu ortaya çıkarır.¹⁵⁰

3.2. İstihdam

İstihdam; piyasadaki geçerli olan cari ücretten çalışmak isteyenlere iş imkanının sağlanmasıdır. Nüfusun sürekli artması iş arayanların sayısını her geçen gün tırmandırmak ve toplumların en önemli sorunlarından birisi olan işsizliğin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle iş arayanların istihdam kapısı olarak gördükleri yerlerden birisini de belediyeler oluşturmaktadır. Belde halkının her gün artan taleplerini yerine getirmeye çalışan belediyeler yüklenmiş oldukları görevlerini yerine getirirken insan kaynağından yararlanmakta ve işsizlere iş imkanı vererek onları ekonomiye kazandırmaktadır. Bir belde belediye kurulması yeni iş alanlarının ortaya çıkması demektir. Böylelikle belde halkının devlet yardım ve hizmetlerinden yararlanma şansının artmasıyla büyük kentlere olan göçün önü kesilecektir.

Belediyelerin personel istihdam etmeleri siyasi taraftar kazanma isteği ile çok suistimal edilmektedir. Siyasi kaygılarla aşırı istihdam yaratılması ile birlikte, bu personele yapılan harcamalar belediyeleri ekonomik sıkıntılara sokmaktadır. Belediyelerin istihdam edecekleri

¹⁵⁰ BERBER, Metin, "Türkiye'de Yerel Yönetimlerin İktisadi Kalkınmayı Desteklemede Aksayan Yönleri", Demokrasi Gündemi, TDV.Yay. S:21, 1995, Ank. s.58.

personelin sayısı ve özellikleri o belediyenin bulunduğu beldenin nüfusuna, ticaret merkezi olmasına, ekonomisinin tarıma dayanmasına ve turizm bölgesi olmasına göre farklılık gösterir.

Belediyelerin istediği zamanda, istediği sayıda eleman alarak istihdam oluşturması zaman zaman tartışma konusu olmuştur. Her ülkede belediyelerin ne kadar personel istihdam edebileceği yerel sınırlar içindeki nüfus ve belediyenin büyüklüğüne göre sınırlandırılmıştır. Belediyeler ancak o sınırlar içinde personel alabilirler.¹⁵¹

Batı ülkelerinde kanuni bir kural olmamakla birlikte alınan prensip kararları ile istihdam konusunda belli kriterler belirlenmiştir. Almanya'daki tüm kamu hizmetlerinin 2/3'nü belediyeler yerine getirirken, Türkiye'deki belediyeler bu kamu hizmetlerinin onda birini (1/10'nu) yerine getirmemektedir. Almanya'da her 500 kişiye bir personel Türkiye'de ise her 500 kişiye 5,20 personel düşmektedir. Onda bir ile üçte ikiyi denkleştirdiğimizde her 500 kişiye 34 personel düşmekte, yani Türkiye'deki belediyeler kamu hizmetlerini yerine getirirken Almanya'daki belediyelere göre 34 kat daha fazla personel istihdam etmektedirler. Türkiye'de seçimler öncesinde yüzlerce işsiz seçmene verilen taahhütler sonucunda oluşan aşırı istihdam baskısı ve belediyelerdeki bu yanlış personel istihdamı ücret dengesizliğini de beraberinde getirmektedir. Aynı odada bulunan ve aynı işi yapan personelin arasındaki maaş farkının 2-3 katına çıkabilmesi toplumda ve kurumda huzursuzluğa yol açmaktadır.¹⁵²

Belediyelerin mali kaynaklarının geliştirilmesinde en önemli kaynaklardan birisi olan insan gücünün doğru biçimde harekete geçirilmesi çok önemlidir. Sağlıklı istihdam politikaları, insan gücü geliştirme ve eğitime yönelik kurumsal düzenlemeler, başarı göstergeleri, başarının değerlendirilmesi, hizmet içi ve kurum dışı eğitim, ödüllendirme ve

¹⁵¹ TORTOP, Nuri, "Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro Standardizasyonu Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı", *Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro Standardizasyonu*, TBD-KAV Yay., Ank.1994, s.14.

¹⁵² ÖZKAN, Hasan, "Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro..." s.31-32.

motivasyon gibi insan kaynağının geliştirilmesi ile ilgili konularda yönetimin geliştirilmesi gerekir.¹⁵³

Tablo2`de görüldüğü gibi Devlet Planlama Teşkilatı yedinci beş yıllık kalkınma planı çalışmalarından derlediğimiz verilere göre, VI. plan döneminde belediye sayısı 2061`den 2716`ya , belediye sınırları içinde yaşayan nüfus ise 38 milyon kişiden 45,5 milyon kişiye yükselmiştir. Belediye sınırları içinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa oranı % 74,6`ya ulaşırken, belediyeler toplam nüfusu içerisindeki büyükşehir belediyelerinin payı % 42,6 olmuştur. İl, ilçe, belediye ve büyükşehir belediyesi sayıları hızlı bir artış eğilimi göstermektedir.

¹⁵³ T.C. BAŞBAKANLIK TOPLU KONUT İDARESİ BAŞKANLIĞI-HULA EMME, Türkiye`de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi, Kent Basımevi, İst. 1993, s.68.

Tablo 2: Belediyeler ve Belediyelerdeki Nüfusun Gelişimi

Nüfus Grubu	1990	1994
2.000' den az		
Belediye sayısı	127	167
Nüfus (1.000 kişi)	216	274
Nüfus oranı (Yüzde)	0,6	0,6
2.000-5.000		
Belediye sayısı	1.064	1.511
Nüfus (1.000 kişi)	3.405	4.797
Nüfus oranı (Yüzde)	9,0	10,5
5.000-20.000		
Belediye sayısı	587	693
Nüfus (1.000 kişi)	5.320	6.239
Nüfus oranı (Yüzde)	14,0	13,7
20.000 +		
Belediye sayısı	231	253
Nüfus (1.000 kişi)	14.675	14.844
Nüfus oranı (Yüzde)	38,7	32,6
Büyükşehir Belediyeleri		
Belediye sayısı	8	15
Nüfus (1.000 kişi)	14.338	19.425
Nüfus oranı (Yüzde)	37,8	42,6
TOPLAM		
Belediye sayısı (1)	2.061	2.716
Nüfus (1.000 kişi)	37.953	45.579
Nüfus oranı (Yüzde)	100,0	100,0

Kaynak: DPT. VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı

(1) Büyükşehirlerdeki ilçe ve alt kademe belediyeleri; 1990 yılında 44 ve 1994 yılında 77 adet olarak toplama dahildir.

Belediyeler personel istihdam ederken çok dikkat etmelidir. İhtiyaçlarından fazla personel istihdam eden belediyeler görevlerini yerine getirirken ne kadar çok çaba gösterirlerse gösterebilirler, başarılı olma şansları yoktur. Elde ettikleri gelirlerini personel harcamaları olarak kullanırlarsa yatırım yapmaya ve görevlerini yerine getirmede sıkıntı çekerler.

Tablo 3`de görüldüğü gibi elde edilen gelirin ortalama % 40`lık bir kısmı personel harcamalarına gitmektedir.

Tablo 3: Belediyelerin Gelir ve Harcamalarındaki Gelişmeler (Cari Fiyatlarla Milyar TL.)							
YILLAR	1989	1990	1991	1992	1993	1994 (1)	1995 (2)
Gelir	4.119	7.433	13.134	23.670	48.404	94.588	149.304
Harcama	4.399	7.950	15.515	29.823	60.059	101.231	149.304
%	100	100	100	100	100	100	100
Personel	1.373	3.424	6.047	12.374	23.980	42.269	62.600
%	31,2	43,1	39	41,5	39,9	41,8	41,9

Kaynak : DİE, DPT.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program.

Belediyelerin bütçeleri toplamı gözönüne alındığında devlet gelirlerinin % 12`sini oluşturmaktadır.¹⁵⁴ Buradan da anlaşılacağı üzere belediyeler devletin yarattığı istihdam hacminin % 12`si kadar istihdam hacmi yaratmaktadırlar. İstihdam ettiği personel sayısı devletin istihdam ettiği personelin % 10`u civarında olan belediyeler yol, içme suyu, kanalizasyon, temizlik vb. hizmetler dolayısıyla geçici olarak ta bir çok kişiye istihdam imkanı sağlamaktadır.

Belediyelere tahsis edilen memur kadroları için öncelikle Belediye Meclisi karar alır ve bu karar İç İşleri Bakanlığına gönderilir. İç İşleri Bakanlığı talebi uygun görürse Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Daire Başkanlığı`nın görüşlerini alarak Başbakanlığa sunar ve uygun görülen kadrolar Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanır. Belediyeler sürekli işçi istihdam etmek için ise Belediye Meclisi`nin almış olduğu karar İç İşleri Bakanlığına gönderir. İç İşleri Bakanlığı, Devlet Personel Dairesi`nin görüşünü alarak onaylar ve yürürlüğe girer. Görüldüğü gibi memur ve sürekli işçi alınabilmesi konusunda merkezi yönetimin belediyeler üzerinde ağır bir vesayeti vardır.

¹⁵⁴ DPT, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), DPT Yay., 1995, Ank., s.124.

3.3. Gelir Yaratma ve Harcamalar

3.3.1. Gelir Yaratma

Türkiye`de faaliyette bulunan belediyelerin daha önce de belirtildiği gibi çok çeşitli görevleri olmasına rağmen, bu görevlerini yerine getirmede zorlanmakta, gelir kaynakları ise yeterli olmamaktadır. Her ne kadar 1982 Anayasası`nın 127. maddesinde¹⁵⁵ geçen ve “yerel yönetimlere görevleri ile orantılı olarak gelir sağlanır” hükmü bulunsa da bunun uygulamada geçerli olmadığı görülmektedir. Belediyeler, gelirlerini artırmada alternatif çözümlere yönelmektedirler. Belediyelerin gelirlerini artırma kullandıkları yöntemler şunlardır:

1- Belediyelerin en sık kullandıkları kaynaklarından birisi olan; Genel Bütçe vergi gelirleri tahsilatı toplamının % 2`sine isabet eden paydır. İller Bankası`nda Belediyeler Fonu`nda toplanmakta olan bu pay Bayındırlık ve İskan Bakanlığı emrinde “Belediyeler Fonu” olarak kullanıma sunulmaktadır.¹⁵⁶

İller Bankası`nda her ay sonuna kadar toplanan Belediyeler payının, Genel Bütçe vergi gelirleri tahsilatının % 8`i, İç İşleri Bakanlığı`nın bankaya gönderdiği nüfus oranlarına göre belediyelere dağıtımı gerçekleştirilir.

¹⁵⁵ “Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacıyla kendi aralarında Bakanlar Kurulu`nun izni ile birlik kumaları, görevleri, yetkileri maliye ve kolluk işleri ve merkezi yönetim ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.”

¹⁵⁶ TORTOP, Mahalli İdareler, s.113.

Tablo 4: Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Belediye Yönetimlerine Ayrılan Paylar.

Payın adı	89	90	91	92	93	94	95
2380 sayılı kanun gereği Belediyelere dağıtılan	1.350	2.480	4.829	8.175	15.667	28.185	50.010
%	55,05	55,9	56,7	56,0	55,2	53,5	56,8
3030 sayılı kanun gereği Büyükşehir Belediyelerine dağıtılan	752	1.382	2.617	4.695	9.603	21.001	33.609
%	30,5	31,1	30,7	32,2	33,8	40,0	38,2
Belediyeler Fonu	350	577	1.067	1.604	3.142	3.500	4.500
%	14,2	12,9	12,5	11,8	11,0	6,5	5,0
Toplam	2.452	4.439	8.513	14.574	28.412	52.686	88.119
%	100	100,00	100	100,0	100	100,0	100,0

Kaynak: DPT.

2- Diğer gelir kaynağı ise daha önce belirtildiği üzere 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile tanımlanan kalemlerden oluşur.¹⁵⁷

- a. Vergiler,
- b. Harçlar,
- c. Harcamalara katılma payları ve
- d. Çeşitli vergilerden oluşmaktadır.

3- 1939 yılında düzenlenen bina ve arazi vergilerinin bugün ihtiyacı bile karşılamayacak düzeyde olduğu görülmektedir. Belediyelerin (yerel yönetimler dahil) bu vergilerden elde ettiği kazancın GSMH içindeki oranı % 1 civarında gerçekleşmektedir. 1990 ve 1994 yılında % 1'in üzerine çıkabilmiştir.

¹⁵⁷ TORTOP, Mahalli İdareler, s.112.

Tablo 5: Yerel Yönetimlerce Tahsil Edilen Emlak Vergilerinin Gelişimi ve GSMH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

Y	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Belediye	143,8	498,5	475,9	625,7	757,0	(1) 3.946,0	(2) 3.000
İl Özel Yönetimleri	12,7	41,4	51,1	33,1	46,6	263,0	207,0
Toplam	156,5	539,9	525,0	658,8	798,6	4.209,0	3.207,0
GSMH İçindeki Oran %	0,07	0,14	0,08	0,06	0,04	0,11	0,05

Kaynak: DPT.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program.

Görüldüğü gibi Türkiye`de yerel yönetimlerin gelirleri; kendi öz gelirleri, devlet katkısı ve fonlardan oluşmaktadır.

Uygulamada yerel yönetimlere destek veren çeşitli kamu kuruluşları bulunmaktadır. Bunlar; Bayındırlık İskan Bakanlığı, İller Bankası Genel Müdürlüğü, İç İşleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Toplu Konut ve Kamu İdaresi Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı`dır.¹⁵⁸ Bu kuruluşlar özellikle teknik bazda yardım faaliyetinde bulunmaktadır.

Bir çok ülkede önemli bir gelir kaynağı olan Emlak Vergisi, ülkemizde gayrimenkul matrahının gerçek rayiç bedelini yansıtmaması ve beyanname dönemi boyunca sabit kalması nedeniyle belediyeler açısından yetersiz bir gelir kaynağı durumundadır.¹⁵⁹

¹⁵⁸ TAMER, Mustafa. "Bölgesel Kalkınma ve Yerel Yönetimler", TİD, Yıl: 64, S:396, Eylül-1996, Ank., s.121.

¹⁵⁹ VII. BYKP, s.126.

3.3.2. Harcamalar

Merkezi yönetimin İller Bankası aracılığıyla yaptığı malî yardımlar Belediyelerin küçük çaptaki projelerin finansmanında faydalıdır. Ancak daha büyük projeler açısından bu yetersizdir. Bu nedenle belediyeler, daha büyük çaptaki projeleri için yerel banka (ve banka konsorsiyumu) ile yabancı bankalar (ve konsorsiyumları) dan kredi temin yoluna gitmektedirler.

Belediye harcamalarının büyük bir kısmı, İller Bankası aracılığıyla merkezden gönderilen ve toptan vergi gelirlerinden ayrılan kaynaklarla finanse edilmektedir. Ancak bu durum, belediyeleri merkezi yönetime bağımlı kılmaya yol açmıştır. Kentleşmenin artışına paralel olarak ortaya çıkan kentsel hizmet talepleri aynı ölçüde kaynak ihtiyacı ile finanse edilememiştir. Belediye gelirleri içindeki öz gelirlerin payı da artırılamamıştır.

Belediyelerin vergi ve vergi dışı gelirlerinin tahsilinde de belde sakinlerinden kaynaklanan önemli güçlükler ortaya çıkmakta, yaptırımların yetersizliği de tahsil güçlüğüne artırmaktadır. Yaygın bir belediyecilik anlayışına göre de, merkezi yönetimin tahsilinde zorlandığı ve kendisine önemli maliyetlere neden olan vergilerin tahsilinin yerel yönetimlere bırakıldığı yönündedir.

Tablo 6 da Belediye harcamalarının dağılımı incelendiğinde personel harcamalarında görülen önemli bir artışa karşılık yatırım harcamalarında önemli bir azalma göze çarpmaktadır. Toplam harcamalar içinde personel harcamalarının payı cari fiyatlarla 1989 yılında % 31,2 iken 1995 yılında % 41,9'a yükselmiştir. Aynı dönem içerisinde yatırım harcamaları % 18,9'dan % 14,8'e düşmüştür.

Türkiye`de merkezi yönetimin gelir kaynakları ile yerel yönetimlerin gelir kaynakları arasında kaynak dağılımı açısından büyük farklar vardır. Tahsili kolay ve verimli kaynaklar merkezi yönetim tarafından toplanırken verimsiz kaynaklar ve zor tahsil edilebilen kaynakların tahsili yerel yönetimlere bırakılmıştır. Bunun doğal sonucu ise yerel yönetimlerin devletten malî destek alma zorunda bırakılmasıdır. Bu durum ise onları merkezi yönetime bağımlı hale getirmekte, siyasi değişikliklerden etkilenmelerine yol açmaktadır.

**Tablo 6: Belediyelerin Gelir ve Harcamalarındaki Gelişmeler
(Cari fiyatlarla, Milyar TL.)**

YILLAR	1989	1990	1991	1992	1993	1994 (1)	1995 (2)
Gelir	4.119	7.433	13.134	23.670	48.404	94.588	149.304
Harcama	4.399	7.950	15.515	29.823	60.059	101.231	149.304
%	100	100	100	100	100	100	100
Cari	2.169	4.699	8.057	15.827	30.359	51.622	76.420
%	49,3	59,1	51,9	53,1	50,5	51	51,2
Personel	1.373	3.424	6.047	12.374	23.980	42.269	62.600
%	31,2	43,1	39	41,5	39,9	41,8	41,9
Yatırım	831	1.226	2.431	6.230	13.887	17.018	22.125
%	18,9	15,4	15,7	20,9	23,1	16,8	14,8
Sermaye Teşkilî ve Transfer	1.399	2.025	5.077	7.766	15.813	32.591	50.759
%	31,8	25,5	32,4	26	26,3	32,2	34

Kaynak: DİE, DPT.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program.

4. KALKINMANIN KENTSEL VE KIRSAL BOYUTU

Toplumun kalkınmada belirlemiş olduğu hedeflere ulaşabilmesi için ülke içerisindeki kaynakların tam kapasite ile kullanılarak kalkınma süreci içerisinde yer alabilmeleri birçok şartın birlikte gerçekleşmesine bağlıdır. Bir ülke veya bölgenin sahip olduğu tabii kaynaklar, personel, sanayileşme, ulaşımın dağılımı, kalitesi kalkınmaya mekan boyutunun katılmasını gerekli kılmaktadır. Biz burada kalkınmanın mekan boyutunu kentsel ve kırsal olarak ele alacağız.

İnsanların yaşamlarını sürdürdükleri toprak parçasına *kent* ya da *köy* adı verilir. Kent ile köy kesin çizgilerle birbirinden ayırlamadığından insan topluluklarından bazıları kentlerle köylerin ortak özelliklerine sahip bulunan yerler üzerinde yaşarlar.¹⁶⁰

4.1. Kentsel Boyutu

Belli bir örgüt birimi sınırları içinde kalan yerler, belli bir nüfus düzeyini aşmış olan yerleşim yerleri, yerine ve zamanına göre geniş sayılabilecek biçimde bir araya gelmiş özellikleri olan insanlar topluluğu veya mal ve hizmetlerin üretim dağıtım ve tüketim sürecinde toplumun sürekli olarak değişen ihtiyaçlarını karşılamak için ortaya çıkan mekanizmaya kent denilmektedir.¹⁶¹

Kentleşmenin nedenlerini herbiri bir diğerinden etkilenen ekonomik, teknolojik, siyasal ve sosyo-psikolojik etmenlerden oluşmaktadır. Kentleşme sanayileşmekte ve kalkınmakta olan

¹⁶⁰ KELEŞ, Ruşen, *Kentleşme Politikası*, İmge Yay., Ank., 1990, s.55

¹⁶¹ KELEŞ, s.55-56.

lkelerde hız kazanır. Kentleşme ile birlikte hemen hemen her ülkenin tarımsal nüfusunda azalma, buna karşılık tarım dışı alanlardaki nüfus oranında artma görülmektedir. Hızlı kalkınmanın gerektirdiği yatırımlar, sanayi ve hizmet sektörlerinin aradığı gelişme ortamı kentlerde bulunduğu içindir ki kentleşmenin kalkınmanın hızlandırıcı bir etmeni olduğu öne sürülür.¹⁶²

Bilim adamları kentleşme oranı ile kişi başına düşen gelir arasında yüksek bir ilişkinin bulunduğunu görmüşlerdir. Dünya Bankası uzmanlarının yaptıkları bir araştırmada kişi başına milli gelirin en yüksek olan ülkelerde kentli nüfus oranında en yüksek olduğu görülmüştür. Yanlız kişi başına düşen milli gelir yksekliti kalkınmanın ölçülmesinde kullanılan tek ölçü değildir. Bir ülkede nüfusun tarımdan kentlere göç etmesi ve bunların kalkınmaya katkıda bulunabilmesi için, bu nüfusun sanayide çalışabilir duruma gelmesine veya işsiz duruma düşmemesine bağlıdır. Bugün hızlı kentleşmenin olduğu ülkelerin birçoğunda işsizler veya sosyal güvenlikten yoksun işlerde çalışan kitleler oğunluktadırlar.¹⁶³

II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınma sürecine giren ülkelerde büyük bir toplumsal değişme görülmüştür. Bu değişimden en çok kentler etkilenmişler ve çok hızlı göç dalgaları ile kentleşme oranı artmaya başlamıştır. Kentlere olan yoğunlaşmanın sonucunda şu özellikler ortaya çıkmıştır.¹⁶⁴

- 1- Kentlerdeki gelir dağılımda bozulma,
- 2- İşsizlik ve yoksulluğun artması,
- 3- Temel mallar ve servis yetersizliğindeki eksiklikler,
- 4- Sanayinin belli başlı bölgelerde yoğunlaşması,

¹⁶² KELEş, s.13.

¹⁶³ KELEş, s.13.

¹⁶⁴ KURTULUş, Hatice, "Kentsel Gelişme Teorileri ve Türkiye`de Kentsel Gelişme", Gelişme İktisadı Kurum-Eleştiri-Yorum, Ed: İşGüDEN-ERCAN-TÜRKAY, Beta Yay. İst. 1995, s.261-262.

5- Toprak spekülasyonu ve konut arzı yetersizliğinden hazine ve özel mülkiyete ait yerlerin işgal edilmesi.

Kentlere olan talebin artmasıyla kentin yol, su, altyapı ve diğer ihtiyaçlarına yetişebilmek güçleşmektedir. Kentleşme ile birlikte kalkınmanın kentte yaşayan insanların üzerindeki olumlu değişimlerini kültürel imkânların ve yararlandıkları hizmetlerin sayısının artması, daha iyi eğitim ve sosyal güvenlik hizmetlerinden faydalanılması, üretim faktörlerinin kolay bulunması, ulaşımın rahat sağlanması, iş imkânlarının artması, kişi başına düşen gelirin sürekli yükselmesi, ihtiyaçların rahat karşılanması vb. sayabiliriz.

4.2. Kırsal Boyutu

Kırsal kesimde ve kentlerde yaşayan insanlar arasındaki yaşam seviyesinin her geçen gün olumsuz yönde artmasının ve bu insanların gelirlerinin arasındaki farklılığın çoğalmasının önüne geçmek için kalkınmanın kırsal kesimde de gerçekleşmesini sağlamak gerekir. Kırsal kesimin kalkınmasını hızlandırıcı yeni model ve yaklaşımlar sürekli gündemde tutularak, köy-kentlerin oluşturulması, kırsal kalkınma projeleri ile kırsal kesimde tarıma dayalı sanayilerin geliştirilmesi kırsal kesimde tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörlerin, el sanatlarının canlandırılması, fason imalata dayalı ev veya atölye üretiminin geliştirilmesini ve bu amaçla kırsal kesim ile kentler arasında ortaya çıkan olumsuzlukların giderilmesine yönelik çabaları ifade etmektedir.¹⁶⁵

Kent-kır arasındaki sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkların optimum bir dengeye kavuşturulabilmesi ile kırsal sanayi arasında sıkı bir ilişki vardır. Kırsal alanda sanayileşme girişimlerinin kırsal kalkınma ile birlikte ele alınması gerekir. Kırsal alanda sanayileşme

¹⁶⁵ TÜRKKAN Erdal, Kırsal Sanayinin Doğal ve Yapay Dinamikleri ve Türkiye Kırsal Sanayi Sempozyumu, 6-8 Nisan 1993, DPT Yayınları, Ank. 1993, s.9.

öncelikle kalkınma sorunudur. Kırsal sanayilerin temel işlevi kırsal kalkınma çabalarını sürekli kılarak kentle kır arasındaki toplumsal-ekonomik bütünleşmeyi sağlamaktır. Kırsal nüfusun kalkındırılması, göç ve istihdam sorunlarının yerinde çözümlenmesi kırsal ekonomilerin temelini oluşturan ve nüfusun büyük bir bölümünün geçimini sağladığı tarım ve hayvancılığın, kırsal sanayilerin oluşturulmasında bir başlangıç noktası olarak ele alınması gerekmektedir.¹⁶⁶

Yörede yeni istihdam imkânlarının genişletilmesi, üretimin artırılması, endüstri, el sanatları, tarım ve hizmet alanları ile ilgili olan “ekonomik kalkınma projeleri”, toplumdaki bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesi, kültürel değerler kazandırılması, kurslar, festivaller, sergiler ve sanat dalları ile ilgili etkinlikler, müze, konservatuar gibi “toplumsal-kültürel kalkınma projeleri” ve enerji,yol su, sulama, kanalizasyon, eğitim, sağlık, çevre koruma, dinlenme tesisleri gibi ekonomik, toplumsal ve kültürel özellikleri olan kalkınma projelerinin başarı ile uygulanabilmesini sağlayan “teknik ve altyapı projeleri” kırsal yöreye yönelik kalkınma projelerini oluşturmaktadır. Bu projelerin amacı yerel toplulukların daha nitelikli, sağlıklı ve mutlu bir yaşam seviyesini yakalayabilmektir.¹⁶⁷

Kırsal kalkınma, üretken ve emeğin karşılığını veren bir istihdam, kaynaklara daha iyi ulaşım, elde edilen gelirin ve refahın herkese eşit dağılımıyla yaşam niteliğinin geliştirilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kırsal kalkınmanın temel amacı yoksulluğun ve kötü beslenmenin ortadan kaldırılmasıdır. Buna katkıda bulunacak temel amaçları, eşitlik içinde büyüme, toplumun kendi kendine yeterliliği (özellikle gıda üretiminde) ekolojik denge ve doğal kaynakların korunması oluşturmaktadır.¹⁶⁸

¹⁶⁶ DPT. VII. Beş Yıllık Özel İhtisas Komisyonu Raporu -Kırsal Sanayi-, DPT Yay. No:2356, Ank. 1994, s.IV.

¹⁶⁷ YALÇINDAĞ, Kırsal Kalkınma..., s.10-11.

¹⁶⁸ VII. BYKP ÖİK Raporu, s.20.

Ülkemizde tarım sektörü, artan nüfusu beslemek, sanayiye hammadde sağlamak, ihracat için gerekli ürünleri üretmek ve ekonominin diğer sektörlerine kaynak sağlamak gibi görevleri vardır. Tarım sektörünün gerek yapısal, gerekse işleyiş yönünden ekonominin diğer sektörleri ile dengeli ve uyumlu olmasıyla birlikte ekonomik kalkınmada rol oynayarak tarımın özellikli bir yapıya kavuşturulması üzerinde durulmalıdır.¹⁶⁹

Çünkü ekonomik kalkınma yalnızca tarımsal kalkınma sorunu olarak düşünülemez. Sanayileşme stratejileri, istihdam politikaları, eğitim, sağlık, konut, ulaşım gibi bir birleriyle ilişkili faktörler de kalkınmanın sorunları içerisinde yer almaktadırlar. Kırsal ekonomiler giderek çeşitlilik kazandığından tarımın önemi azalmakta, hizmet sektörü önemli ölçüde büyümektedir. Küçük ve orta ölçekli imalathaneler düşük ücretli faaliyetler olmalarına rağmen önemli istihdam kaynağı olarak kırsal ekonominin önemli bir parçasını oluştururlar.¹⁷⁰

¹⁶⁹ DOĞANAY, Selami, "İncir-Üzüm-Pamuk-Zeytin ve Zeytinyağı Birliklerinin İşleyişi ve Kırsal Kalkınma ile Kırsal Sanayi Etkileri", Kırsal Sanayi Sempozyumu, DPT Yay., Ank., 1993, s.261.

¹⁷⁰ VII. BYKP ÖİK Raporu, s.32

5. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ - BELEDİYE İŞLETMECİLİĞİ

Belediyelerin ekonomik faaliyette bulunmak üzere işletme kurup kuramayacağı konusunda 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda açıkça bir hüküm yoktur. Yalnız Belediye Kanunu'nun 19. maddesinin 1. fıkrası belediyelerin kanunen kendilerine verilen görevleri yerine getirdikten sonra iktisadî işletmeler kurabilecekleri sonucuna ulaşmaktadır. 19. maddenin 1. fıkrası "Belediye yönetimleri kanunun kendilerine verdikleri görev ve hizmetleri yerine getirdikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medeni ihtiyaçlarını yerine getirecek her türlü teşebbüsü icra ederler." şeklindedir.

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere belediyelerin her türlü girişimde bulunabilecekleri ve bizzat girişimci olabilecekleri ortaya çıkmaktadır. Belediyelerin kurmuş oldukları iktisadî işletmeleri kamuoyunda BİT (Belediye İktisadî Teşebbüsleri) olarak bilinmektedir.

Belediyeler Kanunu 19. maddesinin 4 ve 5. fıkrası gereğince doğrudan doğruya yapılmak ve işletilmek şartıyla su, havagazı, elektrik, tramvay tesisatı kurmak ve işletmek, belediye sınırları içinde yolcu nakil aracı olarak otobüs, minibüs, otogar, tünel vb. işletmek belediyelerin hakkıdır diyerek belediyelere ekonomik faaliyette bulunması ve ticari teşebbüsleri yapması konusunda yetkiler vermektedir.¹⁷¹

Belediyelerin ekonomik girişimleri kuruluş, görev ve işleyiş bakımından farklılık göstermektedirler. Şimdi sırasıyla bunları ele alalım.

¹⁷¹ 14.4.1930 tarih ve 1471 Sayılı Resmi Gazete.

5. BELEDİYELERİN EKONOMİK FAALİYETLERİ - BELEDİYE İŞLETMECİLİĞİ

Belediyelerin ekonomik faaliyette bulunmak üzere işletme kurup kuramayacağı konusunda 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda açıkça bir hüküm yoktur. Yalnız Belediye Kanunu'nun 19. maddesinin 1. fıkrası belediyelerin kanunen kendilerine verilen görevleri yerine getirdikten sonra iktisadî işletmeler kurabilecekleri sonucuna ulaşılmaktadır. 19. maddenin 1. fıkrası "Belediye yönetimleri kanunun kendilerine verdikleri görev ve hizmetleri yerine getirdikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medeni ihtiyaçlarını yerine getirecek her türlü teşebbüsü icra ederler." şeklindedir.

Bu maddeden de anlaşılacağı üzere belediyelerin her türlü girişimde bulunabilecekleri ve bizzat girişimci olabilecekleri ortaya çıkmaktadır. Belediyelerin kurmuş oldukları iktisadî işletmeleri kamuoyunda BİT (Belediye İktisadi Teşebbüsleri) olarak bilinmektedir.

Belediyeler Kanunu 19. maddesinin 4 ve 5. fıkrası gereğince doğrudan doğruya yapılmak ve işletilmek şartıyla su, havagazı, elektrik, tramvay tesisatı kurmak ve işletmek, belediye sınırları içinde yolcu nakil aracı olarak otobüs, minibüs, otogar, tünel vb. işletmek belediyelerin hakkıdır diyerek belediyelere ekonomik faaliyette bulunması ve ticari teşebbüsleri yapması konusunda yetkiler vermektedir.¹⁷¹

Belediyelerin ekonomik girişimleri kuruluş, görev ve işleyiş bakımından farklılık göstermektedirler. Şimdi sırasıyla bunları ele alalım.

¹⁷¹ 14.4.1930 tarih ve 1471 Sayılı Resmi Gazete.

5.2. Belediyelerin Kurdukları ve İştirak Ettikleri Şirketler

Belediyeler bazı kamu hizmetlerini daha etkin yapmak amacıyla kamu hukukunun ve bürokrasisinin katı kurallarından ve çok yavaş işleyişinden kurtulmak için ekonomik faaliyetlerini şirketler yoluyla yerine getirmektedirler.

Merkezi yönetimin denetiminden kurtulma ve özel girişimcilere giden kamu fonlarının bir kısmını şirketler aracılığı ile yeniden belediyeye kazandırma fikri ve mevcut personel rejimi içerisinde kaliteli eleman çalıştırma konusunda karşılaşılan sorunlar belediyeleri şirketleşmeye sevk eden diğer nedenler olarak sayılabilir.¹⁷³

1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 19. maddesi ve Türk Ticaret Kanunu'nun 275. maddesi belediyelere şirket kurabilme ve şirketlere ortak olabilme yetkisini verir. Türk Ticaret Kanunu'nun 18. maddesinin 1. fıkrası belediyelerin özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek ve ticari olarak işletilmek üzere kurulan şirketler tacir sayılırlar ve ticaret siciline tescil ile Ticaret Odaları'na kaydolmak zorundadırlar. 01.09.1992 yılında nüfusu 20.000'in üzerindeki 275 belediyeyi kapsayan araştırmada bunlardan 107'sinde toplam 181 adet şirket olduğu belirlenmiştir.¹⁷⁴

5.3. Tanzim Satış Fonları ve Döner Sermayeli Kuruluşlar

1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. maddesinin 43. fıkrası belediyelere Tanzim Satış Fonu kurma yetkisi vermektedir. Bu fıkra göre belediyelere; et, ekmek, yaş meyve-sebze ile

¹⁷³ YETER, Enis, "Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı", Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri, TBD-KAV Yay. Ank. 1993, s.57.

¹⁷⁴ YETER, "Belediyelerin İktisadi ve Ticari Teşebbüsleri", s.85.

zorunlu ihtiyaç maddelerini almak, satmak, stok etmek, sattirmek, ihtiyaç olanlara maksada göre dağıtmak üzere bir fon tesis ederek Tanzim Satış Mağazaları kurmak ve hayati ucuzlatacak tedbirleri almak yetkisi verilmiştir.¹⁷⁵

Belediyelerde Döner Sermaye kurulmasına yetki veren tek hüküm 5656 sayılı kanundur. Bu kanuna göre Belediye Meclisi'nin lüzum ve ihtiyaç görmesi halinde belediye, meskenler yapmak ve bu meskenleri belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak işlerini zorunlu belediye hizmetleri arasına koyar. Bu amaca ulaşmak için belediyeler btlerine gerekli ödenekleri koyarak " döner sermaye " kurabilirler. Belediyeler aynı zamanda bu iş için kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmaya yetkilidirler. Bu kanuna göre belediyeler yapacakları bu işlerde ihale kanunu hükümlerine bağlı olmayacaklardır.¹⁷⁶

6. BELEDİYE-İLLER BANKASI İLİŐKİŐİ

Belediyeler Bankası kurulmasının temelini 1930 tarih ve 1580 sayılı kanunun 131. maddesi oluşturmaktadır. Bu madde ile belediyelerin safi gelirlerinin % 5'inin yedek akçe olarak "belediyelere ait bir banka kuruluncaya kadar" hükümetin göstereceği bir bankaya yatırılması sonucu 1933 yılında Belediyeler Bankası kurulmuştur. Kurulan Belediyeler Bankası 1945 tarih ve 4759 sayılı kanunla köylere ve İl zel İdarelerine de imarla ilgili konularda kredi açmak, teknik yardımda bulunmak ve bazı durumlarda imara ilişkin bir kısım hizmetleri bizzat gerçekleştirmek üzere İller Bankası adını almıştır.¹⁷⁷

İller Bankası kanunla kurulmuş, karar organları, özel btsi ve denetçileri olan,

¹⁷⁵ 14.4.1930 tarih ve 1471 Sayılı Resmİ Gazete.

¹⁷⁶ AVAN, Hakkı, "Belediye Kooperatif İlişkileri", TİD, S:394, Mart-1992, s.227.

¹⁷⁷ NADAROğLU, s.251.

hizmet yönünden yerinden yönetim esasına göre yönetilen bir kamu tüzel kişisidir. Ülkemizdeki şartların ortaya çıkarttığı, özerk bir yapıya sahip olan İller Bankası Türkiye'ye özgü bir finansman modelidir. İller Bankası kamu yönetimi içinde özel hukuk hükümlerine ve ticari esaslara göre bayındırlık sahasında faaliyet gösteren bir kredi ve yatırım kuruluşudur. Esas görevi yerel yönetimlerin yatırımları için kaynak bulmak ve kredi sağlamak olan İller Bankası bir yerel yönetimler bankasıdır ve yerel özellikleri olan yatırımlarla ilgilidir. Banka bir taraftan sermaye yatırımları için fon oluşturup kredi veren bir malî kurum olarak çalışırken diğer taraftan da yerel yönetimler için projelendirme, yapım ve kontrol işlevleri gibi teknik hizmetleri üstlenmektedir.¹⁷⁸

İller Bankası belediyeler açısından çok önemli bir altyapı ve hizmet bankasıdır. Belediyeler banka yönetiminde etkilerinin olmamasına rağmen teorik olarak bu bankanın ortağı durumundadırlar. İller Bankası 1963 yılından itibaren yatırımların belirlenmesinde, yatırımın büyük veya küçük olduğuna bakmaksızın yatırım yapılacak belediyelerin yerel kamu ihtiyaçları ön planda tutularak yapılmış olan yatırım taleplerini Devlet Planlama Teşkilatı'nın uygunluğuna sunar. İller Bankası programa alınması teklif edilen işlerden DPT'nca bankanın programına alınan iş ve tesislere finansman sağlar ve bu yatırımları yapar. Banka yıllık yatırım programında olmayan ve belediyelerin kendilerince yapılan yatırımlarına uzun vadeli finansman sağlamaz.¹⁷⁹

Belediyelerin finans kaynağını oluşturan İller Bankası'nın sermayesi şu kaynaklardan oluşmaktadır.¹⁸⁰

1. İl özel yönetimleri ve belediyelerin yıllık gelirleri tahsilatının % 5'i,

¹⁷⁸ GÖKÇEER, Fikri, "Nasıl Bir İller Bankası?", İBD., S:577, s.413-414.

¹⁷⁹ AYTAÇ-PIRLER-GÖKÇEER, *Belediyelerimize Rehber*, s.99.

¹⁸⁰ ÖNCEL, *Mahalli İdareler Maliyesi*, s.167.

2. İl özel yönetimleri ile belediyelere bağlı tüzel kişiliğe sahip olan ve olmayan katma bütçeli kurumların bağlı buldukları yönetim bütçelerine intikal etmeyen gelirlerinden kurumlar vergisi çıktıktan sonra kalan safi kazançlarının % 5'i

3. Bankanın yıllık safi kazancının % 30'unun 4759 sayılı kanununun 19. maddesi gereğince köy yönetimleri payı olarak ayrılması

4. Bütçeden veya diğer herhangi bir yerden yapılacak her türlü yardım ve bağışlar ile özel kanunlarla banka sermayesine eklenmek üzere sağlanacak yardımlar.

Bir belediye kurulur kurulmaz İller Bankası'na müracaat eder. İller Bankası yeni belediyelerin yapılması zorunlu ilk çalışmalarını ücretsiz olarak yürütürler. Ücretsiz olarak yürütülen bu hizmetler harita ve imar planlarının yapılmasıdır. Yeni kurulan belediyeler İller Bankası'nın bu çalışmalarından memnun kalırlar.¹⁸¹

Belediyelerin toplumun artan taleplerine cevap verebilmek, yeterli yatırımları yapabilmek için sağladığı kaynaklar bakımından İller Bankası ile olan ilişkilerini İller Bankası'nın görevleri içersinde görmek mümkündür. Bunları dört ayrı kategoride ele alacak olursak,¹⁸²

1. Kredi Sağlama

Belediyeler kamu hizmetleriyle ilgili tesisler, yapılar yapmak, beldenin kuruluş ve imarı yolundaki programlarını gerçekleştirmek amacı ile İller Bankası tüzüğündeki yazılı esaslara göre kredi alırlar. Belediyelerin uzun vadeli kredi sağlayabilmesi için, parayı harcayacağı işin kesin projesinin olması, bankanın çalışma alanına girmesi, planda yerinin bulunması ve belediyenin borçlanma gücünü aşmaması gerekir.

¹⁸¹ GÖKÇEER, s.414.

¹⁸² NADAROĞLU, s.252-254.

2-Teknik Yardım

Belediyeler istisnalar dışında teknik alanda bilgi, tecrübe, eleman ve her türlü imkândan mahrum olduklarından harita, plan, etüd, proje yapmak ve bunları yıllık programlar içinde gerçekleştirmek, makina alet ve edavatı satın almak veya kiralamak konusunda İller Bankası'ndan teknik yardım almaktadırlar. Nitekim belediyeler uygulamada bu yardımlardan imkânlar oranında yararlanmaktadırlar.

3-Fon Yardımları

Genel Bütçe vergi gelirlerinden belediyeler için ayrılan payın % 20'lik bir kısmı 5237 sayılı kanun gereğince bir fonda toplanmaktadır. Bu fondan daha az olan belediyelere su, elektrik, kanalizasyon, mezbaha gibi yarısı bağış, yarısı yirmi beş yıl vadeli ve faizsiz olarak verilmektedir.

4-Payların Dağıtılmasında Aracılık

Devlet vergilerinden belediyelere verilecek olan payların tamamı İller Bankası aracılığıyla dağıtılmaktadır. İller Bankası belediyelerin paylarından, alacaklarını kaynağında keserek belediyelerin parasal sıkıntı çekmelerine neden olmaktadır.

7. KALKINMA VE BELEDİYE

Bugün gelişmiş toplumlar, adem-i merkeziyetçi dediğimiz yerinden yönetim anlayışı ile kalkınmalarını tamamlamış olan ülkelerdir. Söz konusu ülkelerde uygulanan makro planlar çerçevesinde ulusal politika-savunma gibi ülke bütünlüğünü ilgilendiren hizmetler merkezi hükümetin uygulamasına konu olurken, yerel hizmetler büyük ölçüde özerk ve malî bakımdan güçlü yerel yönetimlerin inisiyatifine bırakılmıştır.¹⁸³

Kalkınma çabalarını devam ettiren Türkiye`de, aşırı merkeziyetçi bir yönetim çerçevesinde mal ve hizmet üretimine devam edilmektedir. İdari ve malî bakımdan özerkleştirilmiş (ve güçlendirilmiş) yerel yönetimlerin etkin kaynak kullanımını gerçekleştirmesi, buna paralel olarak kalkınma ivmesini artırması beklenmesine karşılık Türkiye`deki aşırı merkezci bir idarî yapı ve bürokrasi buna izin vermemektedir.

Kalkınmanın sonucu olarak kentleşme gösterildiğinden düzenli kentleşme için belediyelerin sorumluluğu artmaktadır. Yaşam standartlarını yükseltmek, eğitim, sağlık ve kültür iyileşmesi sağlamak ile kalkınma daha ileri boyutlara taşınabilir.¹⁸⁴ Kentleşmenin denetimsiz bir şekilde meydana gelmemesi için yerel yönetimlerin güçlü bir idarî yapıya kavuşturulma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Kalkınma sanayi ve hizmetler sektörünün kalitesini yükseltmekten geçtiğine göre kentleşme noktasında geniş yetkilerle donatılmış yerel belediye teşkilatlarına malî özerklik ve kısmı bağımsızlık verilmelidir.

¹⁸³ BERBER, s.57.

¹⁸⁴ KOZLU, Cem, Türkiye Mucizesi, Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Genel Yay. No:335, TİSAMAT Basımevi, Ank. 1984, s.282.

Kentler güçlerini ülkelerden değil, ülkeler güçlerini kentlerden almaktadırlar. Bu nedenle kentsel yaşamı düzenlemekle yükümlü belediyelerin malî yapılarını öz gelirleri lehine iyileştirerek kent yaşamının yeniden düzenlenmesi, kentleri birer cemiyet konumuna dönüştürecek, toplumun sosyal kent yaşamı iktisadî kalkınmanın itici gücü haline gelecektir.¹⁸⁵ Türkiye açısından olayı değerlendirdiğimizde, yerel yönetim kuruluşlarından belediyelerin, mevcut idarî yapılarıyla ekonomik ve sosyal kalkınmayı başarabilecek durumda olmadıkları görülmektedir. Yeniden yapılanma süreci içinde yeni yasal düzenlemelere ihtiyaçları vardır.

7.1. Belediyelerin Kalkınmadaki Fonksiyonları

7.1.1. Ekonomik ve Sosyal Fonksiyonları

Merkezi yönetimin yerel yönetimler ile işbirliğine gitmeden topyekün bir kalkınmayı gerçekleştirmesi mümkün değildir. Ülkenin tamamına, kuruluş ve fert başına indirgenecek bir kalkınma fikri olmadan ülkenin kalkınması gerçekleştirmesi mümkün değildir.

Kalkınma noktasında yerel yönetimlerin, bürokrasi ve kırtasiyeciliği azaltarak yönetimin hızını ve etkinliğini artırması, merkezi yönetimin görev yükünü azaltarak kaynak ve zaman israfını ortadan kaldırması, halkın merkezi yönetimin amacını daha iyi anlamasını bu faaliyetleri etkin olarak benimsemesi beklenmektedir. Halkın yerel yönetimler aracılığıyla sözkonusu bu faaliyetlere etkin olarak katılımı, hizmet ve tesislerin daha etkin çalışmasını sağlayarak ülke kalkınmasında önemli roller oynayabilir.¹⁸⁶

¹⁸⁵ BERBER, s.59.

¹⁸⁶ ÖNCÜL, M.Sadık, "Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Yeri ve Önemi", Atatürk Üni. İİBF. Dergisi, C:10, S:1-2, Erzurum, 1993, s.255.

Yerel yönetimlerden büyükşehir belediyeleri ülke ve bölge kalkınması için, ilçe belediyelerin kendi olanaklarıyla yerine getiremeyecekleri su, kanalizasyon, toplu taşımacılık gibi hizmetlerle imar planları uygulanmasında etkin roller üstlenebilir. Belediyeler, tüketicilerin korunması çevre ve halk sağlığı konularında etkin düzenlemelere gidebilirler.

7.1.2. Demokratik Fonksiyonları

Yerel yönetimler, halkı yönetimde doğrudan söz sahibi yapan ve halk katılımının en üst seviyede olduğu kuruluşlardır. Demokratik bir yapıda oluşan yönetimlerin çaba ve gayretleriyle kalkınmanın sağlanması daha rasyoneldir.

Yerel yönetimler insanı ön plana çıkartarak sorumlu, duyarlı ve saygılı bir yönetim tarzı benimser, halkın kararlarını etkilemesini ve denetlemesini sağlayan yol ve yöntemleri açığa çıkar, halkla kendileri arasında işbirliğini geliştirerek toplum olarak demokratikleşmeye katkıda bulunurlar.¹⁸⁷

Yerel olarak yapılması gereken faaliyetlerin yerel halk tarafından yerine getirilmesi son derece doğal sayılmaktadır. Bu yönetimler demokrasinin temel öğeleri sayılarak aynı zamanda siyasal eğitim kurumu işlevi gördüğü kabul edilmektedir.¹⁸⁸ Yerel yönetimlerin bu özellikleriyle demokrasinin önde gelen kurumları sayılmakta, halk kendi kendisini yönetmektedir. Halkın doğrudan yönetime katılması, kalkınma dinamiğini hızlandırarak yatırımların benimsenmesini sağlamaktadır.

Yerel yönetimlerin yerel toplulukların genel çıkarı yerine belli topluluk ve toplum kesimlerinin çıkarları lehine kullanılmaması için gerekli tedbirler alınmalıdır.¹⁸⁹

¹⁸⁷ YALÇINDAĞ, Selçuk, "Çağdaş Belediye", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, TODAİE Yay. Ocak-1992, C:1, S:1, s.9.

¹⁸⁸ ERDUMLU, Güngör, Bir İl Özel İdare Uygulaması, Tokat Örneği, DPT Yay. Genel Yay. No:2183- SPB No: 418, Ank., 1989, s.89.

¹⁸⁹ TAMER, Mustafa, "Bölgesel Kalkınma ve Yerel Yönetimler", TİD, S:396, Eylül, 1992, s...?

Yerel yönetim yapısının etkin olarak düzenlenmeyişi onların verimsiz çalışmasına yol açabilir. Yerel yönetimlerin verimli ve etkili hizmet üretmeleri, yönetimde oto kontrol mekanizması sağlayacak demokratik sistem ile mümkündür.

Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi hem ülke kalkınmasına hem de toplumsal demokratikleşmeye olumlu yönde etkileyecektir. Belediyede seçilmiş temsilcilerin görevlerinin artırılması ve kısmi bağımsızlık tanınması bu süreci hızlandıracaktır.

7.2. Belediyelerin Kalkınma Fonksiyonunu Engelleyen Etkenler

Belediyelerin kalkınmaya yararlı olmalarını önleyen başlıca eksiklikleri şu şekilde belirtebiliriz;¹⁹⁰

1- Kırsal bölgelerde düşük eğitilmiş insanları, kalkınma ile ilgili projelere yöneltmek zor olabilir. Hatta yerel yönetimlerin sırf katılmış olmak için kalkınmaya katılmalarından bir fayda beklenemez.

2- Geniş ölçekli ve bir kaç belediyenin sınırları içerisinde yer alan bir projede belediyelerin yetki alanı ile ilgili anlaşmazlıklar sözkonusu olabilir. Bu ise projenin güvenliğini tehlikeye sokabilir.

3- Gelişmenin hemen hemen ilk safhalarında olan belediyelerin büyük ölçekli projelerin altından kalkmaları mümkün olmayabilir. Kendi kendine yeterli düzeye gelmemiş yönetimlerin böyle büyük projelerin altından kalkmaları zor olabilir.

4- Kırsal bölgelerde uzman idarî ve teknik kadro eksikliği, uygulanması düşünülen projeyi yürütecek vasıfta eleman bulunmayışı, belediyelerin kalkınma alanında büyük işlere katılmalarına imkan tanımaz.

¹⁹⁰ AKTAN, Tahir. Türkiye`de Mahalli İdareler ve Planlı Kalkınma, Eroğlu Matbaası, Ank. 1970, s.48-49.

5- Özellikle kırsal yörelerde halkın kendi kendine belediye faaliyetlerine iştirak etme arzusu zayıftır veya yoktur.

7.3. Bölgesel Kalkınma Süreci ve Belediyeler

Belediyelerin kalkınma aşamasına büyük projeler ile katılımı sözkonusu değildir. Kalkınma şartlarını gerçekleştirmede yerel yönetimlerin teşvikler ve çeşitli muafiyetler ile yatırımlara yardımcı olmaları gerekir.

Kalkınmada merkezi yönetimin en büyük dezavantajı olarak nitelendirilen ve işlerin yukarı kademedeki oluşturduğu tıkanıklığı, yerel yönetimler giderebilir. Merkezi yönetimin ayrıntılar içinde boğulmasının önüne geçilmiş ve faaliyetlere hız kazandırılmış olur. Bölgesel düzeyde yapılacak sosyal ve ekonomik kalkınma planları, daha gerçekçi ve bölge ihtiyacına cevap verebilecek nitelik taşır.

7.3.1. Bölgesel Kalkınma Politikası ve Amaçları

Ülke genelinde özellikle doğu-batı arasında bölgesel gelişmişlik farkı vardır. Bölgesel kalkınma, ülkeyi meydana getiren coğrafi bölgelerin iktisadî büyümeden az çok dengeli ölçüde pay almalarını öngören bir plan ve politika hedefidir.¹⁹¹ Bölgesel kalkınma politikasının belli temel ilkeleri içermesi gerekir. Bunları sırasıyla; sosyal karlılık, kalkınma kutbu ve halkın katılımı ilkeleri olarak sıralamak mümkündür.¹⁹² Bölgesel dengesizliğin azaltılması; kaynakların iktisadî faaliyetlerin ve nüfusun bölgeler arasında uyumlu dağılımının kolaylaştırılması, bölge imkanlarının değerlendirilmesi, gelişmenin ülkeye yayılması, bölgesel

¹⁹¹ Milliyet Genel Ekonomi Ansiklopedisi, s.128.

¹⁹² TAMER, s.114-115.

gelişme, bölgesel ekonomilerin entegrasyonu, bölgelerde sağlıklı büyümenin teşviki, endüstrilerin uygun dağılımının sağlanması, bölgesel denge, milli düzeydeki iktisadi gelişmeden bölgeler arasındaki adil dağıtımın yapılması gibi amaçları vardır.¹⁹³

7.3.2. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Bölgesel Kalkınma

Türkiye, 1961 yılından beri planlı döneme geçmiş ve hazırlanan beş yıllık planlı kalkınma raporlarında çeşitli konulara değinildiği gibi bölgesel kalkınma planlarına da yer verilmiştir.

Birinci ve ikinci beş yıllık kalkınma planlarında nüfusun, kaynakların, yatırımların ve gelirlerin bölgeler arasındaki dağılımını ayarlamak, kaynakları verimli bölgelere yönelterek yatırımların verimini artırmak, geri kalmış bölgelerin hızlı kalkınmasını sağlamak, metropol şehirlerin sorunlarına çözüm getirmek için uygun politikaların izlenmesi öngörülmüştür.¹⁹⁴

VII. Beş yıllık plan çerçevesinde bölgesel kalkınmaya değinilmiş, ülkemizde nisbî olarak geri kalmış illerinden oluşan KÖY'lerin daha hızlı gelişimini sağlamak amaçlanmıştır. Bu bağlamda kamu maliyesi, yatırımlar ve personel politikaları alanındaki uygulamaları özellikle birinci derecede KÖY'lere ağırlık verilerek devam edilmek istenmiştir. Nisbeten, gelişmiş ve gelişmekte olan illerde yaşanan sorunlar hızlı kentleşmenin getirdiği sorunlar haline gelmektedir. Metropol niteliği kazanan yerleşim birimlerinde açık işsizlik, kent rantı sorunları, yapılaşmanın düzensiz olmasından kaynaklanan enerji ve su yetersizliği, çevre kirliliği ve kent içi ulaşım güçlükleri gibi sorunlar giderek yoğunluk kazanmaktadır.

¹⁹³ BAYRAKTUTAN, Yusuf, "Bölgesel Dengesizlik ve Bölgesel Kalkınma", Atatürk Üni. İİBF. Dergisi, C:13, S:3-4, Erzurum, 1994, s.187-188.

¹⁹⁴ TEKMAN, Mustafa, "İl Özel İdareleri ve Bölgesel Kalkınma", TİD, S:382, Mart, 1989, Ank. s.68-69.

7.3.2.1. Belediyelerde Nüfus Tahminleri

DPT verilerine göre 1995-2000 yılları arasında kırsal kesim nüfusunun % 8.7 azalarak 13.7 milyona düşeceği, buna karşılık 5.000-20.000 nüfuslu yarı kırsal yerleşim merkezlerinin nüfusunun % 2.7, 20.000'den fazla kentsel yerleşimlerin nüfusunun ise % 4.7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

Yerleşme Grupları	1995		2000		1995-2000 dönemi yıllık ortalama artış hızı
	Nüfus (Bin Kişi)	% Pay	Nüfus (Bin kişi)	% Pay	
5.000'den az	18.749	30,1	13.419	19,9	-8,7
5.000-20.000	5.568	9,0	6.364	9,5	2,7
20.000'den fazla	37.854	60,9	47.550	70,6	4,7
Toplam	62.171	100,0	67.332	100,0	

Kaynak: DPT. VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.179

7.3.2.2. Konut Üretimi

Kentlere yönelik hızlı nüfus artışı sonucu ortaya çıkan konut ihtiyacı planlı dönem içerisinde çözülmek istenmiştir. İnsanların barınma ihtiyacı için konutlara duyulan ihtiyaç ekonomik ve sosyal yönden önemini korumaktadır.

1993 yılında Türkiye'de 11.5 milyon konutun 8 milyona yakını 20.000 ve daha fazla nüfuslu kentlerde yer almaktadır .V. plan döneminde üretilen 934.000 konut sayısı VI. plan döneminde 1.3 milyona ulaşmıştır. Bu dönemde (VI. Plan dönemi) toplam sabit sermaye yatırımları içinde konut sektörünün payı 1990'da % 32, izleyen yıllarda ise sırasıyla % 31, % 30, % 30 ve nihayet 1994 yılında ise % 39 olduğu görülmektedir.¹⁹⁵

Hızlı kentleşmenin getirdiği konut ihtiyacının, nüfus tahminleri çerçevesinde 2000

¹⁹⁵ DPT, VII. BYKP. s.173

yılına doğru artması beklenmektedir. DPT'nin VII.Beş yıllık planında, özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanacak teşvik programlarıyla konut üretiminin artacağı beklenmektedir. Yıllara göre 2000 yılına kadar konut ihtiyacı Tablo 8`de gösterilmiştir.

Yıllar	20.000`den az nüfuslu yerleşim yerleri	20.000`den fazla nüfuslu yerleşim yerleri	Toplam	Yenileme ve afet konutu ihtiyacı	Toplam ihtiyaç
1996	28	382	410	50	460
1997	29	419	448	50	498
1998	29	434	463	50	513
1999	30	436	466	50	516
2000	32	471	503	50	553
Toplam	148	2.142	2.290	250	2.540

Kaynak : DPT. VII.Beş Yıllık Kalkınma Planı.

7.3.3. Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kentleşme

Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal kesim ağırlıklı yerleşimlerden oluşan nüfus yapısı bugün kentsel merkezlere doğru yönelen göç hareketi sonucu kent nüfusu giderek artan bir yoğunluk kazanmıştır. Hızlı kentleşme uygulamadaki aksaklıklar nedeniyle önemli sosyal ve ekonomik yapı değişikliği sorunlarına, artan kentsel yatırım ihtiyaçlarına ve diğer dengesizlikleri meydana getirmiştir.

Kent nüfusunun ülke nüfusuna oranı 1995 yılında % 60,9`a yükseldiği görülmektedir. 1990-1993 yıllarında kentleşme hızı ortalama % 4,4 olarak gerçekleşmiştir.¹⁹⁶ Kentleşme hızının yüksekliği alt ve üst yapı yatırımlarının artan nüfusa hizmet götürmede yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Hızlı kentleşme ile ortaya çıkan sorunların çözümü uygulamaya konulacak gerçekçi planlar ile mümkün olabilir. Günümüzdeki haliyle özellikle büyükşehirlerde planlama faaliyetlerine gereken önemin verilmeyişinden kaynaklanan sorunlar

¹⁹⁶ DPT, VII. BYKP, s.

ağırlık kazanmaktadır. Yerel belediyelerin etkin yasal güce sahip olmayışından kaynaklanan “arazi mafyası” olarak ta adlandırılan gücün kent rantının (arazi spekülasyonu) yasa dışı yollardan paylaşımı artmıştır. Alt yapı yatırımlarının yetersizliğine ilave olarak ulaşım sorunu ve gecekondulaşma genişleme göstermiştir. Belediyelerin arsa üretimindeki yetersizliği gecekondulaşmayı artıran sebeplere dendir.

Ülkemizde kırsal yörelerden kent merkezlerine doğru yönelen hızlı göç, sonuçta çarpık kentleşme ve sorunları da beraberinde getirmiştir. Kent nüfusunun aşırı yoğunlaşmasının önlenmesi kırsal yörelerdeki nüfusun yaşam standartlarının düzeltilmesi ile ilişkilidir. Bunun yanı sıra sanayiye verilen teşviklerin kırsal yörelere doğru kaydırılması kent nüfusu üzerindeki baskıları hafifletebilecektir.

Gözlemlerimiz, kente göç eden kırsal kesim nüfusunun yeterince kentleşmediğini ama kırsal kesim nüfus yapısı özelliği de taşımadığını da ortaya koymaktadır. Yani kente göç edenler köylü-kentli arasında geçişkenlik karakteri taşımaktadır. Kentin kültür yapısının uzağında kalarak, kimliklerini taşıma kaygısıyla kent yaşamına uyum sağlayamamışlardır. Kırsal yörelerden kentlere, özellikle büyükşehirlere akan kırsal nüfus ile orantılı istihdam oluşturulmaması sonucu ortaya çıkan işsizlik, bu kişileri suça yöneltmektedir. Uygulamada görülen 1970-1990 döneminde kentsel arazilerin kullanımı DPT'na göre şu şekilde gerçekleşmiştir:

Tablo 9: 1970-1990 Döneminde Kent Arazilerinin Kullanımı	
Konut	% 40
Yol ve meydan	% 8,8
Sanayi	% 6,8
Yeşil alan	% 2,2
Ticaret	% 1,1

Kaynak: DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇORUM BELEDİYESİ UYGULAMASI

1. ÇORUM İLİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. Tarihçesi ve Coğrafi Yapısı

İç Anadolu'nun kuzeyi ile Orta Karadeniz bölgesinin iç kısımlarında oldukça geniş bir alanı kapsayan Çorum, doğusunda Amasya, batısında Çankırı, güneyinde Yozgat, kuzeyinde Sinop, kuzeydoğusunda Samsun, kuzeybatısında Kastamonu, güneybatısında Ankara ile çevrili olan bir ilimizdir.

Çorum, yontmataş ve cilalıtaş devirlerinden bu yana üzerinde insanların yaşadığını gösteren kalıntılara sahip binlerce yıldır çeşitli uygarlıkların yan yana oluşturduğu tarihi veriler yönünden zengin bir ildir. Çeşitli yöreleri özellikle Boğazköy ve Alacahöyük civarları M.Ö. 2000 yıllarından itibaren yaşayan Hattilerin, Hititlerin ve Asurluların en önemli yerleşim yerleri olmuştur. M.Ö. 1200 yıllarından itibaren aynı bölgeye sırasıyla Frigler, Galatlar, Medler, Makedonlar, Periler ve Romalılar hakim olmuşlardır. Bizanslılardan sonra 1075

yılında Selçuklular tarafından fethedilen Çorum, daha sonra Osmanlı egemenliğine geçmiş ve günümüze kadar gelmiştir.¹⁹⁷

Karadeniz ikliminden İç Anadolu iklimine geçiş yeri üzerinde bulunan Çorum`da genellikle yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı olurken, ilkbahar kısa sonbahar ise uzun sürer. En güney noktası 39°54` kuzey enlemi ile en kuzey noktası 41°20` kuzey enlemlerinde bulunan Çorum ili, 12.820 km² genişlikteki toprak parçası üzerinde oturmaktadır. Az yüksek parçalanmış ve aşınmış dağ parçalarıyla İç Anadolu platoları olan Çorum`da ormanların il yüzölçümüne göre oranı % 9 olarak tesbit edilmiştir. Dolayısıyla doğal bitki topluluğu yönünden ormanlar fakirdir.¹⁹⁸

Madencilik kaynakları bakımından çok zengin olmayan Çorum`da kayda değer olarak linyit kömürü, alçı taşı, kalker, betonit ve krom gibi maden ve mineral yatakları mevcuttur. Dodurga ve Alpagut çevresinde yoğunlaşan ve 37 milyon ton rezervli olduğu tahmin edilen linyit yatakları Türkiye Kömür İşletmeleri ve özel sektör tarafından işletilerek Çorum ve çevre illerin kömür ihtiyacı karşılanmaktadır. 1976-1987 yılları arasında uygulanan "Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi" sonucu hayvan yetiştiriciliğinde modern işletmecilik anlayışı ile Çorum, Türkiye hayvancılığı için önemli bir merkez haline gelmiştir. Böylelikle Çorum`da günde 3 milyonun üzerinde yumurta, yılda 5-6 bin ton et, 100 bin ton süt, bin ton yün, 1.300 ton peynir üretimi gerçekleştirilmektedir. Çorum`da buğday, arpa, pirinç, mercimek, nohut, şekerpancarı, ayçiçeği, soğan ve patates üretimi yapılmakta ve ülke tarımı içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.¹⁹⁹

Çorum ili kırsal kesim nüfusunun tamamı, şehir ve kasabalarda oturanların da bir

¹⁹⁷ ÇOKER, Ziya, Çorum İlinin Kalkınma Sorunları ve Yatırım Olanak ve İhtiyaçları, Çorum Valiliği Yay. Tarihsiz, s.1.

¹⁹⁸ ÇORUM TİCARET VE SANAYİ ODASI, 100.Yılda Çorum, Ajans-Türk Mat. Ank. 1981, s.11.

¹⁹⁹ YALÇIN, İsmet, Çorum İli Raporu, Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Yay. Çorum, 1995, s.10.

yılında Selçuklular tarafından fethedilen Çorum, daha sonra Osmanlı egemenliğine geçmiş ve günümüze kadar gelmiştir.¹⁹⁷

Karadeniz ikliminden İç Anadolu iklimine geçiş yeri üzerinde bulunan Çorum`da genellikle yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı olurken, ilkbahar kısa sonbahar ise uzun sürer. En güney noktası 39°54` kuzey enlemi ile en kuzey noktası 41°20` kuzey enlemlerinde bulunan Çorum ili, 12.820 km² genişlikteki toprak parçası üzerinde oturmaktadır. Az yüksek parçalanmış ve aşınmış dağ parçalarıyla İç Anadolu platoları olan Çorum`da ormanların il yüzölçümüne göre oranı % 9 olarak tesbit edilmiştir. Dolayısıyla doğal bitki topluluğu yönünden ormanlar fakirdir.¹⁹⁸

Madencilik kaynakları bakımından çok zengin olmayan Çorum`da kayda değer olarak linyit kömürü, alçı taşı, kalker, betonit ve krom gibi maden ve mineral yatakları mevcuttur. Dodurga ve Alpagut çevresinde yoğunlaşan ve 37 milyon ton rezervli olduğu tahmin edilen linyit yatakları Türkiye Kömür İşletmeleri ve özel sektör tarafından işletilerek Çorum ve çevre illerin kömür ihtiyacı karşılanmaktadır. 1976-1987 yılları arasında uygulanan "Çorum-Çankırı Kırsal Kalkınma Projesi" sonucu hayvan yetiştiriciliğinde modern işletmecilik anlayışı ile Çorum, Türkiye hayvancılığı için önemli bir merkez haline gelmiştir. Böylelikle Çorum`da günde 3 milyonun üzerinde yumurta, yılda 5-6 bin ton et, 100 bin ton süt, bin ton yün, 1.300 ton peynir üretimi gerçekleşmektedir. Çorum`da buğday, arpa, pirinç, mercimek, nohut, şekerpancarı, ayçiçeği, soğan ve patates üretimi yapılmakta ve ülke tarımı içerisinde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.¹⁹⁹

Çorum ili kırsal kesim nüfusunun tamamı, şehir ve kasabalarda oturanların da bir

¹⁹⁷ ÇOKER, Ziya, Çorum İlinin Kalkınma Sorunları ve Yatırım Olanak ve İhtiyaçları, Çorum Valiliği Yay. Tarihsiz, s.1.

¹⁹⁸ ÇORUM TİCARET VE SANAYİ ODASI, 100.Yılıda Çorum, Ajans-Türk Mat. Ank. 1981, s.11.

¹⁹⁹ YALÇIN, İsmet, Çorum İli Raporu, Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Yay. Çorum, 1995, s.10.

Çorumlu işadamlarının müteşebbis ve atılımcı ruhu sayesinde Çorum ili Anadolu'nun sanayi merkezlerinden biri olma yolunda hızla ilerlemektedir. Kentin ekonomik yapısını etkileyen sanayileşme çabaları toprak ve gıda sanayisi ile birlikte başlamıştır. Bu iki sektörün ihtiyaçlarına paralel olarak ta makina, imalat ve döküm sanayi dalları gelişmiştir. Çorum'da 233 adet küçük ölçekli, 56 adet orta ölçekli ve Çorum Şeker, Çorum Çimento, Çopikas Kağıt Sanayi gibi 3 adet büyük ölçekli işletme olmak üzere toplam 292 adet işletme mevcuttur. Bu işletmelerde 7.380 personel istihdam edilmektedir.²⁰²

Çorum'da sosyal yapıyı belirleyen eğitim, kültür, sağlık tesislerinin yeterlilik durumu şu şekildedir:

1- Yılda ortalama 2.000- 2.500 civarında konut inşası gerçekleştirilmektedir. Fakat sanayileşme ile birlikte gecekondulaşma ortaya çıkmıştır.

2- Okur-yazarlık oranı 1990 yılında % 75 olan ilde okulu olmayan köy bulunmamaktadır. Yeterli orta öğretim kurumları yanında 2 fakülte ve 1 meslek yüksek okulu vardır.

3- Sağlık hizmetleri, toplam yatak kapasitesi 1.100'ü aşan Devlet, Sosyal Sigorta ve Göğüs Hastalıkları Hastanesi ile özel hastaneler tarafından yürütülmektedir.

4- 1990 yılı genel nüfus sayımında; Çorum ili genel nüfusu, 609.863 olup ülke nüfusunun yaklaşık % 1.08'ini oluşturmaktadır. Buna göre 1990 yılı itibarıyla il nüfusunun % 41'i kentlerde, % 49'u ise kırsal kesimde yaşamaktadır. Yine 1990 sayımına göre Çorum merkez ilçe nüfusu 186.377'dir. Bunun 116.810'u kentte, 69.567'si de kırsal kesimde yaşamaktadır. Merkez ilçede, kent nüfusu oranı % 62.7, kırsal nüfus oranı ise % 27.3 şeklindedir.²⁰³ Türkiye'deki kentleşme oranının % 59.9 olduğu kabul edildiğinde Çorum genelinde kırsal yapının, merkez ilçede ise kentsel yapının ağır bastığı görülmektedir.

²⁰² KARAASLAN, Şule, Çorum'un Analitik Etüdü, Gazi Üniversitesi, 1995, s.168.

²⁰³ KARAASLAN, s.64-65.

2. ÇORUM BELEDİYESİNİN YAPISAL DURUMU

1580 sayılı Belediye Kanunu gereğince görevini yürüten Çorum Belediyesi'nin organlarını; Belediye Başkanı, Belediye Meclisi ve Belediye Encümeni oluşturmaktadır. Çorum Belediyesi, kanunlarla kendisine verilen görevleri belediye başkan yardımcıları ve bunlara bağlı birimlerle yerine getirmektedir. Çorum Belediyesi'nin görevlerini yerine getiren birimleri fonksiyonlarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.²⁰⁴

1- Yatırımcı Müdürlükler:

- a. Fen İşleri Müdürlüğü,
- b. Park ve Bahçeler Müdürlüğü,
- c. Su, Otobüs, Mezbaha Müdürlüğü,

2- Planlamacı Müdürlükler:

- a. İmar İşleri Müdürlüğü,
- b. Emlak ve İstimlak Müdürlüğü,
- c. Araştırma, Planlama ve Proje Müdürlüğü,

3. Mali Konulardan Sorumlu Müdürlükler:

- a. Hesap İşleri Müdürlüğü,
- b. Gelirler Müdürlüğü,
- c. Tahsilat Müdürlüğü,
- d. Emlak Vergi Müdürlüğü,

4. Protokol ve Dış İlişkilerden Sorumlu Müdürlükler:

- a. Özel Kalem Müdürlüğü,
- b. Eğitim, Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü,

²⁰⁴ ÇORUM BELEDİYESİ, 1994 Yılı Faaliyet Raporu, s.3-4.

5. Belediye İç Yönetimine Yönelik Müdürlükler:

- a. Özlük İşleri Müdürlüğü,
- b. Bilgi-İşlem Müdürlüğü,
- c. Yazı İşleri Müdürlüğü,
- d. Teftiş Kurulu,
- e. Hukuk İşleri ve Tahkim Müdürlüğü,

6. Destek Hizmeti Veren Müdürlükler:

- a. Satınalma Müdürlüğü,
- b. Tanzim Satış Müdürlüğü,
- c. Oto Terminal Müdürlüğü,

7. Çevre Temizliği ve Sağlık Hizmetlerinden Sorumlu Müdürlükler:

- a. Temizlik İşleri Müdürlüğü,
- b. Çevre ve Sağlık Müdürlüğü,
- c. Mezarlıklar Müdürlüğü,

8. Denetim ve Kontrollerden Sorumlu Müdürlükler:

- a. Zabıta Müdürlüğü,
- b. İktisat Müdürlüğü,
- c. Hal Müdürlüğü.

Çorum Belediyesi yukarıda sayılan birimlerde faaliyetlerini 1995 yılı itibariyle 749 işçi, 296 memur olmak üzere toplam 1045 personel ile yürütmektedir.²⁰⁵

²⁰⁵ ÇORUM BELEDİYESİ, Özlük İşleri Müdürlüğü Kayıtları.

2.1. Sosyal Faaliyetleri

Çorum Belediyesi sosyal faaliyetler çerçevesinde 1995 yılı içerisinde muhtaç kimselere 500 ton odun, 600 ton kömür dağıtımını gerçekleştirmiştir. Belediye bünyesinde oluşturulan gezici sağlık ekipleri aracılığıyla özellikle dar gelirli vatandaşlar ücretsiz olarak sağlık taramasından geçirilmiştir. Park ve Bahçeler Müdürlüğü ile Fen İşleri Müdürlüğü'nün ortak çalışması sonucu oluşturulan çocuk parkı ve yeşil alan projeleri uygulamaya geçirilmiş, ayrıca tatlı su çeşmelerinin yapımına hız verilmiştir. Eğitim-Öğretim Yönetmeliği içerisinde 100 üniversite öğrencisine aylık 1.500.000. TL. ve 200 orta öğretim öğrencisine aylık 500.000 TL burs verilmiştir. Ayrıca bunlara paralel olarak 200 muhtaç ilkokul öğrencisine kırtasiye yardımı yapılmıştır.

Gelişen şehircilik anlayışına paralel olarak artan araç sayısı ile birlikte otopark sorunu gündeme gelmiştir. Belediye, bu sorunu şehir merkezinde yaptığı 277 araç kapasiteli kapalı otoparkı hizmete açarak hafifletmiş ve şehir içi trafiğini rahatlatmıştır. Şehir içerisinde şu anda 2 adet kapalı, 4 adet açık otopark bulunmaktadır. 1981 yılından itibaren düzenlenen Çorum ilini Türkiye ve diğer ülkelerde yaşayan insanlara tanıtmaya yönelik çalışmaları olan Çorum Belediyesi, Hitit Fuar ve Festivali çerçevesinde Çorum'da üretilen ürünlerin tanıtımını gerçekleştirmektedir. Ayrıca festivalde belediye tarafından kültürel etkinlikler çerçevesinde halk oyunları, Türk musikisi gösterileri, çeşitli spor etkinlikleri ile sempozyumlar organize edilmektedir.

Belediye tarafından sosyal hizmetler programı çerçevesinde çocuklara küçük yaşta trafik bilgisinin verilmesi ve trafik konusunda bilinçli bir toplum yetiştirilmesi amacıyla çocuklar için trafik eğitim pistleri yapılarak 1995 yılı içinde hizmete sokulmuştur.²⁰⁶

Çorum'da her geçen gün nüfusun artması, sanayileşme ve kalitesiz yakıt kullanımından meydana gelen hava kirliliği şehrin en önemli sorunlarından birini oluşturmaktadır. Çorum Belediyesi, hava kirliliğine çözüm bulmak amacıyla "Hava Kirliliği Sorununun Çözümünde Yerel Yönetimlerin Etkinliği" konulu üniversite, belediye başkanları ve çevreci yetkililerin katıldığı bir sempozyum düzenleyerek ülkemizde ve ilimizde hava kirliliğinin önlenmesinde uygulanması gereken çözüm yolları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.²⁰⁷

Çorum Belediyesi görevlerini daha etkin ve verimli yapmak amacıyla "Zabıta Eğitimi", "Kamuoyu Oluşumunda Basının Önemi", "Anadolu Arkeolojisinde Çorum", "2015 Yılında Çorum", "İslam'da Kadının Siyasetteki Konumu" ve "Toplum ve Uzlaşma" ve bunun gibi seminer, açık oturum ve paneller belediyenin organizatörlüğünde gerçekleştirilmiştir. Çorum Belediyesinin sosyal, kültürel ve eğitim alanında yapmış olduğu faaliyetler özetle şunlardır;²⁰⁸

- 1- Muhtaç asker ailelerine nakdi yardım,
- 2- Okulların gezi ve sportif faaliyetlerine ve cenazelere otobüslerin verilmesi,
- 3- Kurban Bayramında halkın kurbanlarının ücretsiz olarak kesilmesi,
- 4- Ramazan ayı içerisinde fakir 1.000 vatandaşa gıda yardımı yapılması,
- 5- Her ay düzenli olarak 'Halk Günü' toplantılarının yapılması ve halkın dilek ve şikayetlerinin doğrudan belediye başkanına aktarılması,

²⁰⁶ Çorum Belediye Dergisi, S: 15, s.1-12 ve S:20, s.18.

²⁰⁷ Çorum Belediye Dergisi, S: 9, s.1.

²⁰⁸ Çorum Belediyesi Eğitim, Kültür ve Sosyal İşler Müdürü Sayın Hakkı ŞİRİN ile 25.07.1996 günü yapılan kişisel görüşme.

6- Mezarlıkların yeniden düzenlenmesi,

7- Trafik kazalarının önlenmesi amacıyla şehir içinde 'fosforlu hız kesicileri'nin yapılması,

8- Bosna-Hersek, Çeçenistan ve Abhazya için Belediye Çocuk Meclisi'nin çalışmaları sonucu ilaç kampanyası yapılması ve toplanan yardımların gönderilmesi,

9- Belediye Hanımlar Danışma Konseyi'nce muhtaç insanlara verilmek üzere kullanılmış giyecek ve eşya kampanyasının düzenlenerek toplanan yardımların mahalle muhtarları marifetiyle yerine ulaştırılması,

10- Çorumlular'ın istek, şikayet ve sorularına cevap vermek üzere Belediye Beyaz Masa Danışma Bürosu'nun hizmete açılması,

11- Bosna-Hersek devletinin Teşany şehriyle 'Kardeş Şehir' protokolünün imzalanması.

2.2. Ekonomik Faaliyetleri

Çorum Belediyesi, ekonomik faaliyetlerinin bir kısmını doğrudan kendisi yürütürken, bir kısmını da Belediye Meclisi kararıyla kurulmuş işletmelerle yürütmektedir. Belediye, bu tür faaliyetler ile piyasa düzeni sağlamak, yaptıkları görevler için yapılan harcamaları karşılayacak gelir elde etmeyi hedeflemektedirler.

Ayrıca Çorum Belediyesi 715 işyerine sahip "Küçük Sanayi Sitesi" ve şehre 12 km uzaklıkta Çorum-Ankara karayolu üzerinde 3.500 dönüm arazi üzerinde 10.000 - 15.000 - 20.000 ve 30.000 m² arasında değişen 85 adet sanayi parselli "Çorum Organize Sanayi Bölgesi"nin bölge içi yollarının ağır trafiğe dayanıklı asfaltla kaplanması, su, kanalizasyon vb.²⁰⁹ altyapı hizmetlerini yaparak, özel sektörün yatırım yapmasını teşvik edip şehir

²⁰⁹ ÇORUM TİCARET VE SANAYİ ODASI, Ticaret ve Sanayi Odası Kataloğu, s.13.

ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmaya çalışmakta ve böylece belediyelerin ekonomik görevleri arasında saymış olduğumuz önemli bir görevi yerine getirmiş bulunmaktadır.

Çorum Belediyesi'nin gelir getiren girişimleri ise şunlardan oluşmaktadır:

1. TANSA- Tanzim satış,
2. Su otobüs işletmesi,
3. Mezbahane,
4. Taşocağı
5. Asfalt şantiyesi, otel, otogar gibi diğer girişimleridir.

2.2.1. TANSA (Tanzim Satış)

Halkın gıda, yakacak, akaryakıt, çimento gibi temel ihtiyaç maddelerinin daha ucuz ve kaliteli bir şekilde karşılanması amacıyla 1978 yılında 2.500.000. TL sermaye ile Tanzim Satış işletmesi kurulmuştur. Tanzim Satış işletmesi, kuruluş statüsü doğrultusunda temel gıda, tüketim, temizlik maddeleri, et ve süt ürünleri ile yakacak odun, kömür, fueloil, akaryakıt ve çimento gibi maddeleri de aracısız olarak halka satarak dar gelirli vatandaşları destekleyen ekonomik faaliyetlerini sürdürmektedir. TANSA bu faaliyetlerini marketlerinde 23, akaryakıt istasyonunda 8, odun atölyesinde 3 ve kömür deposunda 12 personel olmak üzere toplam 46 personel ile yürütmektedir.²¹⁰

TANSA Market faaliyetlerini daha iyi yürütmek ve müşterilerine daha iyi hizmet verebilmek amacıyla kasa işlemlerini kolaylaştıran barkot yazıcı tertibatlı bilgisayar bağlantısı olan teraziler ile hizmetleri yerine getirmektedir.

²¹⁰ 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s.29-30.

TANSA kömür satış bölümü, Dodurga, Tunçbilek, Havza ve Çeltik kömür işletmelerinden temin ettiği linyit kömürü ve ithal ettiği kömür ile hem şehrin hava kirliliğine önlem almakta hem de kredili satış yaparak halkın daha kolay kömür temin etmesine yardımcı olmaktadır. Belediye TANSA'nın yapmış olduğu ekonomik faaliyetler ile belediyeye kaynak sağladığı gibi şehrin ekonomisine de katkıda bulunmaktadır.

2.2.2. Su Otobüs İşletmesi Müdürlüğü

Çorum Belediyesi'nin 1580 sayılı Belediye kanununun 15.ve 19. maddesi gereğince yürütmekte olduğu su, otobüs, mezbaha ve soğuk hava tesislerindeki hizmet üretimi, su, otobüs, mezbaha işletmesi (SOM) olarak tek bir çatı altında iken, 1995 yılı itibariyle Su Otobüs Müdürlüğü ve Mezbaha Müdürlüğü olarak ayrılarak belediye bünyesi içerisinde hizmetlerini yürütmeye devam etmektedirler. Belediyenin yapmış olduğu ekonomik faaliyetlerden bir tanesi de şehir içi ulaşımında kullandığı otobüs işletmesidir. Otobüs işletmesi toplam 56 personel ile faaliyetlerini yürütmektedir. Otobüs işletmesi özelleştirme faaliyetleri içerisinde 10 adet otobüsü özelleştirmiştir.²¹¹

Belediyenin yapmış olduğu hizmet üretimlerinden bir diğeri de şehrin su ihtiyacını karşılamaktır. Su kaynağı bakımından oldukça zayıf olan Çorum'da Çorum Barajı, Seydin Göleti ve şehrin muhtelif yerlerine açılan kuyularla 1994 yılında 70 lt / sn'ye düşen su miktarı belediyenin DSİ ve İller Bankası ile olan ortak çalışmalarını sonucunda 503 lt / sn'ye çıkarılmış bulunmaktadır. Belediye halkın su ihtiyacını sağlayan personel eksikliğini giderme noktasında büyük atılımlar sağlayarak elektrik, jeoloji, kimya mühendisleri ve iki adet biyolog dahil olmak üzere toplam 94 personel ile hizmet vermektedir. Belediye 1995 yılı sonu itibariyle 36.284

²¹¹ 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s.69-70.

abonesine yıl içinde toplam 4.288.446 ton su temin ederek, kendisine yapacağı çalışmalar için kaynak sağlamıştır. Su İşleri Müdürlüğü'nün Su Teknisyenliği adı altında üretim yapan servisi tarafından boru arızaları, abone arızası, şebeke ve vana tamiri ile açılan kuyulardan depolara gelecek suyun bağlantıları yapılmaktadır. Aynı müdürlük bünyesindeki su ayar istasyonu, su sayaçlarının tamir, damga ve muayenelerini yapmak suretiyle belediyeye kaynak sağlamaktadır. 1995 yılı içerisinde 2.083 adet yeni su aboneliği verilmiştir. Kırıkkale Üniversitesi ile yapılan ortak çalışmalar ile şehrin su sorununu çözmeye önemli adımlar atılarak başarı sağlanmıştır. Çevre illerde olmayan 400 lt / sn su arıtma kapasitesine sahip bir tesis kurmuştur²¹²

2.2.3. Mezbahane Müdürlüğü

1995 yılına kadar hizmet üretimini SOM İşletmesi'nin bünyesi altında sürdüren Mezbahane, bu tarihten sonra Mezbahane Müdürlüğü olarak hizmet üretimine devam etmektedir. Çorum Belediyesi 1580 sayılı kanununun 15. Maddesi gereğince kurmuş olduğu soğuk hava ve Mezbahane tesisleriyle; halka daha sağlıklı et sunabilmeyi, TANSA esnaf ve okulların et, peynir, zeytin vs. gibi mamullerine muhafaza ederek hizmet sunmaya amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda kurulan modern kesim tesisinde 1995 içinde,

Koyun: 10.747

Keçi: 195

Kuzu: 6.687

Sığır: 6.747

Manda:944

²¹² 1995 Yılı Faaliyet Raporu, 64-65.

Malak: 188

Dana: 2.159 adet olmak üzere

TOPLAM: 27.688 adet kesim yapılmıştır. Soğuk hava tesislerinde; 161.576 kg peynir, zeytin, 101.040 kg et, sakatat vs. muhafaza edilmiştir. 1995 içinde 49 adet kaplık hayvan sağlık şartlarına uymadığından imha edilmiştir.²¹³

2.2.4. Taşocağı ve Diğer Ekonomik Faaliyetleri

Belediye kurduğu taşocağında yol yapımı ve çevre düzenlemesinde kullanılan mıcır ve taş üretiminde bulunarak; asfalt şantiyesi, park-bahçeler müdürlüğü ve çevre illerdeki belediyelerin, Köy Hizmetleri'nin, Karayolları'nın, DSİ'nin okul, cami vb gibi hayır kuruluşlarının ihtiyaçlarını karşılayarak, belediyeye kaynak sağlamaktadır. 1993'de 111.000 ton olan mıcır üretimi, 1995'de 183.000 tona; 1993'de 4.658 ton olan taş üretimi, 1995'de 12.600 tona ulaşmıştır. 1995'de mıcırın tonu 160.000 TL'den, taşın tonu ise, 140.000TL'den satılmıştır.

Belediyenin üretim yaparak kendisine gelir, topluma da hizmet sağladığı faaliyeti de; asfalt üretim ünitesidir. Asfalt üretim ünitesinde yapılan işle; öncelikle şehiriçi yolların asfalt kaplaması yapılmakta ve çevre il ve ilçelerle piyasadaki asfalt talebi karşılanmaktadır. Belediye; tretuar, kilit taşı ve bordür üretimi yapmakta; bunun yanında berber, lokanta, otel, şehiriçi ulaşımı vb gibi faaliyetlerin piyasa düzeni sağlamak için ücret tarifelerini belirlemekte ve yaptığı otopark, otopark ve oteli işleterek ekonomik faaliyetlerini sürdürmektedir.²¹⁴

²¹³ 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s.96

²¹⁴ 1993 Yılı Faaliyet Raporu, s.67-68, 1995 Yılı Faaliyet Raporu, s.7-59

2.3. İmar Görevleri

İmar İşleri Müdürlüğü şehrin gelişme ve modernleşme sürecini hızlandırmak, hisse tapulu alanları parselasyonlu tapulu alanlar haline getirmek ve imarda Çorum'u 21.yy.a taşımak için imar planı ve harita çalışmaları yapımından faydalanmak üzere Karadeniz Teknik Üniversitesi ile anlaşma imzalamıştır. Yapılan bu anlaşma ile; yaklaşık 3.000 ha (planlı alanın 2/3'ü) alanı kapsayan proje ile yeni imar parselleri üretmek, hisseli arazi problemlerini çözmek kamuya tahsis edilecek alanları kamulaştırma yapmadan elde etmek, imar sorunlarını uzun vadede çözmek suretiyle , düzenli kentleşmeyi sağlamak amaçlanmıştır. Bu proje ile; 1.000 ha alan yol, park, bahçe vb gibi işler için para ödmeden kamulaştırılacağından, belediyenin bugünkü rakamlarla (m² rayiç bedeli ortalama 1 milyon TL`den) 1 trilyon kazancı olacaktır. Bu kamulaştırma bedelinin başka kamu hizmetlerinde kullanılması sözkonusu olacaktır. Projenin tamamlanması ile sağlıklı kentleşmeye örnek olacak bir model ortaya çıkacaktır. Ayrıca; üretilecek olan 40.000 yeni imar parselinin tapularının vatandaşlara verilmesi ile alınacak harçlardan belediyeye kaynak sağlanacaktır.²¹⁵

İmar İşleri Müdürlüğü; geleceğe ait gelişme imkanlarını düşünerek, ilin deprem yönünden sakıncalı kısımları dışındaki sahalarda mücavir alan sınırının genişletilmesi, binaların bodrum katlarının otopark olarak yapılması, vatandaşların taleplerine göre imar çapı ve kat tutanağının düzenlenmesi, inşaat ve tadilat yapanlara inşaat ruhsatı, inşaatı tamamlayanlara oturma ruhsatının tanzim edilmesi, işyeri açanlara işyeri açma ve çalışma ruhsatının verilmesi, şehiriçi imarının sağlıklı olması için gayret gösterilmesi, muhtelif resmi kurumlardan gelen yazılara, vatandaşların talep ve şikayetleri konusunda verdikleri dilekçelerinin gereğinin yerine

²¹⁵ Çorum Belediye Dergisi, S: 16, s.12-13

2.3. İmar Görevleri

İmar İşleri Müdürlüğü şehrin gelişme ve modernleşme sürecini hızlandırmak, hisse tapulu alanları parselasyonlu tapulu alanlar haline getirmek ve imarda Çorum'u 21.yy.a taşımak için imar planı ve harita çalışmaları yapımından faydalanmak üzere Karadeniz Teknik Üniversitesi ile anlaşma imzalamıştır. Yapılan bu anlaşma ile; yaklaşık 3.000 ha (planlı alanın 2/3'ü) alanı kapsayan proje ile yeni imar parselleri üretmek, hisseli arazi problemlerini çözmek kamuya tahsis edilecek alanları kamulaştırma yapmadan elde etmek, imar sorunlarını uzun vadede çözmek suretiyle , düzenli kentleşmeyi sağlamak amaçlanmıştır. Bu proje ile; 1.000 ha alan yol, park, bahçe vb gibi işler için para ödemedi kamulaştırılacağından, belediyenin bugünkü rakamlarla (m² rayiç bedeli ortalama 1 milyon TL'den) 1 trilyon kazancı olacaktır. Bu kamulaştırma bedelinin başka kamu hizmetlerinde kullanılması sözkonusu olacaktır. Projenin tamamlanması ile sağlıklı kentleşmeye örnek olacak bir model ortaya çıkacaktır. Ayrıca; üretilecek olan 40.000 yeni imar parselinin tapularının vatandaşlara verilmesi ile alınacak harçlardan belediyeye kaynak sağlanacaktır.²¹⁵

İmar İşleri Müdürlüğü; geleceğe ait gelişme imkanlarını düşünerek, ilin deprem yönünden sakıncalı kısımları dışındaki sahalarda mücavir alan sınırının genişletilmesi, binaların bodrum katlarının otopark olarak yapılması, vatandaşların taleplerine göre imar çapı ve kat tutanağının düzenlenmesi, inşaat ve tadilat yapanlara inşaat ruhsatı, inşaatı tamamlayanlara oturma ruhsatının tanzim edilmesi, işyeri açanlara işyeri açma ve çalışma ruhsatının verilmesi, şehiriçi imarının sağlıklı olması için gayret gösterilmesi, muhtelif resmi kurumlardan gelen yazılara, vatandaşların talep ve şikayetleri konusunda verdikleri dilekçelerinin gereğinin yerine

²¹⁵ Çorum Belediye Dergisi, S: 16, s.12-13

getirilmesi gibi görevleri yapmaktadır. 13.000 ha mücavir alana sahip Çorum merkezinde yılda yaklaşık 2.000 konut üretilmektedir. İmar İşleri Müdürlüğü istihdam ettiği mühendislerden dolayı daha teknik ve detaylı çalışabilme imkânına sahiptir.²¹⁶

Çorum 1950'li yıllarda merkez etrafına kümelenmiş bir yapılanma görüntüsü içinde iken, 1980'li yıllarda sanayilerin kentin ana giriş yollarında kurulması ve toplu konut üretimi ile kentin görünümü değişmiştir. Çarpık kentleşmeyi önlemek amacıyla, gecekondu önleme bölgeleri oluşturulmuştur. 1975-1979 yılları arasında uygulanan 3 no'lu Gecekondu Önleme Bölgesi bunlardan birisidir. Bu bölgede dar gelirli vatandaşlara yönelik olarak kurulan 43 yapı kooperatifine toplam 1.200 konut için inşaat izni verilmiştir.²¹⁷

3. GELİRLERİ

Çorum Belediyesi bir belediye olarak yapmakla yükümlü olduğu görevleri yerine getirirken, yatığı harcamaları; merkezi idareden aldığı genel bütçe payı, kanunların kendisine verdiği yetkiler içinde tahsil ettiği vergiler, harçlar, harcamalar katılma payları, kurumlar ve teşebbüslerden sağladığı hasılat, işletme kârları, çeşitli gelirler, yardımlar, fonlar ve borçlanmalarla karşılamaktadır.

Çorum Belediyesi'nin gelirlerini genel olarak ana başlıklar halinde verdikten sonra belediyenin hizmet üretim sonucu elde ettiği işletme gelirlerini hizmet üretimi sonucu elde edilen gelirler başlığı altında ele alacağız. Bunların içinde 1995'e kadar muhasebesi ayrı tutulan ve 1995 itibarıyla belediye muhasebesi ile ele alınan SOM işletmesinin gelirleri de yer alacaktır. Ayrıca belediye çatısı altında faaliyetlerini sürdüren muhasebesi ve bütçesi ayrı olan TANSA'nın da gelir ve giderleri yıllar itibarıyla ele alınacaktır.

²¹⁶ İmar İşleri Müdürü Sayın Mehmet BEKTAŞ ile 26.07.1996 günü yapılan kişisel görüşme.

²¹⁷ Çorum Tarihi, s.250-275

Tablo 10: Çorum Belediyesi Gelirleri (milyon TL)

Gelir türü	1993	1994	1995
A- Vergi gelirleri	49.293	135.070	209.952
1. Genel bütçe payı	39.662	71.523	155.700
2. Belediye vergi gelirleri	9.620	63.547	54.252
a- Emlak vergisi	1.685	29.880	21.161
b- Diğer vergi gelirleri	7.935	33.667	33.091
B- Vergi dışı gelirler	97.236	98.597	331.732
1- Harçlar	4.920	7.996	15.015
2- Harcamalara katılma payları	9.224	9.007	24.466
3- Kurumlar ve teşebbüsler hasılatları ve işletme kârları	69.754	77.366	276.077
4- Çeşitli gelirler, yardımlar, fonlar	13.337	4.228	16.189
C- Borçlanma (iç borçlanma)	-	35.628	-
GELİR TOPLAMI	146.530	269.295	541.684

*Kaynak: Çorum Belediyesi Gelirler Müdürlüğü kayıtları
Tablodaki rakamlar gerçekleşmiş olan kesin hesaplardır.*

NOT: 1- Belediye vergi gelirleri içinde yer alan diğer vergi gelirlerini; ilan- reklam- eğlence, haberleşme, elektrik tüketim, yangın ve katı atık vergileri,

2. Harçları; işgal, hafta tatili, ölçü-tartı, sağlık belgesi, imar, işyeri açılış, hal işgali, denetleme vb,

3. Harcamalara katılma payları; kanal, yol, trotuar ve asfalt yapımında halkın yaptığı katkılar,

4. Kurumlar ve teşebbüsler hasılatını; asfalt, taşocağı, iş makineleri, su, otobüs, Mezbahane ve kantar gibi hizmet üretimi yapan üniteler ile kira ve gayrimenkul satışlarından elde edilen gelirler ve

5. Çeşitli gelirleri de; vergi gecikme zammı cezası, esenlik, para cezası, hal geliri, numaralandırma gibi gelirden oluşmaktadır.

6. 1993'e göre 1994 yılı emlak vergisi tahsilatında görülen artışın nedeni; bina ve arsalarından alınan ek vergilerden kaynaklanmaktadır. 1995'deki kurumlar ve teşebbüsler hasılatının önceki yıllara oranla daha fazla olması nedenini de; arsa satışının yapılması ve SOM İşletmesi hasılatının bu hesapta yer alması nedeniyle gerçekleşmiştir.

3.1. Üretim Faaliyetleri Sonucu Elde Edilen Gelirler

Çorum Belediyesi 1993'de 79.491. milyon, 1994'de 113.937 milyon ve 1995'de 231.420 milyon TL'lik hizmet üretimi ile hem Çorum ekonomisine katkıda bulunmakta, hem de yerel ihtiyaçları karşılamaktadır. Çorum Belediyesi'nin bir ekonomik faaliyet sonucu elde ettiği gelirler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 11: Üretim Faaliyetleri Sonucu Elde Edilen Gelirler (milyon TL)

Faaliyet Türleri	1993	1994	1995
Taş ocağı	4.295	3.026	30.912
Asfalt birimi	41.383	38.429	95.039
İş makineleri	5.183	23.954	30.667
Su	16.558	26.272	42.325
Otobüs	8.859	17.473	27.054
Mezbahane	3.213	4.783	5.423
TOPLAM	79.491	113.937	231.420

Kaynak: 1993 yılı faaliyet raporu, s.68-72, 116.

1994 yılı faaliyet raporu, s.17-25 1995 yılı faaliyet raporu, s.59-93

3.2. Tanzim Satış (TANSA) Faaliyetlerinden Elde Edilen Gelirler

Belediyede bütçesi ve muhasebesi ayrı olan Tanzim satış işletmesi; odun-kömür, market, akaryakıt ve çimento satışı yaparak, hem halka ucuz, kaliteli mal ve hizmet satmakta, hem de belediyeye gelir sağlamaktadır. Tanzim satış işletmesi'nin yıllar itibariyle elde ettiği gelirler aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Belediyenin 1995 yılı kesin gelirleri 550 milyar civarında (Tansa gelirleri hariç) iken, Tansa 393 milyarlık cirosu ile Çorum ekonomisindeki yerini almıştır.

Tablo 12: Rakamlarla Tanzim Satış Faaliyetleri (milyon TL)

YILLAR	Satışlar	Maliyetler	Brüt Kâr
1993	53.116	47.816	5.299
1994	133.995	12.754	13.240
1995	393.315	357.011	36.304

Kaynak: Tanzim Satış İşletmesi Muhasebe Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 13: Faaliyetler Sonucu Elde Edilen Gelirler (milyon TL)

	Faaliyet Kârları	Diğer Gelirler	Toplam
1993	5.299	9	5.308
1994	13.240	337	13.577
1995	36.304	712	37.016

Kaynak: Tanzim Satış İşletmesi Muhasebe Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 14: TANSA Giderleri (milyon TL)

Giderler	1993	1994	1995
Pazarlama, satış dağıtım giderleri	3.195	8.636	25.230
Genel yönetim giderleri	1.504	3.194	6.283
Finansman giderleri	-	8	4
Faaliyetlerden doğan giderler	-	23	-
Olağandışı giderler	-	278	139
Toplam	4.699	12.142	31.656

Kaynak: Tanzim Satış İşletmesi Muhasebe Müdürlüğü Kayıtları

Tablo 15: TANSA Gelir ve Giderlerinin Karşılaştırılması (milyon TL)

Yıllar	gelir	gider	kar / zarar
1993	5.308	4.699	609
1994	13.577	12.142	1.435
1995	37.016	31.656	5.359

Kaynak: Tanzim Satış İşletmesi Muhasebe Müdürlüğü Kayıtları

4. HARCAMALARI

Çorum Belediyesi üzerine düşen yükümlülükleri oluşturan; yönetim, esenlik, temizlik, sağlık, sosyal, imar, ulaştırma, tarım, eğitim, kültür, ekonomik, kanalizasyon vb. faaliyetleri yerine getirirken harcamalarda bulunmaktadır. Yapılan harcamaları; cari harcamalar, yatırım harcamaları ve transferler olarak üç başlık altında inceleyeceğiz.

Tablo 16: Çorum Belediyesi Harcamaları (milyon TL)

YILLAR	Cari harcamalar	Yatırım Harcamaları	Transferler	Toplam
1993	123.089	10.401	35.318	168.808
1994	195.772	17.443	67.108	280.323
1995	441.688	108.921	107.922	658.531

Kaynak: 1993 yılı faaliyet raporu, s.8.

1994 yılı faaliyet raporu, s.33

1995 yılı faaliyet raporu, s.91

- 1- Cari harcamalar içinde; işçi ve memurlara ödenen ücret, maaş, sosyal yardımlar, tazminatlar, yoluklar, tedavi giderleri ve haberleşme, makina-tesisat-onarım giderleri
- 2- Yatırım harcamaları içinde; makina-teçhizat ve taşıt alımı, yapı-tesisat ve büyük onarımların giderleri,
- 3- Transferler içinde; kamulaştırma, gayrimenkul satın alımları, Emekli Sandığı ve iç borç ödemelerinin giderleri yer almaktadır.

Tablo 17 : Çorum Belediyesi Personel Durumu (adet)

YILLAR	İşçi	Memur	Toplam
1993	815	282	1.097
1994	821	304	1.125
1995	749	296	1.045

Kaynak: Belediye özlük işleri kayıtlarından alınmıştır.

Tablo 18 : Personel Harcamaları (milyon TL)

YILLAR	Harcamalar
1993	112.778
1994	181.107
1995	317.811

Kaynak: 1995 yılı faaliyet raporu

Çorum Belediyesi Cari giderlerinin önemli bir bölümünü personel giderlerine ayırmaktadır. Bu da şunu göstermektedir ki; ülkemizde belediyelerde gelişmiş ülkelere göre nüfus başına göre daha fazla personel istihdam edilmektedir. Bunun en önemli nedeni, belediyelerin siyasi bir makam olması, daha çok emek-yoğun teknolojilerin kullanılması ve özel sektörün yapabileceği hizmetlerin üstlenilmiş olmasıdır.

5. ÇORUM BELEDİYESİ VE KALKINMA

Kalkınmayı toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik bakımdan belli bir hayat seviyesine ulaşması ve toplumsal kurumlarda görülen bir iyileşme olarak tanımlamıştık. Yani; kalkınma komple bir olaydır. Belediye öncelikle halkın ortak ve temel ihtiyaçlarını gidererek, şehirde huzur ve güveni sağlamaya yönelik faaliyetleriyle Çorum'un kalkınmasında üzerine düşen toplumsal görevi yerine getirmeye çalışmaktadır.

Kalkınmada önemli bir mesafe almış olan Çorum'da faaliyetlerini sürdüren belediye, sınırlı olan imkanları ile hızlı bir gelişme göstermektedir. Gönüllü kuruluşlarla, iş adamlarıyla, muhtarlarla ve halkla sık sık biraraya gelen belediye, katılımcı demokrasi anlayışını

uygulayarak, şehrin sorunları ve çözüm yollarını görüşüp, Çorum'un kalkınmasında öncülük yapmaktadır. Çorum Belediyesi'nin şehrin kalkınmasında yaptığı katkılar ana hatlarıyla şunlardan oluşmaktadır:²¹⁸

1- Gönüllü kuruluşların; cami, öğrenci yurdu, okul yapmak gibi aktif kültürel eğitim girişimlerine arsa yeri vermek ve belediye imkanlarından faydalandırmak suretiyle yardımcı olunmakta, bu faaliyetlere halkın katılımının sağlanmasına öncülük yapılmaktadır.

2- Şehrin tanıtılması, kültürel-ekonomik ilişkiler kurulmasına yönelik olarak yabancı ülkelerin belediye başkanları, valileri, elçileri ve iş adamlarının davet edilerek misafir edilmesi, kardeş şehir protokolü imzalanması, Türk iş adamlarıyla karşılıklı ziyaretlerde bulunulması ve bunların sonucu olarak; o ülkelerle yatırım ve işbirliği yapma üzerine anlaşmalar yapılmaktadır.

3- Bu anlaşmalar ve protokoller sonucunda; Bosna-Hersek, Azerbaycan ve Gürcistan'la mal ve hizmet alışverişlerinin yapılması, Çorum'da üretilen mal ve hizmetlerin bu ülkelere ihraç edilmesiyle bölge ve Türkiye ekonomisine katkıda bulunulmaktadır.

4- Girişimcilerin yaptığı faaliyetlerin tanınması, devletle olan ilişkilerinde ortaya çıkan bürokratik problemlerin giderilmesinde yardım edilmesi, yurtdışı ilişkilerinde belediye olarak kefil olunması ile şehrin ekonomik yapısında yol gösterici olmaktadır.

5- İçerisinde iş merkezleri, otoparklar, eğitim-kültür merkezleri olan, 20 yılda gerçekleşmesi düşünülen 500.000 nüfuslu olarak öngörülen bir şehrin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde 26 adet projenin hazırlanmıştır. Bu projelerden bir kısmı uygulamada, bir kısmı ihale aşamasında, bir kısmı da ileriki zamanlarda uygulamaya konulacaktır.

6- HABITAT II Kent Zirvesi'ne katılan mimarlarla atölye çalışması yapılarak, yeri şu anda belirlenmiş olan 2 adet uydukent tasarlanmıştır.

7- Asfalt üretim birimi ile şehrin, ilçelerin ve komşu illerin yollarının asfalt yapımının

²¹⁸ Çorum Belediye Başkanı Sayın Prof. Dr. Arif ERSOY ile 25.07.1996 tarihinde yapılan kişisel görüşme.

üstlenilmesi, taşocağı, TANSA, su, otobüs, Mezbahane vb üretim birimleriyle belediyeye kaynak sağlanmış ve halka hizmet götürülmüştür.

8- Küçük sanayi sitesi ve organize sanayi bölgesinin alt yapı hizmetleri tamamlanarak, girişimcilerin yatırım yapmaları sağlanmış; böylece hem bölge ekonomisine katkıda bulunulmuş, hem de yeni istihdam sahaları oluşturulmuştur.

6. ANKET

6.1. Örneklemin Dağılımı

Tez çalışmasının doğrultusunda; Çorum Belediyesi'nin ekonomik kalkınma sürecindeki yeri üzerine Çorum İl merkezinde 250 denekle yüz yüze görüşmelere dayanan bir anket çalışması yapılmıştır

6.2. Örneklem Yöntemi

Örneklemin seçiminde "basit tesadüfi örneklem" yöntemi uygulanmıştır. Bu araştırmamızda değerlendirme yapılırken; yaş, cinsiyet, meslek, eğitim ve gelir gruplarının dağılımına dikkat edilmiştir. Deneklerin belirlenmesinde mekan olarak; şehrin tüm mahallelerine orantılı olarak yayılmasına dikkat edilmiştir.

6.3. Saha Çalışması

Anket çalışması; 20.07.1996-28.07.1996 tarihleri arasında tarafımdan deneklerle yüz yüze yapılmıştır.

6.4. Anket Sorularının Hazırlanması

Anket soruları hazırlanırken aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Halkın belediye yönetiminden beklentilerinin neler olduğu,
2. İnsanların belediyelerden neler beklediği ve bu beklentilerin ne ölçüde

gerçekleştiği,

3. Belediyelerin ekonomik girişimleri konusundaki düşünceleri,

4. Belediyelerin personel politikaları hakkındaki düşünceleri,

5. Belediyenin kalkınma üzerindeki etkilerinin neler olduğu ve kalkınma konusunda neler yapabileceği,

6. Kalkınmanın niteliği ve kalkınmayı engelleyen faktörlerin neler olduğu sorularına cevap aranmıştır.

Yapılan bu anket çalışması SPSS veri değerlendirme programı ile değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

6.5. Özet Bulgular

Yaş Grubu	Kişi Sayısı	Oran (%)
15-25 arası	61 kişi	(% 24.4)
26-35 arası	70 kişi	(% 28)
36-45 arası	67 kişi	(% 26.8)
45 yaş üzeri	52 kişi	(% 20.8)

Tablo 19. da görüldüğü gibi bilinçli bir şekilde belediye hizmetlerini algılama yeteneğine sahip bütün yaş guruplarından deneklere anket çalışmasında sorular sorulmuştur. 26-45 yaş arası denekler anket çalışmasında yoğunluğu teşkil etmektedir.

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Oran (%)
Erkek	197 kişi	(% 78.8)
Kadın	53 kişi	(% 21.1)

Çalışmada deneklerin çoğunluğu erkeklerden meydana gelmektedir. Bunun en büyük nedeni, sorulara genellikle aile reisi olarak erkeklerin cevap vermiş olmasıdır.

Tablo 21 : Deneklerin Eğitim Düzeyi

İlkokul mezunu	67 kişi	(% 26.8)
Ortaokul mezunu	26 kişi	(% 10.4)
Lise mezunu	71 kişi	(% 28.4)
Yüksek öğrenim	76 kişi	(% 30.4)
Cevaplandırmayanlar	10 kişi	(% 4)

Deneklerin çoğunluğunu lise mezunu ve yüksek öğrenim mezunu kişiler teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu kişiler belediye hizmetlerini daha bilinçli değerlendirme gücüne sahiptir.

Tablo 22 : Gelir Durumu

10 milyondan az geliri olanlar	39 kişi	(% 15.6)
10-20 milyon arası geliri olanlar	74 kişi	(% 29.6)
21-30 milyon arası geliri olanlar	56 kişi	(% 22.4)
31 milyondan fazla geliri olanlar	53 kişi	(% 21.2)
Geliri bulunmayanlar	26 kişi	(% 10.4)
Cevaplandırmayanlar	2 kişi	(% 0.8)

Anket çalışmasında bütün gelir düzeyinden deneklere ulaşılmıştır. Deneklerin çoğunluğu 10-30 milyon arası gelir düzeyine sahip kişilerden meydana gelmektedir.

Tablo 23 : Mesleki Durumları

İşçi	34 kişi	(% 13.6)
Serbest meslek	25 kişi	(% 10)
Öğrenci	23 kişi	(% 9.2)
Ev kadını	18 kişi	(% 7.2)
Mühendis	5 kişi	(% 2.0)
Doktor	5 kişi	(% 2.0)
Avukat	3 kişi	(% 1.0)
Memur	36 kişi	(% 14.4)
Esnaf	54 kişi	(% 21.6)
Tüccar	6 kişi	(% 2.4)
İşsiz	5 kişi	(% 2.0)
İş adamı	8 kişi	(% 3.2)
Emekli	20 kişi	(% 8.0)
Nakliyecisi	5 kişi	(% 2.0)
Şoför	3 kişi	(% 1.2)

Çalışmada mesleki durum itibarıyla Çorum'daki meslek sahiplerinin tamamına yakın bir kısmına ulaşılmıştır. Bu kesimler içerisinde en fazla yoğunluğu esnaf teşkil etmektedir.

Tablo 24 : Ne Zamandan Beri Çorum'da Yaşıyorsunuz?

1 yıldan az	5 kişi	(% 2)
1-5 yıl arası	20 kişi	(% 8)
6-10 yıl arası	30 kişi	(% 12)
11 yıldan fazla	195 kişi	(% 78)

Anket çalışmasında soruların sorulduğu deneklerin çoğunluğunu, uzun süreden beri Çorum'da yaşayan insanlar meydana getirmektedir. Bu kişiler belediye hizmetlerini daha iyi değerlendirme gücüne sahiptir.

Tablo 25 : Genel Olarak Belediye Hizmetlerinden Memnun musunuz?

Çok memnunum	19 kişi	(% 7.6)
Memnunum	144 kişi	(% 57.6)
Memnun değilim	81 kişi	(% 32.4)
Cevaplandırmayanlar	6 kişi	(% 2.4)

Deneklerin çoğunluğu belediye hizmetlerinden memnun olduğunu ifade etmiştir. Belediyelerin siyasi kurumlar olması nedeniyle değer yargılarını da ifade eden yukarıdaki sonuçlar, belediye hizmetlerinin iyi ya da kötü olduğu hakkında kesin yargılara ulaşılmasını engellemektedir.

Tablo 26:Çorum Belediyesi Tarafından Ele Alınması Gereken Öncelikli Üç Konu Nedir?

	kişi	kıymetlatif toplamı	yüzdeleri	üç tercih sonundaki sıralaması
Altyapı ve kanalizasyon	100 kişi 5 kişi 5 kişi	110	(% 40) (% 2) (% 2)	2
Su sorunu	86 kişi 68 kişi 6 kişi	160	(% 34.4) (% 27.2) (% 2.4)	1
Asfaltlama ve yol bakımı	19 kişi 24 kişi 15 kişi	58	(% 7.6) (% 9.6) (% 6)	5
Tanzim satış işletmeleri	6 kişi 4 kişi 4 kişi	14	(% 4) (% 1.6) (% 1.6)	11
Çevre kirliliği	12 kişi 52 kişi 22 kişi	86	(% 4.8) (% 20.8) (% 8.8)	3
Organize sanayiler	1 kişi 5 kişi 6 kişi	12	(% 0.4) (% 2) (% 2.4)	12
Çöp sorunu ve temizlik	4 kişi 18 kişi 22 kişi	44	(% 1.6) (% 7.2) (% 8.8)	7
Gecekondu sorunu	5 kişi 25 kişi 34 kişi	64	(% 0.2) (% 10) (% 13.6)	6
Otopark	5 kişi 14 kişi 48 kişi	67	(% 2) (% 5.6) (% 19.2)	4
Spor alanları	3 kişi 8 kişi 17 kişi	28	(% 1.2) (% 3.2) (% 6.8)	9
Park ve yeşil alanlar	3 kişi 6 kişi 34 kişi	43	(% 1.2) (% 2.4) (% 13.6)	8
Toplu taşıma	2 kişi 3 kişi 12 kişi	17	(% 0.8) (% 1.2) (% 4.8)	10

Çorum halkının büyük bir çoğunluğu su sorununu en öncelikli sıraya oturtmaktadır. Bunun nedeni önceki yıllarda su sorununun ölümlere yol açacak boyutta şehirde yaşanmasıdır. Su sorununun çözümüne dönük çalışmalar büyük maliyetler gerektirmektedir. Önceki dönemlerde kendi kaynakları yeterli olmayan belediye, sorunun çözümünü merkezi yönetimden beklemiş, fakat merkezi yönetimden yeterli kaynaklar belediyeye aktarılamadığı için de sorun devam etmiştir. Son yıllarda İller Bankası ve D.S.İ. ile yapılan ortak çalışmalarla şehrin su sorunu şu anda çözülmüştür. Uzun vadeli olarak sorunun çözümlenebilmesi, daha büyük yatırımların gerçekleşmesine bağlıdır. Çorum İli'nin hızlı şehirleşmesi, önceki dönemlerde alt yapı yatırımlarına gereken önemin verilmemesi, sorunu ikinci sıraya yerleştirmektedir. Çorum'da sanayileşme hızının yüksek olması beraberinde çevre kirliliğinin de artmasına neden olmuştur. Aynı zamanda çevre kirliliğini artıran diğer faktörler çimento fabrikasının yerleşim yerinin şehrin hemen üzerinde olması ve kışın şehirde kalitesiz kömürlerin kullanılmasıdır.

Tablo 27 : Belediye Ekonomik Girişimlerde Bulunmalı mıdır?

Bulunmalıdır	172 kişi	(% 68.8)
Bulunmamalıdır	36 kişi	(% 14.4)
Fikrim yok	40 kişi	(% 16)
Cevaplandırmayan	2 kişi	(% 0.8)

Çorumlular'ın belediyenin iktisadi girişimlerine destek verdiği görülmektedir. Bunun nedeni; belediyenin iktisadi girişimlerinin Çorumlular'a ucuz ve kaliteli hizmet sunmasıdır. Tablo 28'de görüleceği gibi Tanzim satış özellikle en çok faydalanılan belediye ekonomik kuruluşu olarak dikkati çekmektedir. Tanzim Satış İşletmesinin ön sırada olması Çorumlu için günlük tüketim mallarında Belediye İşletmesinin önemi görülebilmektedir.

Tablo 28 : Belediyenin Ekonomik Amaçlı İşletmelerinin Hangilerinden Faydalanıyorsunuz?

Tanzim satış	113 kişi	(% 45.2)
Otobüs	128 kişi	(% 51.2)
Mezbahane	5 kişi	(% 2.0)
Taş ocağı	1 kişi	(% 0.4)
Cevaplandırmayan	3 kişi	(% 1.2)
Toplam	250 kişi	(% 100)

Deneklerin çoğunluğu, tanzim satış ve otobüs hizmetlerinden yüksek derecede faydalanmaktadır. Otobüs hizmetinin kent ortamında toplu taşımacılık açısından en uygun yöntem olarak var olması, bu hizmete yönelik talebin yüksek düzeyde seyretmesine yol açmaktadır. Mezbahane, Taşocağı işletmelerinin özellikli durumu, ilk bakışta görülebilir niteliktedir. Bu hizmetler arasında, belediyenin ekonomik etkinliği açısından, bize bilgi verecek temel birim Tanzim Satış İşletmesi hakkında deneklerin yarıya yakınının (% 45.2) olumlu kanaat bildirmesi, bu hizmete belediyenin devam etmesi gereğini ortaya koymaktadır.

Tablo 29 : Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Durumunda Ne Gibi Sonuçlar Ortaya Çıkar?

Hizmet kalitesi artar	127 kişi	(% 50.8)
Kalite düşer	34 kişi	(% 13.6)
Bir şey fark etmez	40 kişi	(% 16)
Özelleştirilmezse daha iyi olur	45 kişi	(% 18)
Cevaplandırmayanlar	4 kişi	(% 1.6)
Toplam	250 kişi	(% 100)

Deneklerin 127'si belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi halinde hizmet kalitesinin artacağını düşünmektedir. Bu şekilde bir sonuç, mevcut hizmetlerin çok kötü olduğu değil daha da iyi olacağı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü deneklerin daha önce ele

aldığımız cevaplarımızdan Belediyenin yürüttüğü faaliyetlerden de memnun olduğu görülmüştü. Bunu da ülkemizde son dönemlerde yürütülen “özelleştirme iyidir” kampanyasına bağlamak yanlış olmasa gerekir. Özelleştirmenin karşısında olan kişilerin sayısı azdır.

Tablo 30: Belediyenin Yaptığı Altyapı ve Sosyal Yatırımları Yeterli Görüyor musunuz?

Evet	75 kişi	(% 30)
Hayır	175 kişi	(% 70)

Belediyenin altyapı yatırımlarının yetersiz olduğu görüşünün fazla olması, alt yapı yatırımlarına daha fazla kaynak aktarılmasını gerektirmektedir. Yukarıda elde edilen sonuç, belediyenin acilen çözmesi gereken öncelikli sorunlar içerisinde bu sorunun ikinci sırayı teşkil etmesi ile de uyumludur.

Tablo 31 : Belediyenin Personel Politikası Hakkındaki Görüşleriniz nedir?

Artırılmalı	22 kişi	(% 8.8)
Azaltılmalı	60 kişi	(% 24)
Adil davranılmaktadır	60 kişi	(% 24)
Taraf tutulmaktadır	100 kişi	(% 40)
Cevaplandırmayanlar	8 kişi	(% 3.2)
Toplam	250 kişi	(% 100)

Belediyelerin siyasi kurumlar olması, seçim dönemlerinde yapılan vaatler, personel politikası hakkında halkın taraf tutulduğu yargısına neden olmaktadır. Belediyelerin personel politikalarında bu tür spekülasyonları önleyici açıklıkta çalışmaları, şeffaf tavır içinde olmaları gereklidir. Çorum Belediyesinin personel politikası hakkında, deneklerin % 40'ı “taraf tutulduğunu” söylerken, % 24'ünün “adil davranıldığını” savunması arasındaki uyumsuzluk, sahip oldukları siyasi eğilimin bir yansıması olarak görülebilir. Ancak bu farklı düşüncelerin

ortaya çıkması, uygulanması gerektiğini vurguladığımız açıklık politikasına yeterince uyulmadığını da göstermektedir. İyimser bir başka biçimde bakacak olursak, belediyenin kendi tutumunu belde halkına yeterince açıklayamadığı gibi bir başka eksiklikle karşı karşıya kalınır.

Tablo 32: Belediye Başkanı'na İsteddiğiniz Zaman Ulaşabiliyor musunuz?

Evet	115 kişi	(% 46)
Hayır	115 kişi	(% 46)
Cevaplandırmayanlar	20 kişi	(% 8)

Yerel yönetimlerde halkla birlikte hareket eden yönetim anlayışının Çorum Belediyesi örneğinde nasıl gerçekleştiğini göstermesi bakımından ilginç bir tablo oluşturan cevaplar, evet ile hayır arasında eşit biçimde dağılırken, cevap vermeme yolunu seçen deneklerin varlığı da hesaba katıldığında, halkın Belediye Başkanına istediği zaman ulaşabilmesi açısından, Belediye binasında yapılan gözlemlerin eşliğinde şu sonuç çıkartılabilir: “Evet” cevabı verenlerin, başkanı çıkartan partiye oy vermiş olmaktan kaynaklanan bir siyasal güven ile davranıp konuşmaları, “hayır” cevabını verenlerin siyasi olarak olumsuz peşin hükümlerle hareket etmeleri ve Belediye Başkanlığı “makam”ına ulaşılmasının kendileri açısından zor olacağını düşünmeleri temel saik olarak değerlendirilebilir.

Tablo 33 : Belediye Başkanı'nın Halkla Olan İlişkilerini Nasıl Görüyorsunuz?

Çok iyi	36 kişi	(% 14.4)
İyi	84 kişi	(% 33.6)
Orta	82 kişi	(% 32.8)
Zayıf	46 kişi	(% 18.4)
Cevaplandırmayanlar	2 kişi	(% 0.8)

Belediye başkanının halkla ilişkilerinin genellikle iyi olduğu görülmektedir. Şöyle ki, “çok iyi” ile “zayıf” cevaplarının siyasi tavrın yansıması olduğu ve “iyi” ile “orta” cevaplarının sorun yaşamayanların tavrını gösterdiği kabul edilirse, halkın Belediye Başkanının kendileriyle iyi ilişkiler içerisinde olduğunu düşündüğü söylenebilir. Bunda belediye başkanının ayda bir, değişen mahallelerde halk günü düzenlemiş olması ve haftanın bir gününde halkı kabul etmesi etkili olabilir.

Tablo 34 : Belediyenin Yapmış Olduğu Faaliyetlerden Haberiniz Oluyor mu?

Evet	48 kişi	(% 19.2)
Hayır	100 kişi	(% 40)
Yeterince	58 kişi	(% 23.2)
İlgilenmiyorum	40 kişi	(% 16)
Cevaplandırmayanlar	4 kişi	(% 1.6)

Bu sorunun cevaplarından çıkan görüntü Tablo 32 ile oldukça benzer bir durum arz etmektedir. “Hayır” diyen % 40 ile “evet” ve “yeterince” diyen % 42.4 arasındaki yakınlık, bizi Tablo 32’deki % 46 oranındaki eşitliğin sonuçlarına ulaştırmaktadır. Fakat doğrudan “hayır” diyenlerin % 40’ı teşkil etmesi, belediyenin yapmış olduğu faaliyetler konusunda halkı yeterince bilgilendiremediği ortaya çıkar. Deneklerin % 16’sının “ilgilenmiyorum” demiş olması, belediye-halk bütünleşmesinde sorunların varlığını ortaya koymaktadır. Bu sorunlarda temel sorumlu yine de belediye yönetimi olarak kabul edilmelidir. Çünkü söz konusu bütünleşme, siyasal kalkınmanın önemli göstergelerinden birisidir ve bunu gerçekleştirme görevi de öncelikle yönetime aittir.

Tablo 35 : Merkezi Yönetimlerin Belediyelere Kaynak Aktarımı ile Beldenin Kalkınması Arasında Bir İlişki Görüyor musunuz?

Evet	188 kişi	(% 75.2)
Hayır	53 kişi	(% 21.2)
Cevaplandırmayanlar	9 kişi	(% 3.6)

Halk, şehrin kalkınmasında merkezi yönetimlerin etkisinin büyük olduğu yönünde bir kanaat sahibidir. Deneklerin, Belediyenin çözümülemesi gereken öncelikli konuların başına koyduğu su ve altyapı sorunlarının varoluş nedenini, belediyelerin mevcut kaynaklarıyla bu sorunları aşamamaları ve bu yüzden merkezin desteğinin gerekli olduğunu görmeleri düşüncesini ortaya koymuştur. Geleneksel “baba devlet” anlayışıyla halkın dimağında büyük ölçekli yatırımların, eğitim ve sağlık gibi kuruluşların “devlet tarafından yapılır” düşüncesinin yerini koruyor olması ve halk tarafından da, bunların kalkınmanın bir ölçüsü olarak kabul edilmesi, beldenin kalkınması ile merkezi yönetimden alınacak kaynak arasındaki ilişkinin kurulması, bu sonucun çıkmasında etkili olmuştur.

Tablo 36: Çorum'un Merkezi Yönetimden Yeteri Kadar Kaynak Aldığını Düşünüyor musunuz?

Fazlasıyla aldı	8 kişi	(% 3.2)
Yeterince aldı	31 kişi	(% 12.4)
Yetersiz aldı	128 kişi	(% 51.2)
Az aldı	39 kişi	(% 15.6)
Cevaplandırmayan	44 kişi	(% 17.6)

Şehrin kalkınmasında merkezi yönetimlerin önemli bir yeri olduğunu düşünen halk, Çorum Belediyesi'nin yeteri kadar kaynak elde edemediği kanaatine sahiptir. Belediyenin faaliyetleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmadığını düşünen denekler, bu sorumuz karşısında çoğunluk olarak merkezden yapılan kaynak aktarımının yetersiz olduğunu söylemelerinin nedeni, merkezden gelecek kaynaktaki artışın şehrin kalkınmasında doğrudan etkili olacağı düşüncesinden doğmaktadır. Bu cevabın çıkmasında diğer bir neden de, insanların daha çoğu istemelerine yönelik yapılarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 37 : Sizce Kalkınmanın Ölçüsü Nedir?

Fabrika ve işyeri sayısının çokluğu	93 kişi	(% 37.2)
Kentli nüfusun çokluğu	9 kişi	(% 3.6)
İlden yapılan ihracatın artması	53 kişi	(% 21.2)
Eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin artması	93 kişi	(% 37.2)
Cevaplandırmayan	2 kişi	(% 0.8)

Halk kalkınmayı, şehirdeki fabrika ve işyeri sayısının çokluğu, eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin artması şeklinde algılamaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında, son yıllarda şehirde artan sanayi yatırımları ve yeni iş sahalarının açılmış olması en önemli iki etken olarak görülebilir. Eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinden halk doğrudan faydalandığı için, bunlardaki artış da işyeri sayısındaki artışla birlikte kalkınmanın bir ölçüsü olarak görülmektedir.

Tablo 38 : Çorum'un Kalkınma Düzeyi Hakkındaki Görüşleriniz Nelerdir?

Kalkınmış	37 kişi	(% 14.8)
Birçok beldeye göre kalkınmış	138 kişi	(% 55.2)
Az kalkınmış	55 kişi	(% 22)
Kalkınmamış	16 kişi	(% 6.4)
Cevaplandırmayan	4 kişi	(% 1.6)

Deneklerin çoğunluğunun Çorum'da uzun süredir ikamet eden kimseler olması nedeniyle, bu kişiler diğer beldelerle mukayese ederek şehirlerinin kalkınmış bir şehir olduğu düşüncesindedir. Denekleri bu düşünceye sevk eden etken, kendilerinin kalkınmanın ölçüsü olarak gördükleri unsurları, şehirlerinde yeterli miktarda bulmalarındır.

Tablo 39: Çorum'un Kalkınmasında Belediyeye Düşen Görevler Sizce Neler Olmalıdır?

Dünyaya tanıtılması	46 kişi	(% 18.4)
Bilgi ve teknolojinin sağlanması	67 kişi	(% 26.8)
Altyapıların tamamlanması	96 kişi	(% 38.4)
Sermaye birikiminin oluşturulması	31 kişi	(% 12.4)
Cevaplandırmayan	10 kişi	(% 4)

Diğer sonuçlarla da uyumlu olarak, halk kalkınmada belediyeye düşen görevin alt yapı yatırımlarının sağlanması olduğu düşüncesindedir. Halk, belediyeden bilgi ve teknoloji birikiminin sağlanması ve şehrin dünyaya tanıtılmasını beklemektedir. Belediye, şehrin kalkınmasında önemli bir yer teşkil eden özel sektör yatırımlarını kolaylaştıracak altyapı yatırımlarını gerçekleştirdiği, yeni bilgi ve teknolojinin transferinde etkili olduğu ve şehrin ürünlerinin tanıtımı için gerekli organizasyonları yaptığı takdirde deneklere göre, kalkınma açısından üzerine düşen görevleri yapmış sayılacaktır.

Tablo 40 : Çorum'un Kalkınmasında Belediye Görevlerini Yerine Getiriyor mu?

Getiriyor	43 kişi	(% 17.2)
Kaynak yetersizliğinden getiremiyor	92 kişi	(% 36.8)
Getirmiyor	45 kişi	(% 18)
Yönetimin yetersizliğinden getiremiyor	67 kişi	(% 26.8)
Cevaplandırmayan	3 kişi	(% 1.2)

Bu soruya cevap verenlerin çoğunluğu belediyenin görevlerini kaynak yetersizliğinden yerine getiremediğini düşünmektedir. Deneklerin dikkat çektiği bir başka yetersizlik nedeni de yönetimin yapısından kaynaklanmaktadır. "Getiriyor" ve "getirmiyor" cevaplarını siyasi tavır olarak kabul edersek, farklı nedenlerden dolayı getiremiyor düşüncesini dile getiren % 63.6 oranındaki denek belediyenin beklenen etkinliği gerçekleştiremediği sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 41 : Çorum'da Kalkınmayı Engelleyen Faktörler Nelerdir?

Bilgi ve teknolojinin yetersizliği	74 kişi	(% 29.6)
Coğrafi özellikler	11 kişi	(% 4.4)
Kamusal desteklerin yetersizliği	83 kişi	(% 33.2)
Hiçbir engel yok	72 kişi	(% 28.8)
Cevaplandırmayanlar	10 kişi	(% 4)

Kalkınmada hiçbir engel görmediğini söyleyen 72 denek, Çorum'u kalkınmış bulan görüşü destekler durumdadır. Kalkınmada merkezin desteğini önemli görenler, kalkınmanın önündeki engel olarak kamusal desteklerin yetersizliğini öne sürmektedirler. Kalkınmanın ölçüsü olarak fabrikaların çokluğunu düşünen denekler bilgi ve teknolojinin yetersizliğini kalkınmanın engeli olarak görmektedirler.

Tablo 42: Belediye İşiniz Düşüğünde Yapılıyor mu?

Hemen yapılıyor	71 kişi	(% 28.4)
Geciktiriliyor	66 kişi	(% 26.4)
Araya birisini koymak gerekiyor	55 kişi	(% 22)
Cevaplandırmayanlar	58 kişi	(% 23.2)

Tablodaki bilgilerden hareketle kesin sonuçlara ulaşmak mümkün değildir. Fakat, halkın belediyeye iş yaptırma konusunda araçların gerektiği düşüncesinin varlığı ve işlerinin geciktirilmesi halkın belediyeden beklentilerine cevap verilmediğini ortaya koymaktadır. Sosyal ve siyasal kalkınmasını gerçekleştirmiş bir toplumda, halkın kendi oyuyla seçmiş olduğu yöneticilerini, daha çok bir "işgören" olarak görme eğilimi, onların ortak sorunlara çözümler üretmesi ve ilgili birime düşen işlerinin "geciktirilmeden" ve kayırma yollarına başvurulmadan yapılması beklentisi oluşmaktadır. Çorum Belediyesi'nde bu beklentilerin tatmin edilmediği, yukarıdaki tabloda görülmektedir.

6.6 Ortalamalar

Tablo 43 : Cinsiyet Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri (adet)

Öncelikli konu grupları	Erkek	Kadın	Toplam	Toplam içindeki yüzde
Altyapı ve kanalizasyon	94	16	110	15.6
Su sorunu	124	36	160	22.8
Asfaltlama ve yol bakımı	49	9	58	8.3
Tanzim satış işletmeleri	12	2	14	2.0
Çevre kirliliği	63	23	86	12.2
Organize sanayiler	11	1	12	1.7
Çöp sorunu ve temizlik	36	8	44	6.3
Gecekondu sorunu	57	7	64	9.1
Otopark	54	13	67	9.5
Spor alanları	17	11	28	4.0
Park ve yeşil alanlar	30	13	43	6.1
Toplu taşıma	14	3	17	2.4
TOPLAM	561	142	703	100.0

Erkek deneklerin bu soruya verdikleri cevaplar, toplamda gerçekleşen sıralamaya uygun durumdadır. Bunu katılanların çoğunluğunu erkeklerin oluşturmasına bağlayabiliriz. Kadınlara göre, çevre kirliliği altyapı sorunlarından daha öncelikli olduğu görülmektedir. Her iki cins için de öncelikli konular sıralamasında ilk üçte su, altyapı ve çevre kirliliği olarak yer alırken, bu sıralamanın devamında erkekler gecekondu, otopark, asfaltlama ve yol bakımı sorunlarını; kadınlar ise otopark, yeşil alan ve spor alanları konularını daha önemli bulmuşlardır. Bu sıralamayı, her cinsin daha yakından yaşadığı sorunlara ve duyduğu ihtiyaçlara bağlamak mümkündür.

Tablo 44: Eğitim Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri (adet)

Öncelikli konu grupları	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek	Toplam	Toplamdaki yüzdesi
Altyapı ve kanalizasyon.	34	10	30	34	108	40,9
Su sorunu	39	15	48	50	152	34,2
Asfaltlama ve yol bakımı	18	7	19	13	57	8
Tanzim satış işletmeleri	6	1	3	4	14	2,5
Çevre kirliliği	18	8	19	35	80	12
Organize sanayiler	2	3	1	5	11	0,4
Çöp sorunu ve temizlik	14	5	12	13	44	1,7
Gecekondu sorunu	24	5	16	18	63	2,1
Otopark	16	4	23	21	64	1,7
Spor alanları	6	5	9	8	28	1,3
Park ve yeşil alanlar	10	6	13	12	41	1,3
Toplu taşıma	2	3	7	5	17	0,8
TOPLAM	189	72	200	218	679	100,0

Öncelikli olarak ele alınması gereken sorunlarda ilkokul mezunu olanlar birinci ve ikinci sıralarda genele uygun hareket ederken, üçüncü sıraya gecekondu sorununu koymuşlardır. Bunun nedenini gecekondu mahallelerinde oturan halkın genellikle ilkokul mezunu olması ve belediye hizmetlerinden burada oturanların diğer semtlerde oturanlara göre daha az faydalanması yatmaktadır. Sıralamalarına asfaltlama, yol bakımı ve çevre kirliliğini ekleyen grubu, bu tercihleri yapmaya yönelten etken, gecekondu semtlerinin kentsel ihtiyaçlarının karşılanmadığı düşüncesinden ortaya çıkmaktadır. Ortaokul mezunları, genel ortalamanın temsil ettiği sıralamaya uygunluk göstermektedir. Sıralamada ilk iki sırayı genel eğilimle paylaşan lise mezunları, üçüncü sıraya otopark sorununu yerleştirmiştir. Yüksek okul mezunları da genel eğilimlere uyumlu sıralama yapmıştır.

Tablo 45: Yaş Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri (adet)

Öncelikli konu grupları	15-25	26-35	36-45	45 +	Toplam	Toplamdaki Yüzdesi
Altyapı ve kanalizasyon.	23	29	32	26	110	15.7
Su sorunu	34	46	42	38	160	22.9
Asfaltlama ve yol bakımı	14	19	14	11	58	08.3
Tanzim satış işletmeleri	5	2	4	3	14	02.0
Çevre kirliliği	19	26	21	19	85	12.1
Organize sanayiler	4	2	5	1	12	01.7
Çöp sorunu ve temizlik	9	13	11	10	43	06.1
Gecekondu sorunu	13	17	22	12	64	09.1
Otopark	14	12	23	17	66	09.4
Spor alanları	14	6	7	1	28	04.0
Park ve yeşil alanlar	13	12	11	7	43	06.1
Toplu taşıma	4	7	5	1	17	02.4
TOPLAM	166	191	197	146	700	100.0

15-35 yaşlar arası grubun öncelikli konular hakkındaki düşünceleri genel eğilime uygundur. Bu grup, spor alanları, otopark, yeşil alanlar ve gecekondu konularını da ele alınması gereken diğer konular olarak belirtmişlerdir. Buna mukabil, 36- 45 yaş grubu ilk iki konuda genel ile uyum gösterirken, otopark ve gecekondu konularını üçüncü olarak eşit derece önemli görmektedir. bu iki yaş grubu arasındaki tercih farklılığı, ihtiyaçlarının ve bakış açılarının farklı olmasından doğmaktadır. Bu değerlendirmemizi, 45 yaş üstündeki grubun tercihlerinin 36-45 yaş grubunununki ile benzer olması da desteklemektedir.

Tablo 46: Gelir Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri (adet)

Öncelikli konu grupları	10 milyondan az	10-20 arası	21-30 arası	31 milyon üzeri	geliri olmayan	Toplam	Toplamdaki yüzdesi
Altyapı ve kanalizasyon.	14	39	27	24	6	110	15.7
Su sorunu	22	48	37	36	16	159	22.7
Asfaltlama ve yol bakımı	8	22	11	15	2	58	8.3
Tanzim satış işletmeleri	6	4	3	0	1	14	2.0
Çevre kirliliği	8	21	21	20	15	85	12.2
Organize sanayiler	1	4	2	2	3	12	1.7
Çöp sorunu ve temizlik	8	11	8	12	5	44	6.3
Gecekondu sorunu	11	20	13	12	8	64	9.2
Otopark	9	17	17	17	6	66	9.4
Spor alanları	9	5	10	3	1	28	4.0
Park ve yeşil alanlar	7	11	9	9	6	42	6.0
Toplu taşıma	4	7	5	0	1	17	2.4
TOPLAM	107	209	163	150	70	699	100.0

Bütün gelir gruplarının ilk iki konuyu, su ve altyapı olarak belirledikleri dikkate alınrsa, bunların şehrin temel sorunları olduğu anlaşılır. Düşük gelir düzeyindeki insanlar, kendileri açısından önemi açık olan gecekondu sorununu üçüncü sıraya yerleştirmişlerdir. Bu gelir grubunun tercihleri ilkökul mezunlarının tercihleriyle uyum içindedir. 10-20 milyon liralık gelir grubunun üçüncü derecede önemli gördüğü konular, birbirine yakın ağırlıkla, asfaltlama, çevre kirliliği, gecekondu ve otopark şeklinde belirmektedir. Gelir düzeyi 20-30 ile 30 milyondan yukarı gelir gruplarının tercihlerinde paralellik gözlenmektedir. Bunların üçüncü sorunu, çevre kirliliği olup genel ortalamaya uygunluk içindedir. Sonraki sıralarda ele alınması gerekli gördükleri konular ise, otopark, gecekondu ve asfaltlama çalışmalarıdır.

Tablo 47 : Meslek Gruplarının Öncelikli Konular Hakkındaki Görüşleri (adet)

Öncelikli konu grupları	işçi	serbest meslekçi	öğrenici	ev kadını	imtihsen dis	doktor	avukat	memur	esnaf	tüccar	işsiz	iş adamı	emekli	nakiyecisi	şoför	Toplamdaki yüzdesi
Altyapı ve kanalizasyon.	12	12	11	3	2	2	1	15	31	4	1	4	10	1	1	15.5
Su sorunu	26	16	11	12	4	5	3	24	27	5	1	3	16	2	2	22.2
Asfaltlama ve yol bakımı	10	7	4	3	0	2	0	7	13	2	4	3	2	3	2	8.3
Tanzim satış işletmeleri	0	2	2	0	0	0	0	2	3	0	0	0	2	2	1	2.0
Çevre kirliliği	9	6	6	9	2	3	3	18	13	0	1	2	8	2	1	11.7
Organize sanayiler	3	0	3	0	0	0	0	1	1	1	0	2	1	0	0	1.7
Çöp sorunu ve temizlik	6	8	2	3	0	0	0	9	9	2	2	2	2	1	0	3.6
Gecekondu sorunu	10	5	9	3	3	1	0	9	18	2	0	2	1	0	1	9.1
Otopark	5	6	4	7	2	2	2	11	15	1	0	1	6	4	1	9.5
Spor alanları	8	3	5	1	0	0	0	3	7	0	0	0	1	0	0	4.4
Park ve yeşil alanlar	5	1	3	5	2	0	0	4	13	1	2	2	5	0	0	5.8
Toplu taşıma	6	1	2	0	0	0	0	5	2	0	0	0	1	0	0	2.4
Toplam	100	67	62	46	15	15	9	108	152	18	10	21	55	15	9	

İşçiler, temelde su konusunun ele alınmasına ağırlık vermişlerdir, diğer konular arasından özellikle belirten birisi yoktur.

Serbest meslek grubunun su ve altyapıyı vurgulayan tutumu gözlenirken, öğrenci grubunun bu iki konuya yakın önemde ele aldıkları gecekondulara göze çarpmaktadır. Bunun öğrencilerin, dünyayı algılayıştaki idealizminden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ev kadınları, su konusunun dışında çevre kirliliğini vurgulamaktadırlar. Mühendis, doktor, avukat ve memur grupları için ilk üç sıra ortak olarak şu şekilde biçimlenmiştir. Su, çevre kirliliği ve altyapı. Esnaf ve iş adamı grupları, genel eğilimden farklı olarak öncelikli altyapıya vererek su sorunu ile birlikte önemli konular olarak sergilemişlerdir. Diğer bütün gruplarda gözlenen eğilim, deneklerin genel ortalamasına uyum halindedir. Çeşitli kategorilerde, ele alınması gereken öncelikli konuların nasıl belirlediğini izlediğimiz yukarıdaki tablolarda görülmüyor ki, Çorum halkının gözünde temel sorunlar su, altyapı ve çevre kirliliğidir. Ayrıca otopark, gecekondular, asfalt ve yol bakımı, çöp temizlik, park ve yeşil alanlar % 6-10 arasındaki oranlarda ele alınması gereken konular arasında sayılmıştır.

Tablo 48: Meslek Gruplarının Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Konusundaki Görüşleri

	işçi	serbest meslek	öğrenci	ev kadını	mühendis	doktor	avukat	memur	esnaf	tüccar	işsiz	iş adamı	emekli	nakiyeci	şoför	Toplam içindeki yüzdesi
Hizmet kalitesi artar	13	12	8	8	2	4	2	18	30	4	2	5	13	5	1	51.6
Kalite düşer	7	4	5	1	1	1	1	4	6	1	0	2	1	0	0	13.8
Bir şey fark etmez	5	6	5	1	2	0	0	7	8	0	1	1	2	0	2	16.3
Özelleştirilmezse daha iyi olur	8	3	5	7	0	0	0	7	9	1	1	0	4	0	0	18.3
Toplam	33	25	23	17	5	5	3	36	53	6	4	8	20	5	3	100

Tablo 49 : Meslek Gruplarının Kalkınmada Belediyeye Düşen Görevler Konusundaki Görüşleri

	işçi	serbest meslek	öğrenci	ev kadını	mühendis	doktor	avukat	memur	esnaf	tüccar	işsiz	iş adamı	emekli	nakiyeci	şoför	Toplam içindeki yüzdesi
Dünyaya tanıtılması	5	4	0	4	1	1	0	7	12	2	2	3	3	2	0	19.2
Bilgi ve teknolojinin sağlanması	7	2	14	6	2	3	1	8	10	2	2	1	7	2	0	27.9
Altyapıların tamamlanması	18	12	4	4	2	0	2	19	17	2	1	3	8	1	3	40.0
Sermaye birikiminin oluşturulması	2	7	5	2	0	1	0	1	10	0	0	1	2	0	0	12.9
Toplam	32	25	23	16	5	5	3	35	49	6	5	8	20	5	3	100

Şehrin kalkınması konusunda dünyaya tanıtılmasını isteyen meslek gruplarının başında işadamları gelirken, bilgi ve teknolojinin sağlanmasını öğrenciler, ev kadınları ve emekliler, belediyeden beklemektedirler. Altyapıların tamamlanmasını işçiler, memurlar, serbest meslek, avukat, esnaf ve şoförler belediyenin görevi olarak belirtmişlerdir. Esnaf ve serbest meslek grupları, ikinci yoğunlukta olmak üzere sermaye birikiminin gerçekleştirilmesinde belediyeye görevler düşüğü görüşündedir. Meslek gruplarının çoğunluğunun "altyapıların tamamlanmasını" belediyeye düşen görevler içerisinde düşünmesi, daha önceki "kalkınma" ve "belediyelerin öncelikli yapmaları gereken" sorularına verdikleri cevaplarla aynı paralellikte olması bu konunun belediyenin görevleri içerisinde yer aldığını göstermektedir.

Tablo 50: Eğitim Gruplarının Belediye Hizmetlerinin Özelleştirme Konusundaki Görüşleri

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek	Toplam	Toplamdaki yüzdesi
Hizmet kalitesi artar	32	16	34	39	121	51.1
Kalite düşer	8	3	6	17	34	14.3
Bir şey fark etmez	10	3	17	10	40	16.9
Özelleştirilmezse daha iyi olur	16	3	13	10	42	17.7
Toplam	66	25	70	76	237	100

Tablo 51: Gelir Gruplarının Belediye Hizmetlerinin Özelleştirme Konusundaki Görüşleri

	10 milyon altı	10-20 milyon	20-30 milyon	30+	geliri olmayanlar	Toplam	Toplamdaki yüzdesi
Hizmet kalitesi artar	14	36	34	31	12	127	52.1
Kalite düşer	6	9	8	9	2	34	13.9
Bir şey fark etmez	3	14	8	11	4	40	14.6
Özelleştirilmezse daha iyi olur	14	15	6	2	6	43	17.6
Toplam	37	74	56	53	24	244	100

Belediye hizmetlerinin özelleştirilmesi konusunda Tablo 48, 50 ve 51’de görüldüğü gibi, genel eğilim olan özelleştirmenin kalitede artış yapacağı düşüncesi; bütün gruplandırma birimleri için geçerlilik arz etmektedir. Ancak gelir gruplandırmasındaki düşük gelirli (10 milyondan az) denekler, özelleştirmenin kalite artışına yol açacağını vurguladıkları kadar da, özelleştirme yapılmaması dileğini ifade etmişlerdir. Bu düşüncenin altında, özelleştirme ile birlikte fiyatlarda artış olacağından alım güçlerinin azalacağı kanaati yatmaktadır.

Tablo 52: Eğitim Gruplarının Kalkınmada Belediyeye Düşen Görevler Konusundaki Görüşleri

	İlkokul	Ortaokul	Lise	Yüksek	Toplam	Toplamdaki Yüzdesi
Dünyaya tanıtılması	14	7	14	10	45	19.4
Bilgi ve teknolojinin sağlanması	19	3	17	27	66	28.4
Altyapıların tamamlanması	24	13	28	27	92	39.7
Sermaye birikiminin oluşturulması	6	3	10	10	29	12.5
Toplam	63	26	69	74	232	100

Bu konuda genel eğilimlere uygun cevap veren eğitim grupları da altyapıların tamamlanmasını birinci sıraya, bilgi ve teknolojinin sağlanmasını ikinci sıraya yerleştirmişlerdir. Ortaokul mezunu grubun ikinci sıraya tanıtımı koyması bu eğilimin tek istisnasıdır.

6.7. Değerlendirme

Yaptığımız anket çalışması, halkın kent kalkınmasında belediyelerin önemli görevleri olduğu düşüncesini vermektedir. Ankete katılan denekler, Çorum Belediyesi tarafından ele alınması gereken öncelikli konuları su, altyapı ve çevre kirliliği olarak belirtmişlerdir. Tanzim satış işletmesinin çalışmalarından belediyenin ekonomik faaliyetlerde bulunmasını isteyen halk belediyenin hizmetlerini özelleştirmesi durumunda (gelir düzeyi düşük olan grup hariç) kalitenin artacağını düşünmektedir. Denekler altyapı, su, park, bahçe gibi kalkınmada gerekli olan yatırımları, belediyenin kendi ve merkezi yönetimden aldığı kaynak azlığından yetersiz görmektedirler. Çorum'u birçok beldeye göre kalkınmış gören denekler; eğitim, sağlık ve diğer kamu hizmetlerinin ve fabrika sayısının artmasını kalkınmanın ölçüsü olarak görmektedirler. Kalkınma ile merkezi yönetimin kaynak aktarımı arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu belirten halk Çorum'un yeteri kadar kaynak alamadığını düşünmektedir. Deneklerin belediyeye işi düşüğünde araya birisini koymak gerektiğini söylemeleri de anketin bir diğer sonucudur.

SONUÇ

Günlük hayatımızda insanların karşılaştığı; ulaşım, temizlik, su, eğitim, sağlık, barınma ve daha iyi iş imkânlarının büyük kentlerde bulunması nedeniyle kırsal kesimden kentlere doğru göç yaşanmaktadır. Göçle birlikte daha iyi yaşama özlemi içinde gerçekleşen hızlı kentleşmenin ortaya çıkarttığı sorunların (gecekondulaşma, altyapı hizmetlerinin ihtiyaca cevap verememesi, sağlık hizmetlerinin yetersizliği vb.) merkezi yönetim tarafından tek başına çözümlenemeyeceği kabul edilir bir görüş haline gelmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kentlerdeki hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla düzenlenen 1580 sayılı ve diğer kanunlarla belediyelere verilen yetki ve sorumlulukların birçoğu zaman içinde merkezi yönetim tarafından üstlenilmiştir. Günümüzde belediyelerden daha fazla hizmet beklenmesine karşılık görev ve yetkileriyle orantılı bir kaynak dağılımının olmayışı, daha etkin bir biçimde çalışmasının önündeki en önemli engel olarak görünmektedir.

Bir arada yaşayan insanları modern yaşamın da etkisiyle ihtiyaçlardaki çeşitliliğin çoğalması ve bunların karşılanmasında ortaya çıkan sorunların çözümlenebilmesi; merkezi yönetimin kontrolünde belediyelere daha geniş yetki ve kaynak tahsisi ile mümkündür. Merkezi yönetim ve belediyeler halka karşı olan görevlerini; o toplumdaki sosyal, ekonomik ve siyasal kurumlarda meydana gelen iyileşme ve toplumun belli bir refah seviyesine ulaşması olan kalkınmanın gerçekleşmesi ile yerine getirebilirler.

Ülkemiz; genel yönetim yapısının Fransız yönetim sisteminden yararlanmasına ve Fransa'nın günümüzde merkeziyetçi yapıdan vazgeçmiş olmasına rağmen, küreselleşen dünyada kalkınma çabalarını yerelleşme ile sağlarken, aşırı merkeziyetçi yönetim yapısına devam etmektedir. Kamu personeli sayısının çoğu yerde gereğinden fazla olması, aşırı

bürokratik işlemler ve kamu personelinin sosyal ve ekonomik statülerinin giderek kötüleşmesi nedeniyle, merkezi yönetimin birçok kurumunda tıkanmalar ve suistimaller yaşanmaktadır.

Merkezi yönetim; yönetimde görülen bu aksaklıkların ve sorunların çözümüne yönelik olarak çeşitli tarihlerde planlama düzeyinde TODAİE`e çalışmalar yaptırmıştır (MEHTAP, KAYA projeleri gibi...). Planlama düzeyinde yapılan bu çalışmalar ne yazık ki uygulamaya konulamamıştır.

Bu çalışmamızda; yerel yönetim birimlerinden en etkili olan belediyelerin bölge ve ülke kalkınmasındaki görevlerini; yetki, kaynak ve sorumlulukların verilmesi durumunda yerine getirip getiremeyeceği üç ana bölüm ve bir anket çalışması ile incelenmiştir.

Birinci bölümde; öncelikle merkezi yönetim ile yerel yönetimler ve bunlar arasındaki siyasal, ekonomik ve yönetim ilişkileri kısaca ele alınmıştır. Daha sonra; çalışmamızın ana konusunu oluşturan belediyelerin gelişimi, yönetim yapısı, üstlendikleri görev ve sorumluluklar ile bunları yerine getirmede kullandıkları kaynakların neler olduğu ve nerelere harcanabileceği yasal çerçeve içinde verilmiştir.

İkinci bölümde; kalkınma ve büyüme kavramları, kalkınmanın ekonomik, sosyal, siyasal, kırsal ve kentsel boyutları hakkında bilgi verildikten sonra; belediyelerin ekonomik fonksiyonları, belediye işletmeciliği ve kalkınma-belediye arasındaki ilişkilerin neler olabileceği teorik olarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; birinci ve ikinci bölümde teorik olarak incelenen belediye, kalkınma ve bunlar arasındaki ilişkileri Çorum Belediyesi örnek alınarak; Çorum Belediyesi`nin kanunlarla kendisine verilen görevlerinin, kaynaklarının ve harcamalarının nasıl bir süreç içerisinde gerçekleştiği incelenmiştir. Buna ek olarak, kalkınma-belediye ilişkilerini Çorum Belediyesi baz alınarak 250 kişiyle yüz yüze bir anket çalışması yapılmış ve sonuçları

değerlendirilmiştir.

Bu çalışmamızın sonucunda aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkarılmıştır:

1. Genel ve yerel ihtiyaçların karşılanmasında halkın beklentilerine cevap verme noktasında kendisine daha yakın gördüğü ve ulaşabileceğini düşündüğü kurumlar belediyeler olmaktadır.

2. Ülkemizde belediyeler siyasal bir kurum olduğu için, merkezi yönetimin siyasal tercihleri nedeniyle belediyelerin görevlerini yerine getirmesinde merkezi yönetim etkin bir rol oynamaktadır. Bu da ülkemizde siyasal anlamda kalkınmanın henüz gerçekleşmediğini göstermektedir.

3. Görüşülen kamu kurumlarının yöneticilerinin çoğunluğu, merkezi yönetimin yetkilerinin ve kaynaklarının, görev dağılımına uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Ama merkezi yönetim yetki ve kaynakların yerel yönetimlere dağıtılmasıyla; bir yandan merkezi otoritenin sarsılacağını düşünmekte, diğer yandan da kendi siyasal gücünü kaybetme kaygısını taşımaktadır. Bu nedenle; merkezi yönetim yeniden yapılanma konusundaki istekleri göz ardı etmekte, bu da; varolan sıkıntıların artarak sürmesine neden olmaktadır.

4. Ülkemizde kaynakların belirli bölgelerde toplanması nedeniyle, gelirin ve kaynakların bölüşümünde sorunlar yaşanmaktadır. Oysa kalkınmanın temel hedefi, elde edilen gelir ile ulaşılan refah seviyesinden toplumun her kesiminin adil bir biçimde faydalanmasını sağlamaktır. Bu sorunların giderilmesinde merkezi yönetimin her kesime ulaşabilmesinin zorluğunu, halkın kendi içinden seçtiği yerel yöneticilerle aşmak mümkündür.

5. İhtiyaçların günümüzde daha da farklılık arzemesi, devletle birlikte, diğer kamu kuruluşları ve belediyelerin de görevlerinde değişikliklere yol açmıştır. Şehrin ekonomik

anlamda kalkınmasına ve daha fazla katma değer üretilmesine neden olacak sanayi, eğitim, kültür, sağlık ve ulaşım yatırımları toplumun geniş bir kesimi tarafından istenmektedir. Yerel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak; toplumu bilinçlendirme, toplumda bir koordinasyon sağlanması, gerektiğinde altyapı hizmetlerinin götürülmesi vb. hizmetlerin çoğu belediyeler tarafından yerine getirilerek, bölgesel kalkınmada motor görevi görmektedirler.

6. Belediyeler, şehrin ekonomik potansiyellerini harekete geçirmek amacıyla oluşturulan küçük sanayi siteleri, organize sanayi bölgelerinin altyapı hizmetlerini tamamlamasıyla, girişimcileri yatırıma teşvik ederek şehirde yatırımların artmasına; gönüllü kuruluşlarla, girişimcilerle ve kamu yöneticileriyle olan ilişkilerin pekiştirilmesinde, festival ve fuar çalışmalarlarıyla şehrin ve bölgedeki üretimin tanıtılmasında, üniversitelerin çalışmalarından faydalanılmasında, halkın aydınlatılmasında, kaynakların bölgesel kalkınmaya yönlendirilmesinde öncülük etmektedirler.

7. Çorum Belediyesi üzerine yapılan araştırma bize göstermektedir ki, belediyeler; toplam gelirleriyle klasik belediye hizmetleri sayılan altyapı, su, park bahçe gibi görevleri azami olarak yerine getirebilme çabası içerisindeyler. Belediye'nin yol gösterici faaliyetlerinin yanı sıra, şehrin ekonomik yapısını düzenleyici faaliyetleri bulunmaktadır. Örneğin; Çorum Belediyesi'nin tanzim satış işletmelerini kurmasının temel nedenleri; bir yandan piyasa şartlarında hizmet vererek belediyeye kaynak sağlamak, diğer yandan da vatandaşlara ucuz ve kaliteli hizmet sunmaktır.

Yapılan bu çalışma sonucu, belediyelerin ekonomik kalkınma sürecinde etkin bir rol oynayabilmesi konusunda bazı önerilerimiz olacaktır. Bunlar:

1. Belediyelerin merkezi yönetimle olan yönetim ilişkileri geliştirilerek, akışkanlığın ve demokratik katılımın sağlanmasına çalışılmalıdır.

2. Yerel kaynakların daha iyi düzeyde kullanılmasını temin etmek amacıyla, yerel hizmetlerin üretilmesinde ve topluma sunulmasında sorumluluk belediyelere verilmelidir.

3. Belediyelerde hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli bir etken olan mali yapılarının merkezi yönetime bağımlı olmaktan kurtularak, kendi mali kaynaklarının oluşturulmasına imkan sağlanmalıdır.

4. Toplum-devlet bütünleşmesini sağlayan en önemli unsur olan halkın yönetime katılımı belediyelerle daha kolay olmaktadır. Bu amaca yönelik olarak, şehrin ve bölgenin önemli sorunların tartışılabildiği bir "Yerel Danışma Meclisi" kurulmalıdır. Bu meclise; başta tüm yerel yöneticiler olmak üzere, valilik ve taşra teşkilatının uzmanları, muhtarlar, iş adamları, esnaf ve sanatkarların temsilcileri, bilim adamları ve araştırmacılar ile basın kuruluşlarının temsilcileri bulunmalıdır. İl Yerel Yönetimi'nin danışma organı olan bu meclisin aldığı kararların uygulanmasına gidilmelidir. Sonuçta, daha geniş katılımlı bir anlayışla ortaya çıkarılan sorunların yine, aynı çerçevede tartışılarak çözümlenmesi ile; yerel demokrasi anlayışının daha da geliştirilmesi söz konusu olacaktır.

5. Şehrin tanıtılmasında önemli bir araç olan festivaller ve fuarların genişletilerek, şehrin kültürel kimliğinin ortaya konarak dünyaya tanıtılması amaçlanmalıdır. Festival ve fuarlar sadece bir eğlence olmaktan kurtularak, şehrin ekonomik yapısına katkı sağlayıcı bir özelliğe dönüştürülmelidir. Bu amaçla uluslararası fuarlara katılarak karşılıklı olarak bilgi ve sermaye birikimi akışı sağlanmalıdır. Bu amaca yönelik olarak, internet ağundan da faydalanılabilir.

6. Belediyelerin önemli sorunları olan; hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı düzensiz ve sağlıksız yapılaşma, göç, sağlık ve eğitim hizmetlerinin niteliğinin düşmesi gibi sorunların giderilmesinde belediyelere özerklik tanınmalıdır.

7. Toplumun büyük bir kısmına hizmet veren belediyelerin, sorunların yerinde çözümlenebilmesi ve kalkınmada daha faal olabilmeleri için yürütme organı içinde temsil edilmelidirler. Buna yönelik olarak “Belediyeler Bakanlığı” kurulmalıdır.

8. Belediyeler; yöredeki ekonomik faaliyetleri koordine etmesi, kalkınma amaçlarına göre yönlendirmesi, yapılacak imar planlarıyla şehirlerin yaşanabilir bir mekan olmasında geniş yetkiler ve parasal kaynaklarla donatılmalıdır.

9. Vatandaşların ve gönüllü kuruluşların şehrin sosyal ve kültürel yönden geliştirilmesine yönelik faaliyetlerine belediyeler öncülük etmelidirler.

10. Belediye başkanının ve belediye yönetiminin yetkili organlarında görev yapmakta olan kişilerin; belediyeceilik, kalkınma, kaynakların kullanımı vb. konularda daha önceden bu görevlere hazırlanmalıdırlar. Bununla; belediye yönetiminde yer alacak olan kişilerin konularında uzman olmaları sağlanacaktır.

Sonuç olarak; ne yapacağı konusunda eğitilmiş ve deneyimli kişiler tarafından yönetilen, yetki ve sorumluluklarıyla orantılı kaynaklara sahip olan belediyeler; ekonomik kalkınma ile birlikte, toplumun sosyal, kültürel ve siyasal bakımından bölge ve ülke kalkınmasında üzerine düşen görevleri yerine getirecektir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKTAN, Tahir. **Türkiye’de Mahalli İdareler ve Planlı Kalkınma**, Eroğlu Matbaası, Ank., 1970.
- AVAN, Hakkı. “Belediye Kooperatif İlişkileri”, **Türk İdare Dergisi**, S:394, Mart-1992.
- AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER YÖNLENDİRME KOMİTESİ; **Yerel Yönetimlerde Mali Yönetim**, Mahalli İdareler Genel Müd., Yay. No:2, Ank., 1995.
- AYHAN, Serap. “Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı”, **Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri**, Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara, 1993.
- AYTAÇ, Fethi-PİRLER, Orhan-GÖKÇEER, Fikri. **Belediyelerimize Rehber**, Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ank, 1994.
- BAŞKAYA, Fikret. **Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Düşüşü**, İmge Kitabevi, 1.baskı, Ank., 1994.
- BAYRAKTUTAN, Yusuf. “Bölgesel Dengesizlik ve Bölgesel Kalkınma”, **Atatürk Üni. İİBF. Dergisi**, C:13, S:3-4, 1994.
- BERBER, Metin. “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin İktisadi Kalkınmayı Desteklemede Aksayan Yönleri”, **Demokrasi Gündemi**, Türk Demokrasi Vakfı Yay. S:21, Ank., 1995.
- BOZKURT, Nart. “Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı”, **Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri**. Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı, Ank., 1993.
- DİNLER, Zeynel. **İktisada Giriş**, Etkin Kitabevi Yayınları, Bursa, 1995.

- DOBB, Maurice. **Kapitalizm, Sosyalizm, Az Gelişmiş Ülkeler ve İktisadi Kalkınma**, Çev: Mehmet SELİK, AÜ SBF Yayınları, Ank., 1981.
- DOĞAN, Tahsin. "Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı", **Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri**, Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı Yay., Ank., 1993.
- DOĞANAY, Selami. "İncir-Üzüm-Pamuk-Zeytin ve Zeytinyağı Birliklerinin İşleyişi ve Kırsal Kalkınma İle Kırsal Sanayi Etkileri", **Kırsal Sanayi Sempozyumu**, DPT Yay., Ank. 1993
- DÖNMEZ, Mustafa, "Büyükşehir Belediyelerinin Görevleri ve Hizmetlerin Dağılımında Koordinasyonun Sağlanması", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, Mayıs, 1995.
- DÖNMEZ, Mustafa. "Belediyelerin Görevleri", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Kasım 1994, Sayı:589.
- DPT, **VII. Beş Yıllık Özel İhtisas Komisyonu Raporu -Kırsal Sanayi-**, DPT Yayın No:2356, Ankara, 1994.
- DPT, **VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)**.DPT Yay., Ank., 1995.
- DÜĞER, İ.Hakkı. **Makro İktisat**, Kütahya, 1993.
- DÜLGEROĞLU, Ercan. **Kalkınma Ekonomisi**, Uludağ üniversitesi Basımevi, Bursa, 1988.
- Ekonomi Ansiklopedisi**, C: 1, Paymaş Yayınları, İst., 1983.
- Ekonomi Ansiklopedisi**, C:2, Paymaş Yayınları.
- ERDER, Sema-İNCİOĞLU, Nihal. **Türkiye'de Yerel Yönetimler**, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye'nin Sorunları Dizisi no:23, İst., 1995.
- ERDUMLU, Güngör. **Bir İl Özel İdare Uygulaması, Tokat Örneği**, DPT Yay. Genel Yay. No:2183- SPB No:18, Ank., 1989.
- ERYILMAZ, Bilal. **Kamu Yönetimi**, Üniversite Kitabevi, İzmir, 1994.

- EYÜBOĞLU, Ercan - GÖZAYDIN, İftar - TOKSÖZ, Fikret. (Ed.) **Belediyecinin Başucu Kitabı**, Marmara ve Boğazları Belediyeler Birliği Yay. Tarihsiz, İst.
- GÖKÇEER, Fikri. "Çevre Temizlik Vergisi", **İller ve Belediyeler Dergisi**, Türk Belediyecilik Derneği, S:580.
- GÖKÇEER, Fikri. "Nasıl Bir İller Bankası?", **İller ve Belediyeler Dergisi**, S:577, s.413-414.
- GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref. **Yönetim Hukuku**, 8. Baskı, Turhan Kitabevi, Ank., 1995.
- GÜLER, Birgül. "Belediyeleşme Süreci Hakkında", **Amme İdaresi Dergisi**, C:25, S:3, Eylül, 1992.
- GÜLER, Birgül. "Yerel Yönetim Tarihine Yaklaşım Sorunu", **Amme İdaresi Dergisi**, C:26, S:1, 1993.
- KARAMAN, Zerrin TOPRAK. **Kent Yönetimi ve Politikası**, 3. Baskı, Anadolu Matbaası, İzmir, 1995.
- KARATEPE, Şükrü. **İdare Hukuku**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1988.
- KELEŞ, Ruşen. "Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri İsimli Yuvarlak Masa Toplantısı", **Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri** Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı, Ank. 1993.
- KELEŞ, Ruşen-YAVUZ, Fehmi. **Yerel Yönetimler**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ank, 1989.
- KELEŞ, Ruşen. "Belediye Gelirleri", **Amme İdaresi Dergisi**, S:4.
- KELEŞ, Ruşen. **Kentleşme Politikası**, İmge Yay., Ank., 1990
- KELEŞ, Ruşen. **Kentleşme ve Konut Politikası**., AÜ SBF Yay., Ank., 1984.
- KÖKLÜ, Aziz. **Makro İktisat**, Sevinç Matbaası, Ank., 1976.
- KOZLU, Cem. **Türkiye Mucizesi, Vizyon Arayışları ve Asya Modelleri**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Genel Yay. No:335, TİSAMAT Basımevi, Ank., 1984.
- KÜÇÜK Yalçın. **Planlama, Kalkınma ve Türkiye**, 4. Baskı, Tekin Yay., Ank., 1984.

- KURTULUŞ, Hatice. “Kentsel Gelişme Teorileri ve Türkiye’de Kentsel Gelişme”, **Gelişme İktisadi Kurum-Eleştiri-Yorum**, (Ed.) İŞGÜDEN-ERCAN-TÜRKAY, Beta Yayınları, İst., 1995.
- KUTLU, Muammer. “Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Dağıtılması”, **Türk İdare Dergisi**, S:393, 1991.
- MANİSALI, Erol. **Gelişme Ekonomisi**, 3.baskı, Ar Yayın Dağıtım, İst., 1992.
- MAYNARD, Geoffrey. **Economic Development and Price Level**, Second Edition, MacMillan and Co. London, 1963.
- MEIER, Max Georg, “Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama Konusunda Yuvarlak Masa Toplantısı”, **Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama** Türk Belediyecilik Derneği - Conrad Adenauer Vakfı, Ank.1994.
- MİLLİYET **Genel Ekonomi Ansiklopedisi**, C: 1, Milliyet Yayınları, 1988.
- NADAROĞLU, Halil. **Mahalli İdareler**, 5. Baskı, Beta Yayınevi, İst. 1994.
- ÖNCEL, Yenal. **Mahalli İdareler Maliyesi**, 2. Baskı, Filiz Kitabevi, İst., 1992.
- ÖNCÜL, M.Sadık. “Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Yeri ve Önemi”, **Atatürk Üni. İİBF. Dergisi**, C:10, S:1-2, 1993.
- ÖZGÜVEN, Ali. **İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması**, Filiz Kitabevi, İst., 1988.
- ÖZKAN, Hasan. “Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro Standardizasyonu Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı” **Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro Standardizasyonu** Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı, Ank.1994.
- RESMİ GAZETE, 14.4.1930 tarih ve 1471 sayılı.
- RESMİ GAZETE, 24.5.1981 tarih ve 17354 sayılı.
- RESMİ GAZETE, 29.5.1981 tarih ve 17354 sayılı
- RESMİ GAZETE, 9.7.1984 tarih ve 18453 sayılı

- RÜZGAR, Hasan. "Belediyelerimiz ve Spor, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Nisan 1994, S:582.
- SEYİDOĞLU, Halil. **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, Güzem Yayınları, Ank., 1992.
- SOYSAL, Mümtaz. "Politik Gelişmede Mahalli İdarelerin Rolü (Soyut Bir Kanıtın Taslak Olarak İfadesi)", **Mahalli İdareler ve Ulusal Kalkınma**, TODAİE Yayınları, Ank., 1971.
- T.C. ANAYASASI, 2. Baskı, Seçkin Yayınları, Ank. 1995.
- T.C. BAŞBAKANLIK TOPLU KONUT İDARESİ BAŞKANLIĞI-IULA EMME, **Türkiye'de Yerel Yönetim Sisteminin Geliştirilmesi**, Kent Basımevi, İst., 1993.
- T.C. MARMARA VE BOĞAZLARI BELEDİYELER BİRLİĞİ, **Belediyecinin Başucu Kitabı**, Su Basım Yayın Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi.
- TAMER, Mustafa. "Bölgesel Kalkınma ve Yerel Yönetimler", **Türk İdare Dergisi**, S:396, Eylül, 1992.
- TEKELİ, İlhan. "**Belediyecilik Yazıları (1976-1991)**", Kent Basımevi, İst., 1992.
- TEKMAN, Mustafa. "İl Özel İdareleri ve Bölgesel Kalkınma", **Türk İdare Dergisi**, S:382, Mart, Ank., 1989.
- TOPRAK, Zerrin KARAMAN. **Yerel Yönetimler**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1992.
- TORTOP, Nuri. "Merkezi İdare ile Yerel İdareler Arasında Kaynak Bölüşümünün Ölçütleri" **Mahalli İdareler Dergisi**, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, S:3, 1994.
- TORTOP, Nuri. Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro Standardizasyonu Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı" **Belediyelerde Personel Çalıştırılması ve Kadro Standardizasyonu** Türk Belediyeçilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı, Ank.1994.
- TORTOP, Nuri. "Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma", **Amme İdaresi Dergisi**, C:25, S:3, 1992.
- TORTOP, Nuri. **Mahalli İdareler**, TODAİE, Ank., 1984.
- TÜRKAY, Mehmet. "Gelişme: Kavramsal Köken ve Yorumlar", **Gelişme İktisadi Kuram-Eleştiri-Yorum**. Ed: İŞGÜDEN-ERCAN-TÜRKAY, Beta Yayınları, İst., 1995.

- TÜRKAY, Mehmet. “Gelişme İktisadının Bir Disiplin Olarak Ortaya Çıkması”, **Gelişme İktisadı Kuram-Eleştiri-Yorum**, Editörler: İŞGÜDEN-ERCAN-TÜRKAY, Beta Yayınları, İst., 1995.
- TÜRKKAN Erdal. **Kırsal Sanayinin Doğal ve Yapay Dinamikleri ve Türkiye Kırsal Sanayi Sempozyumu, 6-8 Nisan 1993, Ank.**, DPT Yayınları.
- UĞURLU, M.Fatih. **Belediyelerin Yeniden Yapılanmaları ile İlgili Çözüm Önerileri**, DPT Yay. Ank., 1995.
- ÜNLÜ, Halil. **Yönetimler Arası İlişkiler**, Kent Basımevi, İst., 1993.
- ÜRÜN, Halil. “Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama Konusunda Yuvarlak Masa Toplantısı” **Gecekondulaşmanın Önlenmesi, Kentleşme ve Planlama**, Türk Belediyecilik Derneği -Konrad Adenauer Vakfı, Ank.1994.
- YALÇINDAĞ, Selçuk. “Çağdaş Belediye”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, TODAİE Yay. Ocak 1992, C:1, S:1.
- YALÇINDAĞ, Selçuk. **Kırsal Kalkınma Projeleri ve Yerel Yönetimler**, 2.Baskı, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İst. 1993.
- YAZICIOĞLU, Recep. **Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi (Mahalli İdereler Reformu)**, Tokat, 1989.
- YETER, Enis. “Belediyelerin İktisadi ve Ticari Teşebbüsleri”, **Türk İdare Dergisi**, S:400, Eylül-1993.
- YETER, Enis. “Belediyelerin Mali Durumu Nedir? Ne Olmalıdır?”, **Türk İdare Dergisi**, S:396.
- YETER, Enis. “Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri İsimli Yuvarlak Masa Toplantısı”, **Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri** Türk Belediyecilik Derneği-Konrad Adenauer Vakfı, Ank., 1993.